

E 100/5

A REFORMÁCIÓ ÉS ELLENREFORMÁCIÓ KORÁNAK
EVANGÉLIUMI KERESZTYÉN (REFORMÁTUS ÉS EVAN-
GÉLIKUS) EGYHAZI IRÓI I.

SZEMELVÉNYEK

DR. CSIKESZ SÁNDOR, B. PAP ISTVÁN, DR. PAYR SÁNDOR
ÉS DR. ZOVÁNYI JENŐ

tanulmányával

Sajtó alá rendezte és kiadta:

DR. INCZE GÁBOR

BUDAPEST, 1935.

Handwritten signature: fcd

A REFORMÁCIÓ ÉS ELLENREFORMÁCIÓ KORÁNAK
EVANGÉLIUMI KERESZTYÉN (REFORMÁTUS ÉS EVAN-
GÉLIKUS) EGYHÁZI IRÓI I.

SZEMELVÉNYEK

DR. CSIKESZ SÁNDOR, B. PAP ISTVÁN, DR. PAYR SÁNDOR
ÉS DR. ZOVÁNYI JENŐ

tanulmányával

Sajtó alá rendezte és kiadta:

DR. INCZE GÁBOR

Dr. Incze Gábor
1935. jún.

BUDAPEST, 1935.

E 100/5

Addig, amíg mód és alkalom nyílik arra, hogy a XVI. és XVII. század egyházirodalmi nagyságainak munkáit a maguk egészében, vagy legalább is bőséges szemelvényekben megjelen-
tethessük, hogy munkáik súlyán és bőségén, stílusuk hajlékonyságán és minden leírt betűjüknek a nemzeti élettel való szerves-
szoros kapcsolatán át megtudhassuk, hogy mit jelentett valójában az evangéliumi keresztyénség a reformáció és ellenreformáció korszaka Magyarországon, milyen kultúrális és politikai teljesítmény volt az irodalmi mellett a prédikátoroknak, dogmatikusoknak és imádkozóknak nyomdába adott munkássága, ízelítőnek nyujtok itt tizenhárom református és evangélikus lelkipásztor munkájából pár sornyi szöveget.

A közölt anyag legnagyobb része eredetileg a **Református Igehirdető**-ben és az evangélikus **Lelkipásztor**-ban jelent meg. Hálás köszönet illesse mindkét folyóirat vezetőségét, hogy a különlenyomathoz a szedést készségesen átengedték és illesse hálás köszönet azokat a tudós professzorokat, akik közleményeimet színes és beható tanulmányukban ágyazták bele az egyes korok viszonyai, problémái közé.

Alvinczi Péter esketési beszéde kivételével, amelyből teljes példány csak egyetlen egy maradt fenn az Erdélyi Múzeum kolozsvári könyvtárában, a többi szöveget mai helyesírással közlöm. Alvinczi 1632-ben mondott beszédében azonban, tekintettel annak unikumvoltára, az eredeti helyesírást és interpunctiót nyujtom.

Dr. I. G.

TARTALOMJEGYZÉK

	Oldal
1. Esketési beszéd 1632-ben, Csikesz Sándor — — — — —	1
Alvinczi Péter: Az méltóságos gróf Bethlen Peter vrnak, méltóságos gróf Illyésházi Catharina aszszonnyal hűt- tel löt házasságbeli frigy kötése elöt való intése... 3	3
2. Geleji Katona István igehirdetése, Csikesz Sándor — —	9
Geleji Katona István: XXXIX. Predikacio A'Valtság- Titkanak Masodik Volumenje-ből... (1647.) — — —	11
3. Milotai Nyilas István ágendás könyve, B. Pap István —	20
Milotai Nyilas István: Pünkösöd ünnepén az Úr vacsorá- jához illendő tanításnak példája... (1621.) — — —	22
4. Imádságoskönyv a gyászévtizedből, Dr. Zoványi Jenő —	26
Szölösi Mihály: Vallásuk s nemzetük szabadságáért tábo- rozó magyarok reggeli zörgetése az irgalmas Jehova ajtaján — — — — — — — — — — — — — — —	28
Kételkedéssel tusakodó embernek hitért való remény- kedése... (1676.) — — — — — — — — — — —	31
5. Medgyesi Pál: B. Pap István — — — — — — — — — —	33
Medgyesi Pál: Hét szentséges gondolati és fohászkodási ez árnyékvilágból kiköltözni indult beteg embernek (1636) — — — — — — — — — — — — — — —	35
6. Alvinczi Péter: Vagyon-e minden embernek külön-külön angyala? (1632.) — — — — — — — — — — — — — —	39
7. Molnár Albert: Hívséges és idvességes tanácsadás az oly házasságról, mely két ellenkező religión való szemé- lyek között lészen... (1625.) — — — — — — — — — —	42
8. Gyulai Pál: Fertelmes és bujálkodó Tánc jutalma... (1680.) — — — — — — — — — — — — — — —	49
9. Alvinczi Péter: Házasság, lakodalom, vendégség... (1634.)	54
10. Deretskei Ambrus: A mi szegény nyomorult nemzetsé- günk... (1603.) — — — — — — — — — — — — — —	62
11. Agenda, azaz szent egyházi cselekedeteknek... módja (1650.) — — — — — — — — — — — — — — —	65
Az új házasoknak Isten törvénye szerint való összeszente- lésének módja — — — — — — — — — — — — — —	66
12. Bornemisza Péter: Ördögi kísértetekről, avagy röttenetes utálatosságáról ez megfertőztetett világnak... (1578.)	71
13. Zvonarics Mihály és a prédikációs könyve D. Payr Sándor Zvonarics Mihály: Krisztus Jézus testi születése nap- jára rendeltetett déleesti prédikáció (1627.) — — —	88
	90

Esketési beszéd 1632-ben

Epen 300 esztendeje, hogy ez az esketési beszéd elhangzott és könyvalakban megjelent. Két ép és egy csonka példány ismerős belőle. Az egyik egész példány *Révész* Kálmán kimutatása szerint magáé a szerzőé volt, ki „sok pénzben került, fáradsággal naggyal összeszedetetett kedves szép bibliothekáját“ Kassa nemes városának hagyta azzal a bölc s intéssel: „tanulhatnak belőle“. Ez a gyűjtemény később a jezsuiták kezébe került és alig maradt hírmondónak egy pár könyv belőle. Pedig milyen sokat beszélhetnének ezek a könyvek *Alvinczi* Péterről! Mit olvasott, mit tartott érdemesnek nagy fáradság árán is megszerezni, mi mindenre kiterjedt a figyelme? Ma már ezekre a kérdésekre csak töredékesen tudunk felelni gyéren fennmaradt művei és levelei nyomán. Pedig magyar református lelkipásztor sem előtte, sem utána nem emelkedett választott király és fejedelmek bizalmában, diplomáciai megbízatásokban, közéleti befolyásban, személyisége súlyában olyan magasra, mint ő. Volt idő, amikor egy egész ország tőle várta a félelmes Pázmány legyőzését. Együtt indul el pályája Pázmánnyal, ki iskolatársa, birkózó pajtása, később örökös bajvivó ellenfele. A primási birtok, jövedelem, hatalom, befolyás, a Habsburg-impérium hathatós segítsége ellenében Alvinczi, a szűkös sorban élő kassai „ev. predikátor“ csak az ige fegyverével és az egész ország vezető rétegére kiterjesztett lelkipásztori gondviselésével tud védekezni. Pázmány lélekhalászata ellen Alvinczi tartja számon a magyar mágánások és nemesek evangéliumhoz hű táborát. Ez a beszéd is élénk bizonyíték e hűséges pásztori gondviselés mellett. A 62 éves agg predikátor (két évvel a halála előtt) télvíz idején nekivág a Tátrának, hogy Trencsén várában megtartsa főúri hívei előtt ezt a meleg, biblikus erővel és mély érzéssel lüktető beszédet. Aki ismeri annak az időnek lakodalmi szokásait, különösen a főúri menyekzők véget alig érő mulatozó fáradsalmait, az még jobban tudja értékelni Alvinczi vállalkozását. Ez a lakodalom két legfényesebb nevet fűzött össze s Erdélyt kapcsolta össze a Felvidékkel. Akkor a főúri körökben az „előzetes esküvés“ volt szokásban, (melyet aztán a köznép is utánozni kezdett, és *Samorjai* János az Ágendájában alig győz ez ellen kikelni). A messze útról érkező mágánás-vőlegény ünnepélyes gyűrűváltása után nyomban jött az esküvés, amikor szó-

nyeggel leborított asztal elé kiállott a pap, szemben a vendégsereggel, s ekkor a pap elé borított szőnyegre kilépett az ifjú pár s meghallgatta az intelmet s letette a hitet az örök hűségre. A szőnyeg és az ifjú pár szüleinek gazdag adománya volt a pap stólája. (Br. Radvánszky B.: Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században. I. 353.). Ez volt a sokszor hónapokig tartó lakodalom nyitánya, hogy a végén az ifjú pár az eskető pap áldásával induljon az új férj otthonába. Körülbelül ilyen volt ennek a beszédnek is a külső kerete; belső sorrendje pedig ugyanaz, amit Samorjai Agendája öt évvel később kodifikált. Maga a beszéd művészi, szinte mesterkéltén körmönfont retorika terméke. Felosztása szellemes latin aenigmában sűrűsödik össze. A történet, világismeret, tudományok minden teréről gazdagon hoz elő sokszor lazán odaillő illusztrációkat s ezzel a túltömött betűzdeléssel barokkos hatást kelt. Két évszázadig uralkodik ezután, több-kevesebb túltengéssel, a „barokk igehirdetés“, mely a Biblia igazságait mindenünnen összehordott üvegcserepekkel próbálta ragyogóbbakká tenni. De benne van a beszédben a mesteri polémikusnak kezenyoma is. Bibliai citátumai, egy évszázaddal a reformáció kezdete után is, a Vulgataból vétettek. Nyilván azért, hogy neki szemére ne hányhassák, mint Meliusnak, hogy Béza- vagy Erasmus-csinálta Bibliából farag magának érveket. Vagy azért, hogy az ellenfél bibliai igéi ne hassanak meglepetésként az ő híveire. Mennyi szeretettel védi a házasság belső értékét s milyen megindító mélységgel tud imádkozni! Egy pohár tenger-vízből következtethetünk az óceán összetételére. E kis beszédből az egész férfiúra. Wittenberga, Heidelberga csiszolja, a debreceni s nagyvárad kollégium rektori tiszte izmosítja! Mint Bocskai udvari papja végig kíséri urát s ő temeti is el. A bécsi béke körül szerzett érdemeiért Bécsből kapott nemessége nem szédíti meg, az ő tolla sirja el Magyarország siralmait s lesz „Gabriel király“-nak legbizodalmasabb embere. Hatalmas harcosa a magyarok és a protestánsok közötti békességnek s csak Bethlen nemes tartózkodásán múltott, hogy nem koronázhatta meg a választott királyt. Élete utolsó négy évében a Felvidék a Habsburgok uralma alá kerül. Mindenki inti, rémíti az agg predikátort, hogy meneküljön Kassáról az erdélyi fejedelmek biztos oltalmába. Csak ő a rettenthetetlen, és még ellenfelei is önkéntelenül meghódolnak a fenséges nyugalma vén előtt, kinek szívétől, esztől és szájától fejedelmek tanultak érezni, tervezni, szólani és hallgatni. Haláláig harcolt a lutheránus és kálvinista nevezet ellen, mert csak az evangéliumot, az Isten igéjét akarta hirdetni haló poráig.

**AZ MELTOSAGOS GROF BETHLEN PETER VR-
NAK, MELTOSAGOS GROF ILLYÉSHÁZI CATHA-
RINA ASZSZONYAL HÜTTTEL LÖT HÁZASSÁGBELI
FRIGY KÖTÉSE ELŐT VALÓ INTÉS, TRINCSIN VARA-
BAN VGYAN, ALVINCZI PETER PAP ALTAL.**

PRAEFATIO.

illius divini, inter Illustrissimas Celsitudines vestras, incen-
sum, extingui non patitur. IDEM ipse unicus, casti autor, amoris,
Illustrissimam Celsitud. V. etc. COSTAM ejus, dulcissimam ac
super omnia desiderabilem, ad annos quam plurimos conservet,
Amen.

Cass. 2. Martij Anno Domini, 1632.

AEnigma duplicis interpretaationis.

Sunt DVO quae DVO non DVO sunt DVO quae DVO non sunt,
Quae DVO si DVO sunt nulla DVO DVO sunt.

ELEOL IARO SZO.

Erös és megh fejthetetlen árgumentom mindenek ellen,
méltóságos Groff Vrak, Groff aszszonyok: Tekintetes és Nagy-
ságos Vrak, Vr aszszonyok: Nemzetes, Nemes és vitézlő ren-
dek: Erös és megh fejthetetlen árgumentom mindenek ellen
mondom, valakik az szent Házasságnak rendit, tévelygő értel-
mekel megh mocskolták, vgy mint, Saturninus, Táciánus,
Montánus és egyebek ellen, szent Pál Apastalnak imez mon-
dása: *Honorabile est connubium in omnibus et thorus imma-
culatus*. Az, az: Tizteletes az házasságh mindenekben, és az ma-
culanélkül való ágy.

Minden rendek között mondgya az sz. Pál, tiszteletes-
nek lenni az házasságot (Heb. 13. 4.), talán azért, hogy az min-
den rendeknek teremő Istene, amaz nagy, szent, tiszteletes
álapatban, az épséghebe, minek előtte az mi első szüléink el es-
tenek vólna, szerzette és rendelte azt, és így minden népek és
nemzetségek közzé, ez tiszta kút főből áradot: Melyhez ké-
pest, mégh az sült poganyok-is, ez rendnek, bizonyos ceremo-
niákkal böcsületet töttenek.

Némellyek, vgy mint az Persák, kéz bé adásal: Némely-
lyek, mint az Galaták, egy poharból való italal: Némellyek,
mint az Thráciabeliek, szablyával vágtak egy kenyeret ketté,
és az vő legény s-meny aszszony, abból öttenek: Némellyek

végezetre mint az Lappóniabeliek, kovából ütöttek tüzet, és az két személy kedvéért, abból nagy tüzet gerjesztettenek, és az körül ülvén lakodalmaztak.

Mely ceremóniáknak Mitológiáit, jegyző értelmet, ha az üdö szenvedné elő számlálnom, tudom kedvesen halgatna Nagyságtok s-tü kegyelmetek. De ezeket most ebben hagyván, térek az dologra.

Mivel hogy szent és tiszteletes minden rendek között az házasságnak alapattya, melyet még az pogányok-is méltó tisztelettel illetnek, nem valami héába való szó szaporítás, midőn az Istennek választot sz. népe közt, az házasulandók bizonyos ceremóniákal szenteltetnek egybe.

Minek előtte annakokáért, Nagyságtokat ketten, az hitnek erős kötelével egyben szentelném, ilyen álapothoz illendő dologról akarok röviden szólni, Nagyságtok és tü kegyelmetek méltóztassék csendes elmével halgatni.

Hogy penigh tzél kívül szóm ne járjon, elő veszem fundamentomúl szent Pál Apastalnak imez intését.

**VIRI DILIGITE VXORES VESTRAS. Az az FERFI-
AK SZERESSETEK AZ TÜ FELESEGTEKET.**

Minden virtusok közöt, nagy jó, dicsiretes, és hasznos-is az szeretet, mert mindenek megh szűnnek, még az hit, s-az reménség-h-is, de az szeretet megh marad. (I. Cor. 13.) Annak felette nagy jó az szeretet, mert az Törvének tellyessége; és ez szerént, mind az Istenes sz. életre (Rom. 8.), mind az külső társaságnak megh maradására igen által út. Az szeretet békeséges tűró, kegyes, nem vetekedő, semmit rendetlenül nem cselekedik, hamisságnak nem örül, az igazságban penigh gyönyörködik, s-az többi. (I. Cor. 4. 5.) Egy szóval az szeretet megh csallhatatlan jegye, az igaz kereszténység-hnek, mint az Vr ö maga mondotta: Abból ismernek meg tüteket, hogy én tanítványim legyetek, ha egymást szeretenditek. (Joh. 13. 35.) Ez mondatik közönséges kereszténi szeretetnek.

Ezen kívül vagyon más kiváltképen való szeretet, mely bizonyos személyek közöt szokot lenni, nóha igen ritkán, Az minémü az barátságos emberek szereteti, minémü vala Dávid és Ionathás közt, az szent históriában; Pylades és Orestes közöt, az külső históriában, kik egymásért készek voltak megh halni.

Nagy hathatósága-is vagyon ez szeretetnek. Régenten az Crétabeliek hadakozásában, ahoz az sereghez biztak legh inkább, mely az egy mást szeretök számabol álot. Hasonlatosképen az Thébás városbeliek-is, kiknek három száz számból álo seregecskéjeken fordúlt mindenkor megh szerencséjék, és ez se-reget nevezték SACRA COHORS, az, az, szent seregh.

Harmadszor vagyon az Atyáknak és anyáknak magzattyokhoz, és kölcsönben az magzatoknak, szüléjekhez való szeretetek, nóha nem egyenlő mértékel, mert igaz amaz köz

mondás: *Amor descendit non ascendit*. Az szeretet alászáll, nem fel megyen. Es bizonyára, soha az magzatok kölesönben úgy nem szerétk szüléjeket, mint ők szeretetnek azoktul. Ez abból is megh tetik, hogy az szent Isten, az ő hiveihez való szeretet, hasonlittya az átyáknak és anyáknak szeretetihez.

Végezetre mind ezeken küvül vagy on még egy széretet, mely mind ezeket fellyül múlya, tudni illik az jámbor, Isten félő házasoknak, egymáshoz való tökéletes indulattyok (Psal. 102. Esa. 46.), melyet így magyarázhatok: *Amor conjugalis, est ignis quidam divinus, in prima creatione homini impressus*. Az, az: Az házasságbeli szeretet, nemünémü Isteni tűz, mely az első teremtésben óltatot az emberben.

Fundamentoma vagy on ennek, az teremtésről irt históriában, a holot úgy olvassuk, hogy midő n Isten Adámnak szive táján lévő oldal teteméből építettet Eváját hozzá vitte volna, mi helyen megh látá az Adám, oly szeretet gerjede szivében, melyet minden szeretet felet valónak jövendőle lenni, mondván: Annakokáért el hadgya ember attyát és ányát, és ragaszkodik feleségéhez. (Gen. 2. 24.)

Csudáson discurráltak ez szeretetről régenten némely bölcsek, á mint Plátó (In Symposio) emlekezik felőle. Azt mondták, hogy eleve dupla vólt az ember; hanem midő n el hitte volna magát, és kevélységhe lélegzet vólna, az egy emberből kettőt formáltak az Istenek: s-ez az oka, hogy ilyen nagy szeretet vagy on az házas emberek között. Vulcanusról-is írják (Ludovicus vives), hogy midő n egy pár házasoknak, szép egyességét látta vólna, igen gyönyörködő t benne, es kőrdi tőlők, mi jót kívánnának tőle? Amazok felelnek: Ha hatalmad vagy on reá, kívánnjuk, hogy minket egygyé tégy.

Nem szintén heltelen discursus ez keresztének, mert az házasok közt lévő szeretetnek nagy vóltát, nemünémüképen ábrázollya: Iól lehet helyesb mi nekünk keresztenekek ezt megh fordítván mondanunk, hogy az kik az első teremtesben ketten valának, ez szent társaságh által, egygyé löttének, mert ő maga mondgya Christus Vrunk. *Erunt duo in carne una, itaque jam non sunt duo, sed uno caro*. Az, az: Ketten lesznek egy testben, annakokáért immár, nem kettő hanem egy test. (Matt. 19. 5.)

Itten az házasok között lévő köleső n szeretetnek históriáját kel szükséghe képen bé hoznom, hogy az példakal, minden házas társok, indíttatassanak egy máshoz való tökéletes szeretetre, de csak röviden.

Az férfiak között nevezetes az szent históriában, Isáák (Gen. 24. 64.), ki úgy szereté az ő Rebeckáját, hogy az édes annya halálat-is el felejté érette. Ithon mint telik bé az Adám jövendő mondása: Ezért el hadgya ember attyát és ányát etc.

Az külső históriákban M. Plautius, ki Orestilla halálán való bánattyát, különben megh nem enyhítheté banem megh

ölé magát. Tyberius Gracchus maga halálával tartá megh feleségének életét. Mert midőn ágyában két kigyót talált volna, melyeknek egyike him, másikja nöstén vala: Az jövendő mondoktól tanácsot kérd, mit akarna az, és ha megh kelleneé ölni az kigyókat? Felele: Ha mind két kigyót megh ölik, mind ketten megh haltok, ha penigh egyiket, melynek megh kellenni, az mellyik nemét megh ölik, az hal megh közzületek. Ezt halván Gracchus, mindgyarást az him kigyót ő maga megh ölé, hogy maga hallyon megh, nem az feleséghe. Ide tartozik az-is, az mit Seneca ír, egy némünémü vitéz felől, kit ő ismert, de nevet neki nem ád: ki annyéra szerette feleségét, hogy soha házából ki nem mehetet külömben, hanem az feleségének ortza takaró fátyolát, kebelébe, tőtte, és egy óra felet annak nem látását el nem szenvedhette. Mind ezeket-is fellyül müllyá ez, az mellyet említek. Egy Dominicus Catalausius, Lesbos Szigetnek fejedelme felől írják, hogy midőn felesége bél poklosságnak nyavalyájában eset volna, melynél útálatosb s-ragadob nyavalya nem lehet, mely miat az Isten törvénye, az közönséges emberi társaságból-is az ollyatén nyavalyás embereket ki rekesztette, de ez fejedelem ember, feleségét érette meg nem útálta, el nem hadta, egy talból őt, egy pohárból ivot véle, egy ágyban-is hált, melynél, nem tudom ki gondolhat nagyub, s-álandób házasságbeli szeretetet. De ottan ez legyen elég az férfiakról.

Az aszszonyi álati nem, sem maradt kölcsön szeretetben hátra. Az szent históriából emlitem Micholt (1. Reg. 19.12.), az Sálul Király leányát, ki életének veszedelmével tartá megh férjének az Dávidnak életét. Az külső históriák celebrállyák Júliát, az nagy Pompeus feleségét, ki midőn látta volna az Vranak köntösét véresen haza vitetni, el ájúlván szüle, mert viselős vala, és mindgyarást azon szülésben megh hala. Ide illendő egy Görögh aszszonyi álatnak, az Cammának históriája, kinek férjéhez való tökéletessége, ez óráigh-is nagy emlekezetben vagyon. Ez Camma aszszony, vólt egy Synátus nevü fő embernek felesége, kit más Synorix nevü fő ember, éktelen gerjedezéssel kedvelvén, sokképen ostromlotta; Midőn penigh, semmi úton gonosz szándékába elő nem mehetne, megh öleté az urát, oly reménséggel, hogy az után Camma aszszont, házas társul el vegye.

Kevés üdö mülván, kéreti Synorix magának házas társul az Camma aszszont. Semmi kedvetlenséget nem mutatván az aszszony, attyafiainak tettezekből, ígéretet teszen.

Az Galatáknál penigh, a mint ez eléb mondám, oly törvény vólt, hogy az vő legény, és meny aszszony, az menyegző napján, egy tányérol öttek, és egy pohárból ittak. Csinált vala penigh az Camma, egy poharba igen erős és hatható mérget, melynek felét az vendégek előtt megh iván, felét adá Synorixnak, ki az dologban semmit nem tudván, örömet meg

iva. Mellyet látván az aszszonyi álat, nagy örömmel így szóla: Szentséges Isten aszszony Diána, tégedet hilak bizonságúl, hogy csak ez napot kívántam, mellyen láthassam, az én szerelmes uramért, ez latron boszszú álásomat. Immár te neked lator, az ágyas ház helyébe, temető helt készicsenek rokonságid; En örömel megyek az én szerelmes uramhoz, kit te én érettem megh ölettél. Es ezképen midön különben nem lehetne, maga halálával-is boszszút ála férjének gilkosán.

Imé mindkét felől, ilyen nagy példák mütattyák az házások közt való szeretetnek nagy vóltát, hogy magok halálával-is megh pecsételték azt. Iól lehet Ágoston Doctor ez féle excessust, nem javal, mert az Istennek törvényével ellenkezik, mely az gilkosságot tilttya.

Többsis származot penigh ez féle illetlenség, az házások közt való szeretetből. Acháb király (3. Reg. 19.), az ő Iéza-bele kedveért, Illyést az Istennek Prophétáját halálra kergeté; Salamon az Pogány királyoktul vót ágyasi kedveért, bálványozó óltárokat emelt vala (3. Reg. 11.). Ióráam-is az ő bálványozó felesége kedveért, Isten ellen vétkezék (4. Reg. 8.). Heródes keresztelő Iánosnak, felesége kedveért, fejét vétette vala (Matth. 14. 8.). Ezek mind abúsusi az házasságbeli szeretetnek, mely úgy jo, és dicsiretes, midön annak szerző okával egyez, az szent Istenel.

Valamely dicsiretes penigh az házások közt való szent szeretet, szintén oly kárhozatos, az köztük való gyűlölség, söt ugyan természet ellen való dologh, mert az Apastal ugy argumentál (Eph. 5. 29.), hogy soha senki tulajdon testét nem útálta, s-nem gyűlölte, egy test penigh ez társaságban az két személy, a mint hallátok.

Az Alciatus Emblémája, mutattya ennek iszonyú vóltát, ki ábrázolván, az Mézentiús kegyetlenségét, ki az eleven embert, holt emberhez kötöztette, hogy az holt testnek dögétől emésztessék megh. Illyetének az igyenetlen házások, el válhatatlanúl vadnak egybe köttetve, egy házban, egy asztalnál, egy ágyban töltik idejeket, és az jó társot, az gonosz társ, gonoszsnáknak dögével megh emészti, megh öli. Az Bölcs Salamon-is nagy kedvetlenségét jelenti az ilyen gonosz társasághnak, csepegő házhoz hasonlittya az versenyes aszszonyi álatot (Prov. 19. 13.). Másut azt mondgya, hogy job pusztában lakozni, hogy sem az haragos aszszonyi álatat. (Prov. 21. 19.) Bizony dologh az ki Faustinára talál mint M. Aurelius Imperator, avagy Xantippére mint Socrates, vagyon tribulatioja, és rea illik amaz reghi barát vers:

Foemina quem superat nunquam vivit sine poena,
Libertate caret, turpi constrictus habena,
Heu, nisi mors veniat, non rumpitur ista catena.

Az az: Az kit aszszony meg gyöz, fején lehet bus-geosz. Annak nincs szabadságh, rút békos lábál hágh. Iáj ha halál nem jö, láncza nem szakad, nö.

De legyen mindenektől az illyeténeknek, végh búcsú, élyenek az Isáákok, Plautinusok, Tyberiusok, Micholók, Iuliák, Cammák; Az, az: virágozzék minden házások közöt az tökéletes szép eggyességh, Isteni szent szeretet, és békességh Nagyságtok között-is, Amen.

EZEK VTÁN EGY SZÖNYEGET LETERITVÉN ÁLOTT ELŐ NAGYSÁGTOK.

Immár szükség az szent frigy, Istennek nevében legyen megh. Mivel penigh Christus Vrunk, az Sidók késérgető kérdésére felelvén, igazit Istennek réghi sz. szerzésére, mely szerzés, csak két személt foglal egy társaságba; Nagyságtokat azért en-is, elsőben, szabadságáról kérdezem, hogy ha más személyeknek kötelességétől üres, tudván hog' Nagyságtok közöt semmi közel való vérségh, rokonságh nincsen etc. etc.

Másodsor nóha az atyáknak, anyáknak jó gondviselések által kel lenni az magzatok házasságának (Gen. 24.), mint az Abraham példája mutattya: Mind az által az két személynek consensusa, az, az, egyező értelme igen meg kívántatik, mert midön Lábán és Bathuel, Eléézernek Rebecka felöl, jó választ adtanak vólna, minek előtte megh indúlnának, így szólának: *Vocemus puellam, et queramus ejus voluntatem*. Az, az: Hiuk az leánzót, és kérdgyük megh az ő akarattyát. En is kérdezem annak okáért Nagyságtoknak egymáshoz szeretetből való szabad akarattyat etc.

Igy löt megh az hit, és az hit vtán
térden állva illyen imádságh.

Dicsirendő vagy Vram, mi atyáinknak Istene, szent az te neved és dücsüséges mind öröké, téged az Eghek, és minden teremtet álatid dicsirnek. Te teremtetted Adámot, és Evát adtad ő mellé segítő társul, és erős gyámolul; Te mondottad Vram; Nem jó az embernek egyedül lenni, teremcsünk segítő társot ő neki.

Ez okáért Vram, mostan mi, nem bujaságból, hanem az mi sziveinknek tiszta indulattyából adgyuk magunkat az te bölcs rendelésid szerént, az szent házasságra. Tégy Vram irgalmasságot mi velünk, és minden te benned bizókra szálított szent ajándékidat, mi reánk-is árasztván: cseleked azt Vram, hogy élemédet álapatot érhessünk, és lelkünknek üdvösségére, Amen.

Geleji Katona István igehirdetése

Ninesen a protestantizmus világirodalmában még egy személyiség, aki ennyit beszélt és írt volna a váltságról. Geleji Katona István a váltság dogmatikusa, exegetája, apologetája és homiletája egy személyben. Több mint négyezer sűrű nyomású lapot foglalnak el csak a váltság titkáról írott beszédei. Pedig többi művei is lépten-nyomon eleven szint öltenek, mikor elég sűrűn a váltságról emlékezik. Az ő lelke előtt a Szentháromságnak is: a Titkok Titkának is legigazibb megoldása a Váltság Titka. A mennyei Atya a váltságban könyörül földi gyermekein. Az Úr Jézus nem annyira mint Messiás, mint Próféta, Főpap vagy Király, hanem mint Redemptor Noster érdemli a lélek örök ragaszkodását. S a Szentlélek ennek a redemptionnak megérzékel-tetője és hálára ösztönzője az egyszerű hívő szívében. Ennek hirdetésére írja latin és magyar beszédorozatainak óriási tomusait, volumenjeit, forgatóékjait, egybehajtogatékjait, melyeknek addig hallatlan példányszámban való kinyomatására, szétküldésére a zsugoriságáról híres öreg Rákóczi György fejedelem udvari kasszáját is meg tudta nyittatni.

Ilyen hűséges kitartás egy eszme mellett csak akkor lehetséges, ha az életté és vérré vált.

Geleji Katona Istvánnak is véresen megtapasztalt élet-részelete volt a váltság.

Mennyi küzdelmébe kerül ma a kegyes, hívő léleknek, míg bele tudja magát élni abba a dogmatikai gondolatmenetbe: mint Isten gyermekei élvezték a mennyei Atya szeretetét; de elrabolt és halálos rabszolgáivá tett a Sátán; Isten szülői szeretete megtalálásunkra indul; Jézus lefizeti értünk a váltságdíjat; s a lélek az Isten Lelkével együtt örvendezik a megváltás után az atyai hajlékokban. Geleji Katona István ezt a lelki drámát szóról-szóra, betűről-betűre átélte. Nincs a világon még egy protestáns theologus, aki ilyen hűen, tisztán élte volna át. Mint kicsiny iskolásgyermeket rabolják el a szülői hajlékból töröktatár dúló hadak s adják el a szolnoki piacon a piros arcú, szép tekintetű gyermeket a rabszolgavásáron egy török tisztnek. A lehetetlenségre vállalkozik őrzítő fájdalmában az anyai szeretet, mikor kikutatja, feltalálja, kialakja és véres munkájával összegyűjtött váltságdíjjal kiváltja az örök rabságból árva magzatát; s a kegyelem iránti hálából Isten szolgájának neveli. Rabságból szabadultak Szegedi Kis István és a gályarabok is. De az emberi lélek megváltásának legtisztább paralleljét Geleji Katona István élte át. Amint az anyai szeretet kiváltságos mértéke aranyozza be gyermekkorát, úgy továbbra is praedestinatiós méretekig magasztosuló szeretet veszi a karjára és adja tovább. Pataki tanulótársai az öregebbek mellőzésével őt iktatják széniornak. A szatmár-esengeri zsinat egyéb kollégiumok szemefényei között őt ajánlja külföldi stipendiumra. Bethlen

Gábor őt küldi ki Heidelbergbe s majd őt állítja a gyulafehérvári kollégium élére. Ő az, akire a fejedelem rábizzá a trónra utódjául kiszemelt Bethlen István nevelését. Károlyi Zsuzsanna fejedelemasszony a betegágyán is csak az ő igehirdetésén tud vigasztalódni, pedig még nem is fölszentelt pap. Mint elhunyt hitvese leghívebb emberét veszi táborába Bethlen Gábor s emeli a harc elülte után fokról-fokra. De a legmagasabbra: a püspöki székre, a lutheránusok és görögkeletiek felett is regnáló orthodoxus püspökké I. Rákóczi György emeli. A szeretet ennyi megújuló jele a megváltó égi kegyelem újabb és újabb bizonyosságává lesz az első váltsággal megmentett lélek előtt. Ezt a váltságot megösmertetni és elősmertetni: lesz élete célja. A római egyházat azért gyűlöli, mert a Mária-kultusszal, szentek tiszteletével ezt a váltságot homályosítja el. Az unitáriusokat, zsidókat azért irtatja, pusztíttatja, mert ezt a váltságot káromolják. Görögkeleti és evangélikus hívek kormányzását is azért vállalja, hátha ezt a váltságot sikerülne velük egész tisztaságában elfogadtatni. Igehirdetésében ez a váltság nem egyszer olyan gyöngéd, lélektanilag olyan mély és finom elemzésre talál, amilyenre külföldön is csak Kálvinnál és a pietizmusnál bukkanunk. Hogy a magyar református egyház a pietizmus minden nagyobb arányú átfarmáló hatása nélkül sem esett a későbbi századok felvilágosodásának és racionalizmusának martalékul, abban Geleji Katona István igehirdetésének is hatalmas része van. A magyar reformáció igehirdetésének első három évszázadában Geleji Katona István vezett a legmélyebbre. Mint ahogyan a nagy költők igazában csak egy témát tudnak feldolgozni: önmagukat: úgy a nagy igehirdetők is akkor lesznek legbeszédesebbek, de legmélységesebbek is, mikor a saját lelki életük legnagyobb kegyelmi tényére kerül a szó. S így válik igehirdetésük egyben bizonyágtétellé is.

Geleji Katona István igehirdetése is bizonyágtétevés. Még abban is, hogy kortársai közül ő követte legkérlelhetlenebb következetességgel a protestáns scholasztika predikáció-szerkesztési módját, még ebben is a váltság élménye iránt való hálás hódolata jut kifejezésre: a kipróbált régi formák tartóedényében kínálta a lelkek számára az evangelium lényegét.

Beszédeihez ma sem lehet nyulni szent meghatódás nélkül, ha az ő váltsággal visszaszerzett földi életére s a váltság lelke körül végzett lovagi szolgálataira, sűrű tartó hűségére gondolunk. De ha egy parányit is át tudunk élni az ő módján a saját lelkünk váltságából: megelevenednek igehirdetésének zordon bércei. Eleven madárseregként röppennek fel a gondolatok s a dogmák cyklop-kövei közül is a valódi átélés élő vizei csorognak elő.

Csikesz Sándor.

XXXIX. Predikacio*

A' v. 13. c. 52. ad finem usque c. 53. Esaiiae.

Nagy Péntekre való.

Imé érteni fog az én szolgám, felmagasztaltatik és felemeltetik, magas lészen igen, etc.

Célja: A Krisztusnak megaláztatását, életének minden részei, úgy-mint eredeti, életének folyása és kimenetele szerint csudálatos mesterséggel megírja az Esaiás.

(ELKEZDETÉS) Felette siralmas és szomorú vala a pusztában bujdosó zsidó népnek a nap, melyen az Áron főpap papi öltözetiből levetközvé, a Hor hegyén meghala (Num. 20, 28. 29.), úgy, mint kit az egész Izrael 30 egész napokig sirata és gyászla. E mai nap az keresztyének, amelyen a mi Főpapunk, az Úr Jézus Krisztus, kinek az Áron csak ábrázolója vala, köntöséből levetköztetvé az Agyak koponyája száraztató s kopasztó hegyen meghala. Sírjunk-é azért, vagy örüljünk? Sírjunk is, örüljünk is! Sírjunk a mi bűneinknek sokaságán, melyekért az ártatlan Krisztus ilyen szörnyű és gyalázatos halált szenvedett. Örüljünk pedig a Krisztus kinszenvedésének és halálának nekünk hasznos és üdvösséges voltán. Mert imé a mi édes Közbenjárónk, a mi szentséges Főpapunk ezáltal fizeté meg miérettünk a tízezer talentumokat, melyekért az ő szent Atyja előtt mi képünkben kezes lött vala (Máté 18, 24.). Azáltal szegezé a mi adóslevelünket a keresztfára, meglakolván és megfizetvé azért elegendőképpen egy fillér-ről fillérre (Kol. 2, 14.). Azáltal szabadíta meg minket az örök haláltól és a pokolnak rettenetes kínjaitól. Óh megbecsülhetetlen bér! óh drágalátos lélekár! mely nem aranyból-ezüstből, sem nem tulkoknak, bárányoknak véréből, hanem a mi igaz husvéti Bárányunknak, az Úr Jézus Krisztusnak szentséges véréből áll! Bizony mondom nagy sarcfizetésnek, derekas váltásnak emlékezetes napja ez.

Ez a nap az, melyen a megharagudt Atya Isten az ő szent Fiának halálig való engedelmessége által megkérlelődvén minket a pokolnak tömlőcéből kibocsáta. Ez a nap az, melyen a régi ábrázatok és jövődő mondások a Messiás felől a

Geleji Katona István: A' Valtság-Titkanak Masodik Volumeje... Várad, 1647.

Krisztusban punctról punctra beteljesedtenek. Ez példának okáért az a nap, melyen az élő baknak a miérettünk megáldoztatott Krisztusnak fejére, vállára rakta az élő mindenható Isten azegészemberi nemzetségnek bűneit, hogy azokat kivinné a pusz-tára, azaz a városon kívül az akasztó hegyre és ott megfizessen érettek, mely typus vagyon Levit. 16. v. 21, 22. etc. Ez a nap az, melyen az Istennek fulánk nélkül való kígyója, e világnak pusztáján fára felszegeztetett, kire mindenek valakik ama tü-zes fulánkú pokolbeli kígyóktól és a bűnnek mérgétől, a ha-láltól és a maguk lelkek ismeretinek férgétől mardostatván, elméjeknek szemeivel, igaz hitnek általa tekintnek, meggyó-gyíttatnak és örökéletet vesznek, melynek példázatja vagyon (Num. 21, 9.) és melyet citál s magára illet Idvezítőnk (Joh. 3, 14.). Ez a nap az, melyen a mi bűneinknek és hitetlenséginknek egybeszövevényesedett sűrű tövis bokrában szarvai-val megakadott kos, az Izsák és övéle minden bűnösök helyett megáldoztatott, melynek lásd ábrázatját Gen. 22, 13. Ez amaz emlékezetes nap, melyen az Esaiásnak 53. részében való jö-vendölése beteljesedett.

Az akarattjuk ellen gyilkosságban leledzetteknek örven-detes vala régenten a Főpapnak halála, mert azáltal szabadul-nak vala a számkivettetésből haza (Num. 35, 25.). Tehát mine-künk is gyilkosoknak, kik az Ádámban minden maradékinkat megöltük vala, örvendetes igen ez a nap, amelyen a mi Főpa-punk meghala, mert azáltal szabadulánk a mi örök hazánkban vissza. No tehát pokolból szaladt, örök haláltól szabadult hí-vek, szenteljük, üljük e váltságnak nagy napját hálaadó em-lékezzettel és keresztyéni szent tiszta étellel! Miképpen celeb-rálhatnók pedig illendőbbképpen, mint ha követjük ama Can-daces szerecsen királyné asszony hoffmesterének példáját, ki az ünnepi szentelésből Jeruzsálemből hazatérvén, útjabéli el-mélkedései között kocsiában ezt az Esaiás 53. caputját olvas-gatja vala, melyet mivel nem ért vala, s kiről mondja azokat a próféta, nem tudja vala, küldeték a Szentlélektől a Filep evangélista hozzája, ki önéki azokat ígérő-igére a Krisztusra magyarázá, melyen a főember mondhatatlanképpen örvend vala, etc. mint ez megbizonyosodik Act. 8. 27. 32. etc.

Jertek tehát, mi is e mi ünnepi multságunkban olvas-suk e próféciát, kérvén az Isten Szentlelkét a mi szíveinkben elbocsáttatnia, ki által ennek világos értelmére juthassunk és értelmén szívéinkben vigadassunk, melyre méltóztasson bennünket a mi Istenünk szerelmes Fiaért, a mi érettünk meg-feszítettett Úr Jézus Krisztusért. Ámen.

(SUMMA) Summa szerint ez igékben az Esaiás próféta jövendöl Isten Lelkének általa a megígértetett és születendő Messiásnak földön lévő nyomorult sorsáról, állapotjáról, elvet-tetett bectelen voltáról, sok rendbéli szenyvedéséről, végre pedig gyalázatos haláláról és halálának terhes jutalmáról s

nagyságos hasznairól. Mindeneket oly világosan, mintha jelen lett volna a Krisztus szenvedésekor, mint ha a szent Péterrel együtt nézte volna a Krisztust a papi fejedelem házában csúfoltatnia és tagoltatnia, mintha a szent Jánossal együtt a keresztfán állván, nézte volna a Krisztus keserves kinszenyvedését. És noha az Esaiás Krisztus Urunk halála előtt hétszáz esztendőknél többekkel élt, mégis azt nem úgy írta meg, mint leendő, hanem mint régen meglőtt dolgot. Ahonnan a Hieronymus igazán mondotta, hogy az Esaiás nemannyira próféta, mint evangélista.

Minémű dolgokat jövendőljön az Esaiás a Krisztus felől?

Jövendöl a Krisztus felől alázatosságot, avagy megaláztatást. A Krisztus megaláztatását csuda mesterséggel *per omnes vitae gradus*, életének minden részei szerint meg írja az Esaiás.

(RÉSZEK) I. Eredeti szerint.

II. Életének folyása szerint.

III. Életének kimeneteli és utolsó szenvedési szerint.

I. Eredetének alacsonyságáról így szól: *Felnevekedik őelőtte, mint egy vesszőszál és mint egy gyökér a szomszédhozó pusztai száraz kopár földből.* Mintha mondotta volna: Nem vérszen eredet az imperátoroknak fényes tündöklő ágokból s ágyékából, hanem mint egy gyenge és sugár oltvány vesszőcske huzalkodik fel Bethlehemből az Isainak csaknem megpetyhödt és megrevesedett törzsökéből. Mert noha királyi nemzetek valának mind a József, s mind a szűz Mária, úgymint a Dávid király familiájából valók, de immár annyira alászállott vala a szegénység miatt állapotjuk, hogy kényszerítették a József kézimunkájával, faragcsálásával kenyerét keresni. Innen mondják vala a Krisztus felől a zsidók: *Nemde nem ez-e amaz ács-mesternek fia?* (Máté 13, 55.). De mivel erről másszor eleget szoltunk (part. 2. conc. 18) mégyek arra ami ez időhöz illendőbb.

II. Életbéli nyomorúságiról megaláztatását ilyen renddel írja meg: *Nem vala neki formája, sem ékessége, nézénk reája és imé nem vala kívánatos ábrázatja.* Azaz: Semmi ékes személye tekintetre kívánatos és diszes orcálatja nem vala, hogy valaki nézettetésében gyönyörködnék. Sőt oly vala, ki előtt ember elfordítja orcáját, béborítja szemeit, félti reánéztében csömörtől gyomrát. Óh Isten dicsőségének tündöklő fénye és az ő személyének kimetszetett bélyegje! (Hebr. 1. 3.). Óh láthatatlan Istennek élő ábrázatja, Úr Jézus Kríste! (Kolos. 1. 15.) Te vagy-e ilyen éktelen képtelen s kietlen szörnyű ábrázatú? Hogy áll meg, amit a szent Dávid (Psal. 45. 3) lélekben a Krisztus felől mond? *Szebb vagy te minden emberek fiainál, kedvesség öntetett a te ajakidba etc.*

A Tertullianus a szent Dávidot Esaiással így békélteti össze: lib. 2. advers. Marcion, hogy a Krisztus ékes személyű s képes ábrázatú volt az ő megdicsőült állapotjában, éktelen és képtelen volt pedig az ő maga megalázásának idején. Ugyis vagyon nyilván, mert tekinthetsz-e meg, ha testi szemeiddel nem lehet elméddel ottan csak minémű a Krisztus az ő szenyvedésének idején a gyalázatos keresztfa oldalán! A szögeknek likain, a lándzsának szakasztásán az egybefont ónosvégű ostorok ágaitól megvasadozott testén, a tövis koronától megkörtöztetett fején belőle minden éltető nedvességek kifolyván elszáradt, a napnak és kinoknak epesztő s emésztő hévségétől ugyan megpirult, megrántódott, megsült, ábrázatja elszörnyült, ajaki elkékeltek, szemei elfordultanak, szömöldöki leszakadtanak. Emberi ábrázat rajta nincs, mondanád valami nyársra vont féregnek inkább, mint embernek, mert ugyanis annak mondja magát a szent Dávid Krisztus képében (Psal. 22. 7) *Én féreg vagyok és nem ember, embereknek szidalma és népeknek utálatosságok.* Ki kívánna ilyen szörnyítő gyomor imegytető iszonyú ábrázatot néznie? Ilyen vala a mi édes Idvezítőnké a keresztfán fűgtében. Hogy nézhette a gyengeszívű szűz Mária, az ő szentséges anyja az ő szülöttének, az ő egyetlen egyének, az ő kinlátott magzatának ily siralmas ábrázatját, szivhasító állapotját? Holt volna, én hiszem, ha halhatott volna. Itt telék rajta a Simeon próféta jövendölése, itt jár az éles tör lelkét által. Keservesebb vala ez szegény anyának kétszeri halálánál is. Ha tudta volna miért szenyved s szenyvedését mi követi, talán könnyithette volna véle szíve fájdalmát, de még igen vékonyan érti vala az írásokat a Krisztus felől.

Továbbá *megutáltatottnak és semminek ítéltetettnek* mondja (v. 3.) mely csak ebből is kitetszik, hogy ama véren folyt latrot, a Barabbást praeferálták néki. Job 18, 40 etc. melyet a szent Péter szemekre vét a zsidóknak, (Act. 3, 14.). Mi lehetett ennél nagyobb böcstelenség?

III. Szenyvedésről describálja az Urnak maga megalázását, így szólván: *Fájdalmaknak embere*, azaz, fájdalmakkal teljes és erőtlenséget megkóstolt, kinlátott ember. Ezeket nem érthetni valami testbéli betegségről, hosszú sinlésről, mert nem olvassuk az evangélistáknál a Krisztusnak semmi betegeskedését, hanem kell értenünk az ő utolsó kinjairól, melyeket halála előtt együtt is másutt is, egytől-is, mástól is szenyvedett.

Az olajfáknak hegyén a kertben az előtte forgó halállal tusakodván, nemde nem vala-e a fájdalmaknak embere? Az vala bizonyára, amint imez 3 jelekből kitetszik:

(JELEK.) I. Mert ott kezdé szomorkodni és rettenetesképpen búsulni, mint maga nyelve vallása bizonyítja (Máté 26, 37—38.). Mert ime rettenetes kinokban lévő, halálra vált ember nyughatatlankodik, feszeng, veckéndik, fanciesolog, nem találja helyét, úgy vala akkor a Krisztusnak állapota, hol el-

mégyen felfelé, arera borul, könnyörög s hol ismét a tanítványokhoz tér, lelke szomorúsága felől panaszkodik: *Szomorú az én lelkem etc.* kinjaiban nem tud mit tenni etc. kinek kinjait megábrázolta és megjövendőlte a szent Dávid (Psal. 55, 5—6): *Az én szívem fáj én bennem, az én mellem közepiben, a halálnak rettegési fogtanak körül engem, a félelem és a rettegés borítottak el engem.* Ezeket mondá a szent Dávid a Krisztus képeben. Mondhatja vala a Krisztus is ugyan maga személyében: Oly szomorúság, oly szívem szorongató bánat, lelkem epesztő, vérem s velőm apasztó keserűség omlott reám, hogy soha immár több hozzá nem járulhatna. Az emberek elméjét, az angyalok nyelvét ez szomorúság felülhaladja, láttatom a halálnak torkában forognia. Elég jelek ez elsőben a Krisztus kertbéli szennyvedésinek.

(JEL.) 2. Mert a tanítványoktól felfelé menvén szent orcájára borula és három izekben im ilyen buzgósággal könyörge: *Atyám, ha lehetséges, müljék el én tőlem e pohár,* mintha mondotta volna: Én vagyok, aki felől az Égből mondád: *Ez az én szerelmes fiam!* Te vagy az én Atyám, nem szánnál-e inkább? Hárítsd el rólam e pohárt, azaz változtasd meg tanácsodat, találj más módot az emberi nemzetnek válságában, ne kellessék meginnom e pohárt, megkóstolnom a keserves halált.

Rettenetes kibeszélhetetlen kinok sajtolták Krisztus Urunkból ki ezeket a beszédeket. Ihon, ha szavát fogadta volna az élő Atya Isten, félben hagyta volna tisztit, oda hagyta volna az egész Ádám maradékját veszni! De amint im ez halállal tusakodó és vonogó embernek, a fájdalomtól meggyőzetvén, valami békétlenségnek, avagy kétségbeesésnek jelét beszédekkel mutatván, ottan ismét magukban térnek és Istent róla megkövetik s magukat Isten akaratjára bizzák, szintén úgy Krisztus Urunk is e szavát mintegy megkorrigálván, magát az ő szent Atyjának akaratjára bocsátá. De elég, hogy ez is bizonyos megcsalhatatlan jegye vala az ő rettenetes kinvállásának.

(JEL.) 3. Elhagyom rövidségnek okáért a többit, csak emlitem ami legszörnyűbb: Kinjaiban Krisztus Urunk vérrel veritékezik vala. Ez immár legrettenetesebb dolog! Soha semminémű halálnak kinjaiban fetregő, semmi csigára vonatott ember felől nem olvastuk, hogy vérrel veritékezett volna, de imé a kinok miatt Krisztus Urunk testében a vérerek megszakadoztanak, a *pórusok* megnyilatkoztanak és szent testén a vércseppek legörgöttek. A martyrumok és egyéb emberek csak a magok bűneiért szennyvedtek, sőt még azért sem, mert az ő haláluk nem az ő bűnökért való elégtétel vala, de a Krisztus az egész világnak bűneiért szennyvede. Az emberek úgy isszák a vétket, mint a vizet, azért annak a Krisztus véres veritékével kell vala kicsapoltatnia, ő vala az Isten haragjának sajtójába tétetett szőlőgerezd, kinek mind vére facsarodtáig oda kell

vala szoríttatnia. Avagy nem fájdalmaknak embere-é, aki ezeket szennyvedte?

Messze terjedne beszédem, ha minden szennyvedésit előszámlálnám, csak a derekasát említem. Nagyok ezek szennyvedésekben, amelyeket imént előszámlálék, de majd még ezeknél is nagyobbak valának a csúfolások és káromlások, melyekkel az ő isteni méltóságát és tisztességét mocskolták, marcangolták. Mikoron ötet, mint egy híres tolvajt, botokkal és dorongokkal körülvették, kezeket reája vetették, nyakon kötötték, karjait hátra szorították és porázon úgy hurcolták, mint egy véren kapott gyilkost vádolták, kárhoztatták, mint egy hamis prófétának szemeit békötven, tenyérrel, ököllel arcúl csapkodták, ugyan szikráztanak a szemei belé, kérdvén tőle, hogy ha próféta, mondja meg ötet arcúl kicsoda csapta, mint egy földi királyságra vágyódót és császár ellen pártolkodót, bársonyköntösben öltöztették, tövisből kötött koronával fejét körülvették és térden állva, guggolásképpen királynak köszöntötték, és végezetre, mint erőtelent és magával jól tehetelent a keresztfán is bosszantották: ha te vagy az Istennek Fia, amint gyakorta magad felől mondtad, noha hullasd ki kezeidből, lábaidból a vasszögeket, forraszd bé megszakadt oldaladat és szállj le épen a keresztfáról szemünk láttára! Lám egyebeket ördögöktől és különb-különb féle nyavalyákból megszabadítottál, most vagy ideje tégy jól temagaddal is, s el hisszük, hogy te légy a Messiás az élő Istennek Fia, etc. Ezek a méltatlan csúfolások és keserű méreg bosszantások nemcsak testében, mely talán szennyvedhetőbb lett volna, de még lelkében is sebhették a mi Urunkat.

Mindezek után a cibálások és bosszantások után osztán vitették a derekas szennyvedésekre, melyeket száraz szemmel ki nézhetne? zokogás nélkül ki beszélhetne? A sok taglások és vereségek miatt elszakadozott és megerőtlenedett ártatlan Krisztussal a nehéz keresztfát a kinnak helyére emeltetik, kínjai között elszomjúhozván, méreggel elegyített ecettel itattatik, mint főtolvaj és latroknak fejedelmek a sentenciázott bűnösök köziben feszítettetik és a kemény keresztfára vasszögekkel szögeztetik a szögeknek helyein tenéréből és bokáiból a vér kifolydogál és a keresztfá alatt tóval áll, karjainak inai a kéfelé feszítés miatt megszakadoztanak és azokon való csüggés miatt csitlói kimenyültenek, bal oldala a kegyetlen vitéztől dárdával megszuratván mind a szívéig belikada és a szívének hártájából víz és vér kifolya.

Ezeket a rettenetes és kibeszélhetetlen kínokat szennyvedé a mi édes Megváltónk a keresztfán, melyek miatt veckendik, vonoglik és meggondolhatatlanképpen gyötrődik vala. Végre pedig milyen keserves panaszkodást tőn: *Én Istenem, én Istenem, miért hagyál el engemet?! Ha a Krisztus csak olyan kínokat szennyvedett volna, mint egy a martyromok*

közül, bizony sokkal erőtlenebb lött volna azoknál, kik soha ilyen keserves panaszt az Istennek gondviselése felől szájból akárminémű kínjokban is ki nem bocsátottanak, hanem sőt nagy vigán mentenek a halálra és a kínzások között is állhatatosan minden békételenkedés és panaszolzkodás nélkül megmaradtanak. Mert a marttyromok ha testekben szenvedtenek, lelkekben csendesek voltak és az Istennek atyai kegyelmességét, Szent Lelkének vigasztalását érezték, de Krisztus Urunk lelkében is az Isten rettenetes haragjának tüzeit érezte és mindazokat a rettenetes kibeszélhetetlen kínokat testében lelkében szenvedte, amelyeket az egész emberi nemzetségnek a pokolban szenvednie kell vala etc. Ezek után a szenvedések után lelkét az Atyának kezeiben ajánlván, szent testéből kibocsátá.

Mindezeket az iszonyú fájdalmakat értette az Esaiás, mikoron a Krisztust *Fájdalmaknak emberének* mondotta: Óh ártatlan Krisztusnak méltatlan halála! Megreszkete ezen való szörnyűségében a föld, nem tűrheté mozdulás nélkül, hogy az ő teremője az ő hátán szenvedne. Nem nézheté a fényes nap az igazságnak napjának ilyen meghomályosodását, hanem szemeit behunyá, világát megfogá és háttal fordulván reája, setétséggel az ő Urának mezítelenségét béborítá, a kősziklák megrepedezének. Óh kősziklánál keményebb szívek, kik ezeknek hallattatásokon meg nem hasadoztok, meg nem mozdultok!

(KÉRDÉS. FELELET.) De miért vajjon és micsoda okokért kellett Krisztus Urunknak mindezeket szenvednie? Nem maga vétkéért ugyan, hanem a miénkért: *A mi betegségünket ő viselte, azt mondja az Esaiás, és a mi fájdalmainkat ő hordozta, a mi hitetlenségünkért sebhett meg, a mi álnokságinkért rontatott meg. Az Úr a mi hitetlenséginket ő reája vetette, etc.* A mi bűneinkért adatott azért a Krisztus mind-ezekre a szörnyű kínokra (Róm. 4. ult.), a mi vétkeink feszítették őtet a keresztfára, a mi hitetlenségink liggatták meg az ő kezeit lábait, a mi Istentől elszakadásunk szakasztotta meg az ő oldalát, a mi kevélységünknek és álnokságunknak tövissi szúrdalták az ő szentséges fejét etc. Mi voltunk, mi a Krisztusnak árulói, feszítői, kínzóí, hóhéri etc. Mit átkozzuk a Judást? mit szidalmazzuk a Pilátust? mit kárhoztatjuk a zsidókat? Vádoljuk inkább minnen magunkat, sirassuk vétkeinket, mert soha a zsidóknak a Krisztuson nem lött volna hatalmuk, ha a mi hitetlenségink nekik kezekben nem adták volna (vide Joh. 19. 11.). Óh, Ádámnak iszonyatos vétke, ki az Istennek Fiát ezekben a nyavalyákban ejtette! Ez ám amint szokták mondani: *Vert viszen veretlent.* Ádám ötte meg az almát s a Krisztusnak foga vásék meg beléje, mi vétkeztünk s ő lakol, mi haragítottuk meg az Istent, s ő rajta tölti ki bosszúját. Óh, Istennek csudálatos tanácsa! Óh, álmélnoklásra

méltó igazság, hogy az ártatlan szennyved a bűnösökért! Minékünk, hitetlen szolgálainak kedvezvén, az ő egyetlen egyét sarcoltatja érettünk. Ki adná egyetlen egy magzatját hitetlen szökött szolgáláért csak zálogban is, nem hogy halálra?

Nem tudom itt melyiket csudáljam inkább, az Atya Istennek a bűnös emberi nemzethez való nagy szeretetét-é, hogy az ő egyetlen egyének nem kedvezett, hanem halálra adta érte, mely szeretetnek soha nem volt mása, nem is lészen soha, avagy csudáljam a Krisztusnak, mind az ő szent Atyjához való engedelmességét, ki nem neheztelte az isteni formát levetkezni, nem tartotta ragadománynak az ő szent Atyjával való egyenlőségét, hanem szolgálai formát vévén magára, engedelmes lött mind a keresztnek gyalázatos haláláig (Fil. 2, 6. etc.), mind pedig az ő ellenségihez való nagy szelidségét, kiket vissza nem szidalmazott, nem átkozott, ördögökkel nem vitetett, hanem inkább érettek könyörgött (I. Pét. 2, 23.). Esaiás is azt mondja: Mint a bárány a mészárszékre és mint a juh a nyírók előtt megnémult, és nem nyitotta meg száját. A caput végén: hanem a bűnösökért imádkozott. (Luk. 23, 34.) Óh, irgalmasságnak kimeríthetetlen kútfeje! Óh békességes szennyvedésnek hasonlatosság nélkül való példája! Az ő hóhérrinak bűnök bocsánatjáért könyörög, azokat gyógyítja, akik őtet sebhetik, halálával életet nyer azoknak, akik őtet megölik.

Érted s hallod ember a Krisztus miket szennyvedett te-érettet, Micsoda tenéked ezért tisztet?

(INTÉS.) Az Atya Istent az ő kegyelmességéért, a Fiut az ő engedelmességéért, örökké áldjad, magasztaljad. A vétet, mint a tüzes kígyót, ezután úgy kerüljed és a te undok cselekedetiddel a Krisztus halálát és annak érdemes voltát láboddal ne tapodjad, avagy újonnan meg ne feszítsed, fájdalommal, bosszúsággal ne illessed. S úgy fog tenéked használni az ő halála, úgy lesz bűneidből megtisztító fürödöd az ő vére hullása, hogy ha amiképpen ő egyszer megholt a bűnökért, te is meghalsz a bűnöknek, megfeszítéd a te ó-emberedet, azaz a te testednek gonosz kívánságát és amint ő feltámadott az Atyának dicsőségére, te is feltámadsz a bűnökből új életre és ha igaz hiteddel teljes életedben nézsz erre a felemeltetett kígyóra, a megfeszített Krisztus Jézusra. Úgy nem árthat tenéked ám a tüzes fulánkú pokolbéli kígyó, a Sátán, úgy menekedel meg a te lelkedisméretinek mardosásától és a bűnnek kárhóztató erejétől. Erre való nézés miatt gyógyula meg a bűnös Péter lelkeismeretinek sebéből, ezáltal menekedék meg a kétségben eséstől, erre való nézés miatt gyógyula meg lelkében a második tolvaj, erre való nézés által gyógyulsz meg te is.

Akire azért a hitetlen zsidók nézni utálnak vala, ki előtt szemeket befedik, orcájokat elfordítják vala, mi arra el-

ménket, hitünket és minden szeretetünket fordítsuk. Tekint-
hetdszétek, ha testi szemeitekkel nem lehet is, elméteknek sze-
meivel a keresztfán függő Krisztust. Két kezei kiterjeszkedtek
a megölelésre, feje függesztetett a megcsókolásra, szíve meg-
nyílt a szeretetre, vére kiomlott a bűn bocsánatra, egész teste
kitétetett a váltságra, hogy egészen a ti szíveitekben szögez-
tessék, ki tiérettetek függesztetett volt a keresztre. Óh, véghe-
tetlen szerelmű Fiú Isten, kit a szeretet a keresztre szegeze!
kit a te házadnak szerelme megemészte! árásszad a te szeny-
vedésidnek érdemét mireánk is bűnösökre, cseppenjen a te
bűntisztító drágalátos véred mireánk is fertelmesekre, muto-
gassad a te véres sebeidet a te szent Atyádnak előtte és azok-
kal indítsad hozzánk könyörületességre; végy be minket is a
Péterrel és a bűnös tolvajjal együtt a te kegyelmedbe, hogy
legyünk együtt Vele a paradicsom kertében, a holott tége-
det dicsőíthessünk, magasztalhassunk, ezt mondván (Apoc. 5,
12. etc.) (REKESZTÉK) Dicsőség, tisztesség tenéked szent
Atyáddal és Szent Lelkoddal örökkön örökké. Ámen.

Milotai Nyilas István ágendás könyve

Milyen nagy változást is jelentett a reformáció a szellemi élet minden terén. De bizonyára semmi sem ragadta és rendítette meg mélyebben az emberek lelkét, mint az a nagy reform, amelyet a nagy szellemi mozgalom és különösen a svájci hitújítás az istentisztelet evangéliumi megtisztítása körül eszközölt. Hiszen ez természetes is. A nagy, mélyreható életet és rendszert formáló elveket az újult egyház hívei kezdetben nem értették meg teljes jelentőségükben, de azt mindenki észrevette, ami az istentisztelet körében végbement. Milyen változás is történt máról holnapra! Hova lett az oltár járulékaival, környezetével és az ott végbement cselekvényekkel?! De könnyebb rombolni, mint építeni. A hatalmas építmény, a mise összeomlott és helyébe új evangéliumi rend és tartalom került. Tudjuk, hogy a legnehezebb probléma az úrvacsora kérdése volt. A régi egyházban, ha eltorzult alakjában is, de ott volt az úrvacsora minden teljes istentiszteletben. Kezdetben nálunk is kiszolgáltatták „valahányszor prédikáció lőtt“, de már nagyon korán külön vált az úrvacsorai istentisztelet a prédikációstól, s kiosztása nagyobb gyülekezetben minden hónapban, kisebbekben meghatározott napokon évente ötször-hétszer történt.

Érdekes jelenség az is, de hazánk és egyházunk akkori helyzetéből könnyen megmagyarázható, hogy nálunk egészen a legújabb időkig nem volt egységes liturgia. A zsinatok legfeljebb csak elvi kijelentéseket adtak erre nézve és egyes nagy tekintélyű papok s kivételesen superintendenciális gyűlések szolgáltattak a liturgiára nézve részletesebb utasításokat s adtak közre ágendákat az egység eszközlése céljából.

A magyar református egyház legkiválóbb ágendása Milotai Nyilas István volt. Ebben az 1621. évben megjelent „*Agenda az az: Anyaszentegyházbeli szolgálat szerint való Czelekedet...*“ munkájában keresztselési, úrvacsorai és házasság megáldási agenda van hét alkalomra szóló úrvacsorai beszéddel. Ezeken kívül vannak benne polemikus értekezések, és egy „halálra szentenciázott ember vigasztalásának módja“. Végül szép hálaadó imádsággal végződik a „könyvecske“, amely a 17. századbeli egyházi irodalmunk egyik legnevezetesebb szellemi terméke. Különösen három akkori könyv gyakorolt nagy, századokra kiható befolyást egyházi életünkre: a Szenci Molnár Albert francia zsoltárai, Gelei Katona István Kánonai és Milotai Ágendás könyve. A francia zsoltá-

rok minden lényegesebb változtatás nélkül ott vannak énekeskönyvünkben; a Gelei Kánonok elvei döntően szabályozó befolyást gyakoroltak egyházunk jogi életére, és a sakramentális istentiszteletek lefolyása, a házasság megáldása Erdélyben és a keleti részeken és másutt is sok helyen a legújabb időkig olyan renddel történt, amely ebben az ágendában látható. Az Agenda egyes részletei, mint a klasszikus úrvacsorai gyónó imádság, a három kérdés, a bevezető és záróbeszéd és áldás, a házassági esküforma évszázadokon át szóról-szóra is használatban maradt. Nagy szolgálatot teljesített hát Milotai, amidőn a liturgiának legalább az ország jelentékeny részében való egységesítése céljából a pfalzi istentiszteleti rendet követő ágendáját közrebocsátotta. Nem volt újíto és hogy a már nagyobb területen előbb is bevett formát óhajtotta megrögzíteni, az érdekes előszavából is kitűnik. Elmondja, hogy ebben a könyvecskébe a szolgálatnak azt a formáját tölte be, amelyet Debrecenben negyedfél esztendei tanuló egy esztendei és néhány hónapokig tartó schólamester korában az ot-tani apostoli emberektől, Hodászi Lukács püspöktől és Sárközi Jánostól látott és a kállai ekléziában három esztendeig, Szatmáron esperessége alatt hétig és püspöksége alatt ötig és Gyulafehérváron, mint Bethlen Gábor udvari papja három esztendeig maga is követett.

Emeli ennek a könyvnek értékét az is, hogy ezt „Az felséges Gabriel király istenfő házasársának, az felséges Caroli Zsuzsannának Magyarország választott királyné aszszonyának Isten anyaszentegyháza kegyes dajkájának“ ajánlotta, aki amint az ajánló sorokban elmondja, az úrvacsorával való gyakori élésével „ugyan besummálta és summálja naponként magába az Uristen ítélete szerint bűne bocsánatját az örökidvességre“. Fájdalom, a könyv megjelenését követő esztendőben Milotai már az első és egyetlen „magyar református királyné“ a rongyos schólának és tanuló ifjagnak kegyelmes patrónájának koporsója mellett mondotta az örökélet beszédét és két év múlva, 52 éves korában maga is meghalt.

A magyar református istentisztelet történetében marandó aranyértékű név a Milotaié. Ágendája mögött nem állt semmiféle hatóság kényszerítő hatalma, de a nagy tanultságból, az írásokban való teljes otthonosságból, a meg nem alkuvó református hitből és kegyességből eredő igazi érték a közhasználat méltóságára emelte ezt a könyvet. Bizonyára sok ezer lelkipásztor kezében volt ez a több kiadást ért munka, áldott értékű kalauz a legszentebb cselekvények teljesítése alkalmával és lett eszköze annak, hogy a bűnbocsánat után szomjúhozó lelkekben „az Szent Lélek által elindított hitet megvastagította“ és őket az Istennel való áldott közösségre elvezérelte.

B. Pap István.

PÜNKÖSD ÜNNEPÉN AZ ÚR VACSORÁJÁHOZ ILLENDŐ TANÍTÁSNAK PÉLDÁJA.*

A prédikáció után így szólj: Hogy a hívek az Úr asztalához, melyet ígéretünk szerint megterítettünk, készületlenül ne járuljanak, szükség, hogy e dolgot rövideden megértsük:

Minemű eszköze légyen a Szentléleknek mind az Ige, mind a szent sakramentumok: a keresztség és az Úr vacsorája a híveknek mind újonnan való születésükre s mind lelküknek táplálására?

Jóllehet az Úr Isten oly *liberrimum agens*, szabados cselekedetű, hogy minden eszköz nélkül mindeneket hatalmasan véghez vihet, amelyeket akar, mindazáltal tetszett Őszentfelségének, hogy az evangéliumnak prédikálása által tartsa meg a híveket (I. Kor. 1, 21.) és a szent sakramentumok által pecsételje el azokban a hívekben a megtartásnak ígéretit, sőt, hogy ugyan besummálja a hívekbe az ígéretet szerint az idvességet.

Noha pediglen az imádandó Szentháromság egy Istennek köz-munkája az Ige és a sakramentumok, avagy szentségek által való megtartás, idvezítés, mindazáltal vagyon rend a cselekedetben. Mert amiképen a Fiú vagyon az Atyától, a Szentlélek az Atyától és Fiútól, aképen az Atya cselekedik a Fiú által, a Fiú az Atyától és az Atya s a Fiú a Szentlélek által, ezokaért az Atyának és a Fiúnak minemű eszköze légyen a Szentlélek által mind az Ige, mind a keresztség és az Úr vacsorája az újonnan való születésre és a léleknek táplálására, jer lássuk!

Szent Pál mondja Rómába írott levelének első részében, hogy az evangélium Istennek hatalmassága az idvességre minden hívőknek. De kicsoda által leszen az evangélium Istennek hatalmas eszköze az idvességre? Talán az egyházi szolgák által? Nem! Mert Pál plántálta, Apollos öntözte, de Isten adta a nevedekést (1. Kor. 3, 6.) Mert az Isten az Ő szent Igéjét teszi Szentlelkének általa hathatóvá és gyümölcsözővé a hívekben, mint megtetszik az apostoli cselekedetekről írott könyvnek tizedik részéből, mert, mikor Péter apostol prédikáltott volna, azt mondja szent Lukács: *Illapsus est Spiritus Sanctus in omnes, qui audiebant hunc sermonem*: a Szentlélek szállott mindenekre, akik hallották e beszédet és úgy lett gyümölcsözővé a hívekben a Szentlélek által. A hívekre való szál-

* Milotai Nyilas István: AGENDÁ-jából, Kolozsvár, 1621.

lásban mit cselekedett, ám Lidia asszonynak példája megmutatja azon apostoli cselekedetekről írott könyvnek tizenhatodik részében, mert, mikor Pál apostol prédikállaná az evangéliumot *Dominus adaperuit cor Lydiae*: az Úr megnyitá Lydiának szívét, hogy hallgatná azokat, melyek Páltól mondatnak vala.

Ezekből kettő jó ki: *Első*, hogy a Szentlélek a szívbe beesett Ige által nemz és szerez hitet az embernek szívében, hogy mindjárást megkezdjen az a szív, mint minden indulatoknak fészke tisztítani. *Fide enim purificatur corda*: mert hit által tisztíttatnak meg a szívek, azt mondja szent Lukács az apostoli cselekedetekről írott könyvnek tizenkettedik részében. *Másik* az újonnan való születés, mert a Szentlélek a szívbe beesett Ige által kezdi emberben az Istennek megromlott képét helyreállítani, mint szent Péter első levelének első részében nyilván bizonyítja: *Újra születettvén nem a romlandó magtól, de ama romolhatatlantól az élő Istennek örökké megmaradandó Igéje által.*

Ebből jó ki azután az embernek Isten előtt való megigazulása a Szentléleknek munkája által, mint szent Pál mondja először Korinthusba írott levelének hatodik részében: *Megigazítottok az Úr Jézusnak nevében a mi Istenünknek lelke által.* Ismét másodszor Korinthusba írott levelének harmadik részében: *Ahol pedig az Úrnak Lelke vagyon, ott vagyon a szabadság*, mert a Léleknek gyümölcse a szeretet, öröm, békesség s a többi, mint szent Pál előszámlálja Galatiába írott levelének ötödik részében.

Micsoda eszköze legyen azért a Szentléleknek az Istennek Igéje, ihol mily szépen megtetszik; oly eszköze tudniillik, hogy senkinek (*ordinarie* rendszerint szólván) idvessége az Ige nélkül el nem kezdetik, végbe sem megyen, mert a Szentlélek azáltal hatható a hívekben idvességükre, mint megmutattam. Ezért bocsátá el az Úr Krisztus az Ó Szentlelkét, hogy világ végezteiglen eképen munkálkodjék az Ige által a hívekben, mint Szent János evangéliumi könyvének tizennyedik részében Idvezítőnk mondja. Kommendáltatik itt azaránt az Isten Igéjének hallgatása, kárhoztatnak a tunyák.

De a sakramentumok is, avagy a szentségek, minémű eszközi legyenek a Szentléleknek megtetszik ebből.

Mert valaminemű eszköze a Szentléleknek az Ige a Krisztustól keresett jóknak velünk való közlésére hitnek általa a mi újonnan való születésünkre, szinte olyan eszköze a szent sakramentumok is azon Krisztustól keresett jóknak bennünk való elpecsételésére, sőt idvességünknek bennünk való besummálására:

Mert mind az Igében, mind a sakramentumokban azonegy dolgot adja előnkbe a Szentlélek, tudniillik a Krisztust az ő javaival és ezaránt azon a Krisztusban való részesülésünk az Igében, mely a sakramentumokban, tudniillik, lelki. Mert a Szentléleknek erejéből hit által szintén úgy részesülsz a Krisztusban az Igének hallásából, mint a sakramentumokból való éléssel. Egy szó: nem más az Igében való részesülésed a Krisztusban, mint a sakramentumokban, mert mindakettőben azonegy a dolog, azon a valóság, tudniillik a

Krisztus az Ő javaival az Igében is részesülés *spiritualis*: lelki; a sakramentumokban is lelki, az Igében is hittel, a sakramentumokban is hittel részesülsz a Krisztusban. Valaki azért más jót keres a sakramentumokban, mint ami az Igében ígértetik, az bálványt csinál a sakramentumokból.

Hát akár éljek én a sakramentumokkal, akár ne, mindegy, csak halljam az Igét?

Halld meg! Az Istennek szent Igéje oly eszköze a Szentléleknek, mely által kezdi el, indítja és megerősíti mibennünk a hitet, amelyért elő kell járni az Igének. A szentségek pedig, avagy sakramentumok, oly eszköze a Szentléleknek, mely által az elindított hitet vastagítja, amiért a sakramentumoknak az Ige után kell következni. Oka: mert a szentségek értelem nélkül semmit sem szereznek az emberben, ezokáért ez igének magyarázatja, mely értelmet ad a sakramentumoknak és az emberekben buzgóságot indít, szükségképen előveszi a szentségeket. Innen mondotta Ágoston doktor *sacramentum esse verbum visibile*, hogy a sacramentum látható Ige, mert valamit az evangélium beszéddel mond a Krisztusról és az Őáltala végbevitt váltságról s ezzel keresett jókról, azt a sacramentum láthatóképen előnkbe adja a keresztségben a vízben, az Úr vacsorájában a kenyérnek tördeltetésében és a bornak öntöttetésében. Ezokáért nem elég csak hallgatnod az Igét, de az Úr vacsorájával ottan-ottan kell élned, mert amivel amott az Igében a Szentlélek nem kínál, azt az Úr vacsorájában pecsételed el és teszed tiéddé, azon Szentléleknek általa. Ládd-é azt igéri az Úr Krisztus, hogy Ő megmosogat minket az Ő vérével, szent János első levelének első részében. Hol pecsételtetik ez el tebenned? A szent keresztségben, mert a keresztség teszen bizonyosságot a víz által, hogy a Krisztus elmosa a te bűneidet, de hogy hogyan? *Spiritu sancto et igni*: Szentlélekkel és tűzzel, azt mondja Baptista szent Máté evangéliumi könyvének harmadik részében, mert a Szentléleknek olyan eszköze a keresztség, hogy a híveket azáltal idvezíti (Máté 28; Márk 16.) Mert aki hiszen és megkeresztelkedik idvezül. Innen mondja Ágoston doctor: *Accedat verbum ad elementum et fiet sacramentum. Unde enim ista tanta virtus aquae ut corpus tangat et cor abluiat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur.* Azaz járuljon az Ige az éltető állatokhoz és sacramentum leszen. Mert honnan vagyon ez ilyen erő a vízben, hogy a testet illesse, a szívet mossa, ha nem az Igének szerzéséből? Nem azért, hogy prédikáltatik, de hogy hiszik. Amit szent Péter is első levelének harmadik részében mond: hogy a keresztség idvezít minket, nem a testnek szennyének levetése, de a jó lelkiismeretnek kézbeadása. Ihol mily drágalátos eszköze a Szentléleknek a keresztség, nyilván érted.

Igy: azt igéri az Úr Krisztus szent János evangéliumi könyvének hatodik részében, hogy valaki eszi az Ő testét és issza az Ő véré, annak örök élete vagyon. Hiszed te a Szentlélektől tebenned indíttatott hittel, hogy a Krisztus testének tördeltetése, vérének ontása által ment végbe a te váltságod örök életedre? Mert ez enni a

Krisztus testét és inni az Ő vérét, mint Ágoston doctor mondja: *Nolite parare fauces, sed cor: Inde commendata est ista coena. Crede et manducasti!* Ne szájakokat készítsétek, de szívetekeket, onnan ajánlattatott ez a vacsora. Higgy s ettél! Hol pecsételtetik te benned ez a hited által való ételed-italod örök életre? Az Úr vacsorájában, mert az Úr vacsorájában teszen a Szentlélek bizonyóságot arról tenéked, mikor a kenyeret és a bort veszed, eszed, iszod, hogy aminémű valóságosan tiédde tetted ételed-italod által a kenyeret és bort, olyan valóságosan etted-ittad azalatt a Krisztusnak valóságos testét és vérét. Mert a Szentlélek az, aki lelki-állat lévén a te lelkedhez illeti Őmagát és úgy térszen erről tenéked bizonyóságot, mint szent Pál Rómába írott levelének nyolcadik részében mondja, kiről lássad Kálvinust lib. 4. cap. 17. sect. 10. et 11., ahol több beszéde között így szól: Kettőből áll az Úr vacsorájának szentsége: *corporalis signis*: testi jegyekből, melyek szemeink előtt lévén a láthatatlan jókat, a mi erőtlenségünknek rendi szerint megmutatják: *et spirituali veritate*: és lelki igazságból, mely a külső látható jegyek által példáztatik és adatik. E lelki igazság pedig a Krisztus az Ő keresett javaival. Ki adhatja a Krisztust az Ő javaival, nem az a kenyér és bor, mert csak példázza. Hát a Szentlélek adja! De hogyan? Az Őtőle tebenned szereztetett hit által. Ihol azért minemű eszköze legyen az Úr vacsorája is a Szentléleknek a Krisztus minden keresett javaiban való részesülésedre a te örök életedre, érted. Egy szó: A te idvességed tebenned el sem indíttatik az Isten Igéjének hallgatása, tanulása és megtartása nélkül, végben sem megyen a szent sakramentomokkal való élés nélkül, mert valamit hiszesz az Igéből idvességedre, azt az Úr vacsorájában pecsétled el és ugyan besummálod te magadban örök életedre. Itt vedd eszedbe, hogy a Szentlélek munkálkodik az Ige és a sakramentumok által, de azért nem köttetett azokhoz, hanem szabados cselekedeteiben, mint szent Pálnak megtérítésében (Act. 9, 6. I. Kor. 12, 11.).

Imádságoskönyv a gyászévtizedből

A Wesselényi-összeesküvés alkalmas ürügyül kínálkozott a bécsi udvarnak arra, hogy felfüggeszsze Magyarország alkotmányát s mivel az udvari körök még a legodaadóbb készségű Szelepcsényi György esztergomi érsekben sem bíztak magyar volta miatt eléggé, 1673-ban idegent ültettek az ország nyakára teljes hatalmú kormányzóul. Annak dacára, hogy az összeesküvés főjei mind katolikusok voltak, a protestánsokat érték a legvadabb üldözések. Valósággal célul tűzték ki, hogy ha már minden magyart ki nem írhatnak a föld színéről, legalább a protestánsok megsemmisítését vigyék keresztül az alkalom megfelelő kiaknázásával.

Ennek a törekvésnek adott hangot Bársony György szepesi prépostnak „Veritas toti mundo declarata” címmel írott hirhedt röpirata, mely mintegy beconferálta a munkába veendő szörnyűségeket. 1671-ben megjelent első kiadását már a következő évben nyomon követte a második, ami arra mutat, hogy széles körökben elterjedésre talált. Ebben a legerőltetettebb okoskodással azt bizonyította, hogy a király nem tartozik országában megtérni a protestánsokat. Gondolható, hogy ellenében mitsem használtak azok a protestáns részről kiadott cáfolatok, melyek ha halomra döntötték is Bársonynak egész okoskodását, de nem dönthették meg a bécsi udvar ádáz céljait, melyeknek megvalósításához társul szegődtek a magyar katolikusok vezetői is. Hiába láttak napvilágot majdnem egyszerre Szathmárnémethi Mihálynak, Pósházi Jánosnak, Komáromi Csipkés Györgynek Bársony elleni művei, ezek a pártatlanul gondolkozókat felvilágosíthatták a kérdés fölvetőjének lelki sötétsége felől, de nem változtathatták meg a magyar protestantizmus sirbatételére irányuló tervet, ami megnyitotta szenvedésekben egyébként is oly gazdag történetének legszomorúbb korszakát, a nevét méltán viselő gyászévtizedet.

A Habsburg-országrész minden vidékén teljes erővel indult meg az üldözés a protestánsok ellen. Jóformán nem mult el nap anélkül, hogy valahol templomot el ne foglaltak volna, lelkészt ki ne kergettek vona, iskolát be ne zártak volna. Végre döntő csapásra kerítették a sort. Az 1671-iki delegatum iudicium elébe még csak szórványosan idéztek meg lelkészeket,

de talán ennek a révén szerzett tapasztalataik juttatták őket arra a gondolatra, hogy az összes protestáns lelkészeket bíróság elé állítsák lázadók gyanánt. E céllal 1673 őszére egyelőre csak harminchármat idéztek meg a Szelepcsényi érsek elnöklése alatt működő delegatum judicium elébe, hol halálbüntetés terhe mellett három eshetőség közül engedtek nekik választást: vagy lemondanak hivatalukról, vagy száműzetésbe mennek, vagy áttérnek katolikusoknak. Az ekkor elért siker arra ösztönözte a bíróságot, hogy most már valamennyi protestáns lelkészt és tanítót maga elé idézze, még pedig nemcsak a Habsburg-országrészből, hanem a hódoltságból is. 1674 tavaszára kellett volna jelentkeznük, de a megjelentek száma kevéssel haladta meg a négyszázat. Sorsuk meggyőzően igazolta azoknak az eljárását, kik jobbnak látták a bíróság elé állás helyett a szép csendben otthon való maradást vagy a menekülést. Hiszen nemcsak ők, a hivataluknál fogva legexponáltabb protestánsok, hanem más hazafiak, még nem protestánsok is, szintén nagy számmal voltak kénytelenek elbujdosni otthonukból, főleg a testvérhazának, Erdélynek a területére. A lelkészek egy része aztán itt előbb-utóbb állást kapott s végleg megtelepedett, de később is keserűen emlékeztek vissza szenvedéseik idejére.

A bujdosásnak ebben a korában és ilyen előzmények után jelent meg az az imádságos könyv, melyből két megrázó erejű imádságot mutatunk be a következő lapokon s melyet „*Az Urért s hazájokért elszéledett és számkivettetett bujdosó magyarok füstölő csepüje, azaz melyben az élvén haló s halván élő bus lélek... az Isten háza mennyei tűzével megillettetik...*” címmel Kolozsvárott 1676-ban adott ki egy nevének és hivatalának csupán kezdőbetűivel jelzett szerző. Az „*Sz. M. N. B. L. T.*” betűk alatt eddig „*Szántai Mihály* nagybányai lelki tanító” nevét és állását vélték feltalálni, ami jól megfelelt ugyan a betűknek, de nem felelt meg a történeti valóságnak, amennyiben volt ugyan Nagybányán évtizedekkel azelőtt Szántai Mihály nevű lelkész, de sem közvetlenül a bujdosás előtt, sem alatta, sem utána. Erre vonatkozó kutatásaim és következtetéseim során azt állapítottam meg, hogy e könyvnek nem más volt a szerzője, mint *Szölösi Mihály*, egy Beregvármegyéből elbujdosott és akkor Erdélyben tartózkodó lelkész, aki más munkáiról is ismeretes, egyről épen ugyancsak ebből az évből.

Dr. Zoványi Jenő.

VALLÁSUK S NEMZETÜK SZABADSÁGAÉRT TÁBOROZÓ MAGYAROK REGGELI ZÖRGETÉSE AZ IRGALMAS JEHOVA AJTÁJÁN.

Izraelnek Reménysége, mi Megtartónk a nyomorúságnak idején, csak a Te kegyelmességed egyedül az oka, hogy teljességgel meg nem emésztettünk ennyi sok idő s országos külső-belső romlásinkban, mert a Te véghetetlen kegyelmedből magot hagytál mibennünk, hogy Sodomához ne lennénk hasonlók, mint a mai nap nyilván nagyon mindenneknél. Kevésléd pedig ezt óh mi könnyörülő Atyánk, azért megújítád e reggel a Te irgalmasságodat mirajtunk, minekutána a Te számkivettettet táborozó seregecskédet a Te rejtkehelyidben az éjszaka is elrejtetted és a Te szent angyaliddal strázsáltattad. Te valál Uram miköztünk és ellenségeink közt tűzfal gyanánt s ez az oka, hogy a mi táborunkra nem üthetnek. Azért áldás, tisztesség és birodalom tulajdonittassék Tenéked mitőlünk és mindenektől mindörökké!

A mi számkivetettségünknek mélységéből kiáltunk Tehozzád kegyelemre kész Uristen, mert a mi atyáinkkal egyetemben vétkezünk Felséged ellen, a Te hosszútűrésednek gazdagságát megutáltuk és a mi szívünknek keménysége szerint haragot gyűjtöttünk a haragnak napjára. Megtelvén a mi istentelenségünknek pohara, megérék a mi nemzetséges vétkeinknek nyári gyümölcse és elhullánk a mi gyűlölőink előtt, mint a fának levele, kik azt mondták a mi lelkünknek: hajolj le mielőttünk! Felragadának, hiszem, a sok próféciák szerint, a mi álnokságink és elhordának édes örökséginkből országról-országra, mint a szél elhordja a polyvát. A mi erősségink olyanok lőnek, mint a megért fűgék, melyek csak kicsiny erővel az idegenek szájába esének. A mi népeink lőnek erőtelen asszonynepekké és minden várainknak s városainknak kapúi megnyittatának az ellenségnek. A bennük lévő tanácsos-emberek szunnyadtanak, az erős vitézek elrestültek és ámultak, az elszakadt férfiak pedig eloszlottak hegyeken-völgyeken, nem lévén senki, ki összegyűjtötte volna őket.

Mindezekkel is nem múlék el a Te haragod, mert a mi bűneinkért elkezdéd a Te saját házadon is az ítéletet és olyanná tőd a mi szentségünknek és ékességünknek házait, mint a kietlen pusztá, melyben nem találhatik mennyei kenyér és élő víz. És immár mi

az idegen földről csak szívszakadva óhajtjuk a Te örökségedet és a mi örökségünket; halljuk Uram az égremenő sok sírásokat, de nincsen mibennünk annyi erő, hogy annak a sokaságnak ellenállhassunk, mely a mi édes nemzetünket így harácsolja és jóltehetetlenek vagyunk, mert elhatalmaztak rajtunk a mi bűneink és Tégedet ellenünk viadalra, mintegy erős oroszánt, készítettnék.

De óh Ábrahámnak könyörülő Istene, mindörökké ég-e a Te haragod, mint a tűz és csak a mi bűneinket számlalod-e? Avagy hol vannak a Te előbbi irgalmasságid, melyeket fogadtál minékünk, hogy tudniillik eltörléd Temagadért a mi álnokságinkat?!

Láttasd meg azért mivelünk ígéretidnek igazságát a Jézus elégtételnek tökéletességében és legyen oly becsületes Nálad az Ő nemes szent vére, hogy törültsék ki azzal a Te könyvedből egész nemzetünknek vétke! Nyujtsd ki Hozzád valóban tántorogva sántikáló számkivettett szolgálóra hatalmas jobb karodat, ragadj kézen bennünket, hogy el ne merüljünk bűneinkben! Emlékezzél meg, hogy mennyiszor kegyelmeztél meg az Ellened rugodozó Izraelnek és most is ismertesd meg minden népekkel a mi bűneink oldoztatásban idvezítő kegyelmednek véghetetlen voltát.

Hasson fel hát Elődbe a mi árva magyar táborunknak reggeli Jézus kiáltása, hadd emelhessük fel a mi leesett zászlóinkat a Te szent nevedben, melyek alatt, mint férfiak dicséretesen viselvén a Te hadaidat, megállhassuk bosszúdat és meglássák mindenek, hogy élsz és nem aluszol a hitszegésnek és méltatlan üldözésnek megítélésére még a királyokban se, óh magyar keresztyénségnek őriző Istene!

Imé, mi a Te szent nevedért elhagyatott árvák táborban gyültünk, hogy a Jézus hitéért s édes nemzetségünkért hadakozunk a Te örökségedre támadók ellen. Kelj fel azért mivelünk, hogy az ember ne vegyen Terajta erő, járj mivelünk, mikor a vizeken általmenendünk, hogy el ne borítsanak, sőt ha a mai nap a veszedelmek tüzen járandunk is, ott se hagyj el, hogy meg ne emészessünk; amikor bölcs tanácsodból nyomorgattatunk, meg ne szoríttassunk, ha kételkedünk, kétségbe ne essünk és megaláztatásunkban is el ne vesszünk.

Óh Izraelnek Pásztora, járj a mi táborunkban a felhőnek oszlopában, hogy a nap ne ártson nekünk és a pokol kapui ne vegyenek erő a mi táborunkon! Hordozz és tarts meg minket mind a mi elesett vénségünknek utolsó szempillantásáig és mind hegyeken, mind vizeken csinálj ösvényt mielőttünk, hogy amikor ellenségünkre találkozunk, Te légy mind őriző, mind vezérő Pásztorunk, végre győzedelmes Hadnagyunk, hogy megtessék akkor nem nehézne lenni Tenéked sok vagy kevés által megtartatni.

Emeld fel kezedet a hatalmas nemzetre és emelj zászlót előtte, hogy hozza el a Te fiaidat ölében és leányidat vállain a Te örökségedbe. Szólítsd meg a mi atyánkfiait is a földnek négy szegire és hozd meg napkeletről a Te magodat, sőt napnyugatról is gyűjts egybe minket. Mondjad már az északnak: adja meg a Te

gyermekidet! Parancsolj a délnék: ne tartsa meg, sőt hozza meg a földnek utolsó határából is a Te örökösidet, mert ideje szinte, hogy könyörülj a Te magyar Sionodon!

A Te jobb kezedbe ajánljuk a mi előttünk járó főhadnagyunkat (generálisunkat), hogy elrejtse Tenálad a veszedelemnek napján és segítséget küldj mellé a Sionból az ütközet idején. Hallgasd meg őtet óh Jákobnak Istene a háborúságnak napján és minden lelki áldozatiról emlékezzél meg! Tekintsd meg őtet, mint Gedeont s küldd el mielőttünk a Te erősségedben. Miért lenne az Úrnak gyülekezete olyan mint a pásztor nélkül való nyáj? Néked ajánljuk a mi tanácsos férfiainkat is hogy bétöltvén a Te jó lelkeddel, vezéreljed minden tanácskozásukat a Te elpusztult Sionod falai felrakására, a magyar nemzet békessége megszerzésére és édes örökségünkbe való jutásunkra. A mi fő- és vicetiszteinknek szívét vonjad Uristen Utánad és mind az egész vitézlő rendnek, hogy felövezd minden erővel s bátorsággal a hadra, a mi ellenségeinket pedig lenyomjad mialattunk. Légy mivelünk és immár indulj el előttünk, hogy Tevéled az esteli órákra öröndetesebb állapotba jussunk! Jusson Elődbe siralmuk a mi szegény rab atyánkfiainak és hassa meg isteni szivedet a sok megepedett lelkeknek nyögése, hogy a halál árnyéka után láthassanak már öröndetes világot.

Hallgass meg Uram és légy kegyelmes! Hallgass meg Uram és légy engedelmes! Hallgass meg Uram és ne légy késedelmes, mert csak Tereád néznek a mi szemeink, hogy megvilágosítsd mirajtunk a Te orcádat és a mi árva hazánkon, ki így tanított imádkozni: Miatyánk etc.

KÉTELKEDÉSSSEL TUSAKODÓ EMBERNEK HITÉRT VALÓ REMÉNYKEDÉSE.

Oh én szabadításomnak Istene, ki noha megtartod a Te frigyedet és fogadásodat mindazoknak, valakik poenitenciát tartván Hozzád megtérnek, mindazonáltal nem szűnnek Tehozzád sokszor úgy kiáltozni, mintha ugyan megszegvén esküvés-sel tett szövetségedet, elhagytad volna őket. Úgy félnek és reszketnek, hogy még nem is tudják, mit kelljen ismét kérni Tetőled, hanem, mint a fecske, csak csivognak és mint a galamb, csak nyögnek az ő lelkük háborgásában. Én is, azoknak holt-eleven társa, hordozván a Tetőled reám bocsáttatott félelmeket és rettegetéseket, éjjel és nappal szivemszakadva kiáltok Hozzád: Meddig feledkezel énrólam és meddig rejtet el a Te orcádat éntőlem? Meddig hagyod oh Uram az én lelkemet kétkedésekkel tanácskozni és az én szívemet ide s tova hányódni az én kétséges gondolatimnak habjaitól? Siralmas vélekedésemben meddig hagysz engem veszekedni? Imé az én könnyhullatásom evőkenyerem gyanánt van énnekem és az én lelkem csak háborog énbennem, mint a szélvészttől megindított bústenger, melyben úgy elhagyta magát, hogy még vigasztalást sem akar venni. Miért vetsz el engemet? Mert a te búsulásid általmenvén énrajtam még elmémet is megtompították és azért a félelmek mindenfelől megszorítottak engemet, midőn még éjszaka is megtartóztatod szemöldökeimet, hogy ne aludjanak, avagy el akarod veszteni a Te kezéd munkáját? Mert ha az én bűneimért elvetsz, jaj hová lések? Holott, ha álnokságimat megszámlálnád, egy csomóba pecsételnéd, még az hegyek is leszakadoznának ilyen teher alatt, nemhogy én hordozhatnám el. Nemde mihelyt gyarlóságból vétkeztem, eszedben tartod-é és azoktól nem tisztítasz-é meg engemet? Kegyelmezz meg inkább énnekem, ne tedd ily kegyetlenné Temagadat, hogy kiáltván Tehozzád még nem hallgatnál s hozzád nem fordulnál a kegyelemre?

Térj meg Uram a Te haragodból és a Te búsulásodban ne feddj meg engemet, hadd szabaduljak meg a sok vélekedő gondolatoktól! Ugyanis kegyes Jehova avagy mindörökre elvetnél-é és nem lennél-é többé jóakarója nyavalyás fejemnek? Elfogyott-é a Te kegyelmed, vagy megszűnt-é szentséges ígé-

reted? Elfeledkezhethnél-e kegyelmességedről és haragodban megtartóztathatnál-e tőlem irgalmasságotat? Nem, semmiképpen Uram! Mert nem ember vagy, hogy haragudj, Te mondtad, hogy, ha az édesanya elfeledkezik is gyermekéről, de Te mégsem feledkezel el, hát mégsem emlékeznél-e meg én rólam a Te könyörületességed szerint?

Csendesítsd meg lelkem háborúit, vidámitsd meg a sok gondolkodás miatt megepedt szívemet a Te ígéretidnek állandóságával, hogy ne hitetlenkedjem, hanem adhassak dicsőséget, elhívén, hogy amit ígértél s megmondtál, megcselekedheted, mint mindenható, meg is cselekszed, mint igazmondó és hű, kegyes Atya és én is igaz hitben legyek a nagyhírű Ábrahámnak igaz fia (leánya). Ha mikor azért erőtlenségem miatt háborgok elmémbe, sirattasd és útaltasd meg velem azt s juttasd eszembe, hogy nem törőd el a megtöredezett nádhoz hasonló töredelmes lelket, sem a füstölgő csepűhöz hasonló romlott szív kívánságát nem oltod el és hogy a Te erőt az én erőtlenségemben végezed el. Ha mikor bűneim üldöznek, újítsd meg velem kötött szövetségedet és emeld fel lelki szememet, hadd nézzek édes Jézusomra, mint felemeltetett érc-kígyómra és nyughassam meg Benned, hogy Őérette megbocsátottad minden bűneimet. Ne verd meg szívemet hitetlenséggel, sem pedig a Te félelmedtől való elidegenedéssel, hanem nyujtsd le az egekben segítő karodat s ragadj kézen, hogy el ne merüljek a kétségben, ki szintén süllyedezőn vagyok a kételkedések tengerében, hogy amikor kételkedem is, de mindenestől ne essek kétségbe. Im azért a Te parancsolatodra Hozzád indultam én, igaz hitet és élő vizet szomjúhozó bűnös ember, adj innom hát az életforrásból és neveljed erőtlen hitemet, végy fel, mint hű pásztor engem beteges juhocskádat és hordozz a Te kebeledben, mint az édesanya járni nem tudó gyermeket mind utolsó óráimig, amint megigérted. Ébreszd fel azért hinni kívánó szívemet, hogy nézzek a Te mondásodban való igazságodra, szövetségedben való állhatatosságodra, szeretetedben való hűségedre, mert Te megigérted, esküvéssel megerősítetted és a Te Szentlelkeddel megpecsétetted, hogy nem akarod vesztemet, sőt inkább életemet, azért kegyelmezz meg minden álnokságimnak. Láttasd meg velem ezeknek betöltését és adj erőt a hitben megfáradott lelkemnek, megvirágoztatván ily nemes vallástétellel még a legkeservesebb halálos szorultságokban is. Én is jól tudom, hogy az én Megváltóm él és hogy az utolsó ember a földből feltámad és minek utánna felébredek ebben a testben meglátom az Istent. Ámen.

Medgyesi Pál

Hazánk s Egyházunk életének történetében egyik legérdekesebb jellemző mozzanat az, hogy minden időben nagy megértő fogékonyságot tanúsított a nyugati nagy szellemi áramlatok, reformok iránt. Nem szólva a keresztyénségről, a reformáció is már olyan korán átlépte hazánk határait és nagy gyorsasággal menetelt hódító útján.

De nemcsak a reformáció, hanem minden jelentősebb szellemi mozgalom is, amely ennek területén fellépett, gyorsan termő talajra talált Egyházunk körében. Ilyen reform-mozgalom volt a 17-ik század derekán a *puritánizmus*, amely első kézből, közvetlenül szülőhelyéről Angliából indult és érkezett el hozzánk. Egyházunk történetében, szinte napjainkig, nem volt a puritánizmusnál mélyebb mozgalom, mert ez az egyházi élet minden terén nagy-jelentőségű újításokra, gyökeres reformokra, új reformációra törekedett.

Ennek a nagy reform-mozgalomnak egyik legkiválóbb, leg-rokonszenvesebb képviselője az 1605-ben született *Medgyesi Pál*, aki több helyen teljesített papi és tanári szolgálatot, mégis általában úgy emlegetjük, mint Egyházunk legnagyobb patronájának, Lórántfy Zsuzsánnának udvari papját, egyházi ügyekben legkedveltebb tanácsadóját, lelkiatyját, mert mindazon professzorok és lelkipásztorok közt, akik a kegyes nagyasszony körében megfordultak, senki sem gyakorolt rá nagyobb hatást, mint a puritánus Medgyesi Pál. A fejedelemné szíve mélyéig a szó legnemesebb értelemben puritán volt, osztotta, magáévá tette, legalább főbb vonásaiban, ennek a reformmozgalomnak elveit és hogy ezekhez mindhalálig hű maradt s ezeknek gyakorlati megvalósítását is szorgalmazta, az főleg Medgyesi befolyásának tulajdonítható.

Medgyesi névéhez fűződő néhány dologról óhajtok megemlékezni. Először arról, hogy buzgó igyekezettel szolgálta a *presbiteri-egyházszervezet* ügyét. Nem szólhatok itt részletesen erről, csak annyit, hogy nálunk a kálvini presbiteri egyházszervezet sok zavaró körülmény miatt nagyon hiányos alakban valósult meg. Medgyesi nemcsak polemikus dolgozatában, a *Dialogus politico-ecclesiasticus*-ban, hanem szóval és személyes látogatások útján is agitált e rendszer mellett. A másik a *liturgiális reform* körében lefolyt munkája. Nálunk nem volt zsinatilag kötelező agenda. A keleti részen, Erdélyben és a két tiszai kerületben, a Milotai agendája (1621) dominált. Ebben megvan az „elevatio“, az úrvacsorai elemek felmutatása. A puritánok éles harcot hirdettek ez ellen, amely a jórészen Medgyesi által szerkesztett *Liturgia sacrae coenae* (1658) c. úrvacsorai ágendának egyházkerületi hivata-

los elfogadásával ért véget. Medgyesi harmadik küzdelme az *igehirdetés* területén folyt le. Mint Németországban a piétizmus, úgy nálunk, már félszázaddal előbb, a puritánizmus emeli fel szavát az orthodoxizmus merevségei ellen, amelynek képviselőjét a nagy orthodoxus püspökökben Geleji Katona Istvánban látta. A két nagy ember közt érdekes és most is figyelemre méltó homiletikai vita folyt le. Medgyesi a *Doce nos orare, quin et praedicare* (1650) latin című, de magyar nyelven megjelent első homiletikában emel szót a perikópák és egyéb homiliei bilincsek ellen. — Mint prédikátor is a század legnagyobbjai közt foglal helyet. Geleji azzal vádolja őt és társait, hogy „túlságos sokat cirkálnak a lelkiismeret titkos szugolyaiban.“ Ez azt jelentette, hogy Medgyesi nem feledkezett meg az „elmeváltoztatás“ v. i. megértés és a keresztyén „pietas“ hirdetésének, valamint a szív követelményei kielégítésének szükségességéről. A személyes bizonyágtévesnek, a mélységből feltörő érzelmeknek prédikátora volt és megtérésre hívó próféta! szöveg mellett nagy erővel, ékes szavakban hangzottak fel ajkain a sirámos „sokszoros jajjok“ nagyok eleste és hazájának oly siralomra fordult sorsa felett. Nagy dicsekvésünk, hogy abban a században olyan két nagy prédikátorunk volt, mint ez az egymással vitázó, egymást kiegészítő két szolgája az Isten igéjének, akik maradandó emlékü könyvekben megörökítették nevüket.

Itt a *Praxis Pietatis*-ból találunk jellegzetes mutatványt. Ez nem eredeti, hanem angolból fordított munkája Medgyesinek. *Bayly Lajos* bangori angol püspök, az egyik legnagyobb puritán vezérférfinő írt és az eredetinek is olyan sikere volt, hogy halála előtt 25 kiadást ért el. Medgyesi azt vallja, hogy nem elég a theoria, hanem szükség van a praxisra is. A Krisztusban újjászületett életnek akar a munka minden sora szolgálni, a református ember breváriuma akar lenni. A 17-ik század „Szikszay“-ja, a Ráday könyvtár 1677-es példánya már a hatodik kiadás. (Első kiadás Debrecenben jelent meg 1636-ban, előszóban elmondja, hogy Szenci Molnár Albert buzdította a munka fordítására.) Minden alkalomra szóló 598 elmélkedés és 615 imádság van benne 43 fejezetben. A könyv elején dicsérő poémák vannak latinul és magyarul. Az egyik szerint: „Nincs olyan Írás a Szent Biblia után, mint e kis könyv kegyesség tanításban.“ „Prae multis aliis librorum hunc pervolvere oportet. Esse decet doctum, sed magis esse pium.“ Vári Miklós, a szatmári schola rektora pedig így versel:

*Nagy jutalom követ téged is meglátod,
Ki magyarul szólni e könyvet tanítod;
Mert Istennek ügyét te azzal támasztod,
Nemzetiségedet is igen gyámolítod.*

Úgy történt valóban nemcsak ezzel, de minden munkájával, sok nagy szolgálatával is „támogatta“ azokban a szomorú, viharos időkben nemzetének, Egyházának ügyét ez az 1663-ban elhunyt nagyemlékeztető puritán magyar egyháziatyja.

B. Pap István.

Hét szentséges gondolati és fohászkodási ez árnyékvilágból kiköltözni indult beteg embernek

Mivel az Isten az Ő véghetetlen irgalmasságából úgy mértékli a mi fájdalmainkat a betegségben, hogy nem mindenkor vagyunk az pítzen, hanem legnagyobb kínjaink között is valami pihenést ugyan ad könnyebbségünkre és enyhülésünkre, ennek okáért légyen kiváltképen való gondod arra, — meg-gondolván mely rövid időd nagyon boldogságnak mind örök elvesztésére s mind pedig véghetetlen elnyerésére, — hogy minden szempillantásit hátramaradott rövid idődnék haszonnal költessed és a kicsiny idő alatt mintegy ugyan erőt gyűjtögethess nagyobb kínjaiddal való megütközetedre. Azért könnyebbségednek idején élj e rövid gondolatokkal és fohászkodásokkal!

Első gondolat.

Látván, hogy minden ember siralommal jó bé e világra, veríték és fáradsággal él és búval-bánattal költözik ő ki is innét, óh mi találathatik hát e világban, melyért az ember több ideig kívánhatna élni őbenne? Óh, mely nagy balgatagság, hogy midőn a hajós minden erejével arra törekszik, hogy a kívánt partra kievezhessen az útonjáró is soha addig nem nyugszik, míglen útjának végére nem érkezik, csak mi irtózunk kikötőhelyünktől, minek okáért töredezett bárkánkat örömet is hátrább vitetnének még, hogy e szünetlen szélvészekben több ideig hanyódnék! Zokogunk mi, hogy zarándokságunknak végére látunk, azokért útunknak meghosszabbíttatását jó szívvel kívánnók, hogy mégis tovább bolyonganánk, ki tudja minémű tekergő keresztútakon.

Ezen való lelki fohászkodás.

Óh, nagy Isten, ez az élet csak háborúságos bujdosás, napiban kevés, gonosz voltában pedig teljes, én meguntam az én sok bűneimre nézve őtet! Hadd untassam tehát Felségedet betegágyamban, mint Illyés az fenyőfa alatt az ő nagy nyomorúságában: Elég immár óh Uram amennyit e siralomnak völgyében éltem. Vedd irgalmas kezeidbe lelkemet, mert én sem vagyok jobb az én atyáimnál!

Második gondolat.

Gondold meg minémű bűnös testtel vagy te megterhelve, mennyi sok bennevaló hadakozások vannak e maroknyi világban: a test tusakodik a lélek ellen, a föld az ég ellen és a világ tebenned hadakozásra sereglik e világgal kívülötted, csak egyetlen egy dolog van hátra, mely az ütközetnek véget vethet: a halál, ki — az Istentől rendelt idő elérkezvén, — elválasztja lelkedet tetőled, lelkednek tiszta és újonnan született részét attól a résztől, mely még tisztátalan és újonnanszületetlen.

Ezen való lelki fohászkodás.

Oh én nyavalyás ember, kicsoda szabadít meg engem e halálnak testéből?! Oh édes Idvezítő Jézus Krisztusom, Te szabadítottál meg engemet drágalátos véreddel! És mivel Te mentetted meg az én lelkemet a bűntől, szemeimet a könnyhullatásoktól és lábaimat az eleséstől, én itt szívemnek mélységéből idvességemnek minden dicséretit és dicsőségét tulajdonítom egyedül kegyelmednek és irgalmadnak, ezt kiáltván az apostollal: Dicsőség Istennek, ki győzedelmet adott énnékem a Jézus Krisztus által! (I. Kor. 15:57.)

Harmadik gondolat.

Gondold meg, mely igen nagy nyereség, mivel bizonyos vagy arról, hogy lelked a Krisztusé, mert a halál elegendő jelenséget vett tested felől, amennyiben minden érzékenységid immár elhalni kezdenek és csak a kínoknak érzete marad meg. De holott létednek kezdete is fájdalommal kezdetett, nem csuda, ha kimeneteled is kínvallásokkal végeződik el és ha ez időszerű fájdalmak, amelyek csak testiek, ily nehezek, óh Uram, ki szenvedheti el az emésztő tüzet? Ki lakhatik az örökkévaló láng között?

Ezen való lelki fohászkodás.

Óh Uram Jézus Krisztus, élő Istennek Fia, én egyetlen egy Orvosom, ki mind testemet e kínokból megkönnyebbíthetted, mind pedig lelkemet az örökéletre béiktathatod, állassad kérlek szentséges szenvedésedet, megfeszítettetésedet és halálodat lelkem és igazságos ítéletid közé s minden engedelmisségednek érdeme szent Atyád igazságának az én engedetlenségem közben álljon és e testi kínjaim közül vedd bé lelkemet az örök békességbe, mert Tehozzád kiáltottam szent Istvánal: Uram Jézus, vedd magadhoz az én lelkemet!

Negyedik gondolat.

Gondold meg, hogy a legnagyobb kár is, melyet a halál rajtad ejthet, csak az, hogy lelkedet idvezítő Krisztushoz és mennyei öröméhez hamarabb juttatja, hogynem mint tested

akarná. Eszedbe végyed tehát, hogy az a legnagyobb kár legnagyobb reménységed néked, minekokáért a halál kártétele inkább segedelem a keresztyén embernek, hogynem mint kárvallás.

Ezen való lelki foháskodás.

Óh Uram Jézus Krisztus, minden Benned bízóknak egyetien egy Idvezítője, ne utáld kérlek azokat, kik nyavalyájukban segedelemért és irgalmasságért kegyelmességedhez fogják fejüket! Óh, hadd zengjen amaz édességes szózat lelkemnek füleibe, melyet Te a megtérő latornak szóltál a keresztfán: Ma énvelem lészesz a paradicsomban, mert én, óh Uram, az apostollal áhitatos lélekkel mondom Néked: Kívánok megoldoztatni, eloszolni és az én Krisztussal lenni!

Ötödik gondolat.

Gondold meg, ha félsz a haláltól, hogy a Sion hegyén nincsen halál, mert aki Krisztusban hiszen, soha meg nem hal. És ha élni szeretsz, kétség nélkül az örökélet, melyre út ez az élet, felülhalad minden életet. Ott élnek s örülnek minden kimúlt hívek nyavalyaságukat elvégezvén a Krisztussal vigasságban, s odagyűjtetnek a többi élő szentek is minden háborgattatásukból, hogy Övéle az örök nyugalomban részesüljenek.

Ezen való lelki foháskodás.

Óh Uram, Te látod a Sátánnak gonoszságát, ki meg nem elégedvén lelkünknek teljes életünkben éjjel és nappal sívó-rívó oroszlán módjára veszedelemre való keresésével, akkor incselkedik legszorgalmatosban szegény fiaid körül, mikor leg-erőtlenebbek és végekekhez közelebb estek. Fedd meg Uram ötét és tartsd meg az én lelkemet! Ő a halállal akar engem retten-teni, melyet bűneimmel érdemlettem, de Te Szentlelked által bátorítsád lelkemet szentséges véreddel keresett örökéletemnek bizonyos voltával! Enyhítsd kínjaimat, neveljed türesemet és ha az szent akaratom, végezd el sanyargattatásomat, mert lelkem buzgón esedezik Hozzád a boldog vén Simeonnal: Uram, bocsásd el mostan szolgádat békességgel és a Te beszéded szerint!

Hatodik gondolat.

Gondold meg magadban, minémű nagy áldomását árasztotta Isten reád e világnak sok tízezrei felett, kik vagy pogányok s nem igaz Istent tisztelnek, vagy bálványozók s az igaz Istent nem igazán tisztelik, Te pedig az igaz keresztyén anyaszentegyházban éltél s olyan kegyelmességet cselekedett Isten véled, hogy igaz keresztyéni hitben is hálnál meg és az Ófelsége szolgáinak temetőjében temettetnél, kik mindnyájan az Izráel reménységéért várják testüknek feltámadását az igazaknak feltámadásában.

Ezen való lelki fohászkodás.

Óh Uram, Jézus Krisztus, ki feltámadás és élet vagy, ki-
ben valaki hiszen, él, ha meghalt is, elhiszem én, hogy aki él
s Tebenned hiszen, soha meg nem hal. Jól tudom, hogy az utol-
só napon ismét feltámadok, mert bizonyos vagyok afelől, hogy Te,
én Idvezítőm, élsz és noha kiköltözésem után a férgek e testet meg-
eszik, de meg foglak Tégedet, én Uramat s Istenemet látni e
testben, adjad tehát édes Jézusom keserű halálodért és kínval-
lásodért, hogy azon a napon egyike lehessen azoknak, kiknek
ez örvendetes szentenciát akkoron kimondod: Jertek el Atyám-
nak áldotti, birjátok az országot, mely világ felfundálásának
előtte néktek készítettett!

Hetedik gondolat.

Gondold meg magadban, mint szenvedte meg Krisztu-
sunk éretted az átkozott halált és az Istennek bosszúállását,
melyet bűneid miatt te érdemelsz vala és az apostolok s márti-
rok is mely rettenetes gyötrelmeket s kínokat vállaltak Krisz-
tusban való hitük mellett, holott egyébként világ szerint ked-
vesen élhettenek volna, csak kétszínűsködtenek volna, vagy a
Krisztust tagadták volna meg. Mennyivel nagyobb örömmel
kell néked a Krisztus hitiben kiköltőznöd, holott mind kisebb
gyötrelmid vannak, s mind pedig sokkal több vigasztaló eszkö-
zök bátorítanak.

Ezen való lelki fohászkodás.

Óh Uram, az én bűneim igazán megérdemlették volna a
pokolnak és az örök kárhozatnak kínjait, annál inkább ez atyai
dorgálásodat, melyekkel mostan látogatsz, de óh Istennek ál-
dott Báránya, ki elveszed e világnak bűneit, irgalmazz énné-
kem és drága véreddel mosd el minden undok bűneimet s fo-
gadjad bé mennyei országodba lelkemet, mert szent kezeidbe
ajánlom én édes Atyám, lelkemet, mivel megváltottál engemet
óh Uram, igazságnak Istene!

Vagyon-e minden embernek külön-külön angyala?

Bethlen Gábor híres udvari papja, Alvinczi Péter *Quadragesima vasárnapra tartozó szent evangéliumnak magyarázatja hét prédikáció szerint, melyből megtetszik . . . az angyali szolgálatról mit kelljen érteni* (1632) című munkájából való ez az alábbi egy színes prédikáció-részlet, mely nemcsak nyelvbeli szépségeivel, kifejezés készségével, a prédikációtörténet kérdéseire adott válaszával tarthat számot érdeklődésünkre, hanem az angyalokról vallott dogmatikai álláspontjával is. A bibliai tannak jelentőségét hangsúlyozza, de ugyanakkor nem esik angyalimádásba, mert világosan látja és hirdeti az őrző angyaloknak teremtetett voltát és Isten szolgálatában való állását. A tizenhetedik század második negyedében az érdeklődést erősen foglalkoztatta az, hogy *Vagyon-e minden embernek külön-külön angyala?*

Még a sült pogányok is álmodoztak valamit arról, hogy belső oktató vezérük legyen az embereknek, melyeket ők géniuszoknak neveztek és azt állították Pláton tanítványi, hogy minden embernek születésétől fogva két géniusza vagyon: egyik jó, a másik gonosz. Valami jót cselekedik az ember, a jó géniusztól vagyon, ami gonoszt cselekedik, a gonosztól vagyon.

Egy ilyen, amit Origenés doctor tanít e kérdésről, mondván: *Unicuique duo assistunt angeli, alter justitiae, alter iniquitatis. Si bonae cogitationes in corde nostro fuerint, id nobis loquitur Angelus Domini, si vero mala versantur in corde nostro, loquitur angelus diaboli*, azaz: Minden ember mellett két angyal áll, egyik igazságnak angyala, másik hamisságnak angyala. Ha jó gondolatok vannak szívünkben, azt az Úrnak angyala mondja, ha gonosz gondolatok forognak szívünkben, az ördögnek angyala szól. — De ez nem helyes értelem, mert a szívekkel s elmékkel semmi teremtetett állat nem bír, hanem egyedül csak a véghetetlen bölcseségű Istené a hatalom, hogy a szíveket lágyítsa és keményítse, mert csak Ő tudhatja azt, mit gondol az ember, amint szent Dávid éneklí,

mondván: *Dominus scit cogitationes hominum*, azaz: az Úr tudja az embereknek gondolatjukat. Jeremiás próféta nyilvánban tanít erről, midőn így szól: *Pravum est cor hominis et inscrutabile, quis cognoscet illud?* Mond azután: *Ego Dominus scrutans cor et probans renes*, azaz: Veszett az embernek szíve és megvizsgálhatatlan, kicsoda tudhatja azt meg? Én vagyok az az Úr, ki a szíveket vizsgálom és a veséket megpróbálom.

Helyesben tanít másutt ez az Origenés, midőn így szól: *Adest unicuique nostrum, etiam minimis, qui sunt in Ecclesia Dei, angelus bonus, angelus Domini*, azaz: Mindenikünknek, még a legkisebbeknek is, valakik az Isten Ecclesiájában vannak, segítségünk a jó angyal, az Úrnak angyala. Helyesebb ez, mondom, mert ennek a Szentírásban vagyon fundamentoma, holott azt olvassuk: Meglássátok, meg ne utáljatok egyet a kisdedek közül, mert mondom, hogy azoknak angyali az egekben, mindenkoron látják az én Atyámnak orcáját.

Ezt helyén hagyhatjuk és eszerint azt mondhatjuk a kérdésre, hogy minden embert külön-külön az Istennek angyali őriznek, néha egy angyal, néha ugyan sereg angyalok őrizik az Istennek híveit. Egy angyal szolgálja Agárnak, az Ábrahám szolgálójának, midőn a pusztában megvigasztalá és oktatá. Egy angyal vőn követséget Erzsébet asszonynak. Egy angyal szabadítá ki szent Pétert a halálos fogságból. És ugyaninnen vesznek argumentumot, kik tanítják, hogy minden embernek külön-külön egy-egy őriző angyaluk legyen, mert midőn kiszabadult volna szent Péter éjszaka, méne a Máriának, a János anyjának házához és zörgetvén az ajtót, a szolgáló kérdi, ki légyen, megfelelvén sz. Péter, megismeri a szolgáló szaváról a szent Pétert és örömeiben nem nyitja meg az ajtót, hanem befutamodván, mond: Péter áll az ajtó előtt! De amazok mondanak: bolondoskodik. Ő pedig, a Rhodé szolgálóleány, bizonyosan Péternek mondja lenni. Ugyan nem hihetik, mert igen erős fogságban tartatik vala Péter és sokrendbéli őrizők vigyáznak vala körülötte, mind a tömlöcben, s mind a tömlöcön kívül. Mondának vala annakokáért: *Angelus ejus est*, azaz: Az ő angyala. És megnyitván az ajtót, csak elálmodának és megbeszélé nekik szent Péter, mily csodálatosan szabadította ki őt az Istennek angyala.

Sok ezer angyalok szolgálnak Jákób pátriárkának, midőn rettegve menne a bátyjához, Ézsauhoz, ki halálára megösküdt vala, amint a história bizonyítja, mondván: *Fueruntque ei obviam angeli Dei quos cum vidisset ait: Castra Dei sunt haec*, azaz: Angyalok jövének eleibe, kiket mikoron látott volna, monda: Istennek tábora ez. Tudjátok, egy tábor sokezer számból telik, kétség nélkül tehát ezek sokezeren jöttek volt a Jákob segítségére. Hasonló a királyi könyvben való história, midőn Syriának fejedelme Elizeust meg akarná fogatni, sok lovas és szekeres hadakkal körülfogván Dotheim városát, ahol

a próféta vala. Jajveszekel a prófétának szolgája, kinek monda a próféta: *Noli timere plures enim sunt nobiscum, quam cum illis*, azaz: Ne félj, mert többen vannak mivelünk, hogysem mint azokkal. És könyörgésével megnyilatkoztatván a szolgának szemeit, látá, hogy a város felett való hegy rakva lovasokkal és tüzes szekerekkel Elizeus körül. Ide tartozik a Lázár históriája is, kinek lelkét angyalok kísérték az Ábrahám kebelébe, nem egy angyal.

Summa summárum, mivel az Irásban mind a kettőről vagyon péda, mind arról, hogy egyenkint szolgálnak a híveknek az angyalok, s mind arról, hogy seregenként is segítségükre jönnek, igazán felelhetjük a kérdésre, hogy minden hú és Istent szolgáló embert külön-külön igaz ügyükben az Istennek szent angyali őriznek a nagy Istennek parancsolatjából, mert Ő küldi el az Ő szent angyalit az embereknek szolgálatukra, mint az Gábrriel angyal szavából megtetszik, midőn Zakariás papnak így szóla: *Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum et missus sum loqui ad te*, azaz: Én vagyok Gábrriel, ki Isten előtt udvarlok és küldettem, hogy szóljak teneked. Alább is, midőn a boldog szűz Máriát köszöntené követségével, ilyen ige vagyon: *In mense autem sexto, missus est angelus Gabriel a Deo in civitatem Galileae*, azaz: hatodik hónapban pedig elküldték Gábrriel angyal Istentől Galileának városába etc. Nem magoktól jönnek tehát a mi szolgálatunkra, hanem Istennek parancsolatjából, annakokáért az angyalok nem imádandók, segítségünkre sem hivandók, hanem Ómaga, az angyaloknak teremő Ura, mireánk fáradhatatlan gondot viselő, az Úr Jézus Krisztusban kegyelmes Atyánk egyedül, szent Fiával és szent Lelkével magasztalando, hogy naponként szent angyalinak parancsol, hogy tábort járjanak körülöttünk, őrizzenek, oltalmazzanak minden lelki és testi veszedelmektől. Szívünk szerint könyörödjünk pedig Ő szent Istenségének, parancsoljon az Ő szent angyalinak, éjjel-nappal vigyázzanak körülöttünk, járjanak velünk útainkban, segéljenek munkáinkban, fedezzenek veszedelmekben, hogy eképen csak az Ő szentséges reánk való gondviselésébe vetvén reménységünket, szentségben és igazságban szolgálhassunk Önéki életünknek teljes idejében. Amen.

Hivséges és idvességes tanácsadás

az oly házasságról, mely két ellenkező religión való személyek között leszen, melyet *Petrus Molinaeus* francia nyelven írott, osztán németből magyarra fordított *MOLNAR ALBERT*.*

Mivelhogy a házasság oly feloldozhatatlan szövetség és kötelesség, melyben a mindenható Úristennek fiak, leányok neveltetnek és amelyhez az Úr Krisztusnak az Ő Anyaszentegyházával való szövetsége is hasonlittatik, méltó azért és szükséges dolog is, hogy azok, kik meg akarnak házasulni, mindeneknek előtte az Úrnak szájától kérjének tanácsot és a hasonló társnak választása felől először is az Ő akaratját tudakozzák meg. Ezt pedig avégre, hogy az Istennek békessége lakozzék a mi házainkban és mi az Ő szövetségét a miutánnunk következő maradékunkra örökségül hagyassuk.

A legfőbb dolog, amelyet e társ választásában jól meg kelljen gondolni: az igaz religió és az isteni ismeret, mert a hívőnek a nemhívóval való összeházasodása miképen lehetne kiábrázása és példázatja a Krisztus frigyének és velünk való szövetségének? Mert a Krisztusnak semminémű összehasonlítása nem lehet a bálványokkal. Annakfelette igen nehéz valamely bálványozó személlyel leg-erősebb testi kötés által és egyszersmint a Krisztussal is bizonyos lelki kötéssel erősen egybekötöztetni. És jól meg kell látni, hogy a testi szövetség fel ne szakassza az Isten Fiával való lelki szövetséget. Ábrahám ezt jól meggondolta (I. Móz. 24.), mert hogy ő Izsákot meg akarta házasítani, nem akart annak feleséget szerezni a hetiták között, azért, hogy azok az Istennek igaz ismerete nélkül voltanak, hanem Mésopotámiába küldött oly feleséget keresni, amely isteni félelemben neveltetett volna fel. Ez ellenben Lóth, az Ábrahám öccsének fia, midőn Sodomába ment volna lakni (I. Móz. 19, 14.) a sodomiták közül választá férjeket az ő leányinak, amelyek őtet, midőn ideje volna, hogy Sodomából életüknek szabadtására kiszaladnának, hív tanácsadásáért, mintegy esztől távozott embert, úgy csúfolták. Ez ellenkező religión valók között egyelített házasság adott okot az özönvizhez való büntetésre is (I. Móz. 6, 4.). Midőn tudniillik az Istennek fiai, azaz Séthnek maradéki, a Kain maradékival házasodtak volt össze. Azonképen Ézsau is a hetiták

* Megjelent Kassán 1625-ben.

közül vőn feleségeket (1. Móz. 26, 35.), amelyek mind Izsáknak és mind Rebekának elég szívbéli búbána-ot szerzettenek. Szinte ez cselekedte azt is, hogy Jorám, a Jósafát király fia az igaz isteni szolgálattól és az ő „tyjának példájától elállott és elszakadott, mert Acháb leányát vette volt feleségül, amint a 2. Krónika könyvnek 21. caputjából megérthetni. Forgasd meg és olvasd meg a Nehémiás históriáit és lásd meg a nemzetségeknek megegyeledését és a gyermekek között a nyelveknek megvesztegetését, amelyek mind az idegen hitű népekkel való házasulásból származtanak.

E gonosznak elejét akarván venni, erősen megtiltja a mindenható Isten (V. Móz. 7.), hogy az izraeliták annak a földnek bálványozó asszonyi állattal össze ne házasodjanak. *Mert azok — úgy mond — a ti fiaitokat elszakasztják éntőlem, hogy ők idegen isteneket szolgáljanak.* És a korintusbeliekhez írott 2. levélnek 7. részében azt akarja az apostol, hogy amely asszonyi állat ismét férjhez akar menni, meglehet, hogy csak az Úrban, azaz Istennek félelmében és annak rendelete szerint legyen. Azonképen a Korintusba írott második levélnek 6. caputjában is az mondatik, hogy: *Ne szerkesztessetek felemás igába a hitetlenekkel. Mert micsoda közössége legyen a világosságnak a sötétséggel? Mint egyezhet Krisztus a Belállal?* Hogy azért senki ne piszkáljon ez igében „HITETLENEN“, vagy „NEMHIVŐK“, mintha azokon a pogányokat és nem a bálványozókat kellene érteni, azt teszi hozzá, hogy: *Micsoda hasonlatossága legyen az Isten templomának a bálványokkal?* Az apostol, aki soha pogány nem volt, hanem az Isten törvényéhez buzgósággal való zsidó volt, megvallja ő maga, hogy ő hitetlen, avagy nem hívő volt legyen (1. Tim. 1, 13.) *De én rajtam könyörült, — úgy mond — mert tudatlanul miveltem a hitetlenségben.* De ne disputáljunk úgy az ígéről, hogy a dolognak mivoltát ne tudjuk, avagy azt megvesztegessük, mert holott a római eklézsiában a bálványozás beplántáltatott és a Jézus Krisztusnak jótéteményi felforgattattak, nincsenek-e elég értékes okaink arra, hogy övélek ilyen szövetségszerzést eltávoztassunk, félvén azon, hogy a mi magzatink is bálványozókká ne legyenek és az ő idvességüknek utáról el ne tévelyítettessenek? Kiváltképen azért is, mert (1. Kor. 6, 10.) meg vagyunk írva, hogy *a bálványozók az Isten országának örökségét el nem birandják.* És hogy *a Krisztuson kívül, amint az evangéliumban bizonyittatik, semmi idvesség nem találhatik?* — És mi haszon abban akár az ördög minemű szennyes titulus alatt szakasszon el minket, avagy a mi gyermekinket az Istennek velünk való szövetségétől? Akár ember a hitetlenségnek, s akár bálványozásnak nevezze. Mert szinte úgy az egyik, mint a másik azon egy uton ugyanazon veszedelemre viszen.

Továbbá az okosság is azt kívánja, hogy mi erre, amint oda-fel meg vagyunk mondva, jó gondot tartsunk. Mert amely szolgálta az ő Urát husz esztendeig szolgálta volna és annakutánna az ő Urának egyszálné sem jelentvén, avagy ugyan annak jótetszése ellen házassulna meg, nemde nem tartaná-e azt minden felette háládatlan

szolgának? Mennyivel inkább, mikor valamely magzat az ő atyjának híre nélkül házasodik meg, kiváltképen pedig hogyha az ő atyjának ellensége közé avatkozik? Ihon azért hiszem Istennek szolgálai vagyunk mi, nem husz esztendőből, hanem születésünktől fogva. Ő fiai vagyunk mi és az Ő atyai jóvalta megfoghatatlan mihozzánk. Nem nagy trágárságos háladatlanág volna-e azért, ha valaki közülünk az Ő akaratja nélkül házasulna meg, főképen ha az ő szent igazságának ellenségével szerkesztetnék egy szövetségbe? Hogyha mindeneknek, amit mi cselekeszünk (1. Kor. 1, 31.) az Istennek tisztességére kelljen igazittatni, mennyivel inkább kellene e nagy szerződést, melynél nincs nagyobb ez életben, az Isten tisztességére rendelni? Ugymint amelynek ereje által magunkat feloldozhatatlan szövetségbe adtuk és amelyhez a mi házasságunkban való istenes életünk és a mi gyermekeinknek idvességes előmenetele és tanítása is foglaltatik és szerkesztetik. A nemesek kisebbségnek tartják, hogyha közülük valaki nem hozzá illendőhöz házasodik, hát ti kik a mennyi királynak vagytok fiai, a ti lelki nemességteket, az Ő kötése kívül házasodván, akarjátok-e megkisebbiteni és csonkitani?

Annakfelette meg kell azt is gondolni mely igen nagy nehéz tere alatt akadozzanak, akik ilyenképen házasulnak össze és menynyi illetlen alkalmatosságok következzenek innét őreájuk. Midőn a házasságot a misés pap áldja-szenteli meg, az immár félig elszakadás és azzal immár a bálványozó fél nagy alkalmatosságot és elsőséget kapott el. És ebben ugyan vesztég hallgatólag tett ígértet is vagy, hogy arra a religióra akarjon állani, amelyben az összeesküdtetés kívántatik. Ezzel a misepapoknak hivatalja is javaltatik és ott kerestetik így az Istennek áldása, ahol az semmiképen nem találtatik és oly embertől akarnak áldást venni, amelyet az Isten soha meg nem áldott. Ahol pedig a hiveknek gyülekezetiben leendő az összeszerkesztetés, ott az ellenkező religión való személy, nyilván való hitszegést cselekeszik, holott az összeadásnak formája, amely őeleikbe olvastatik, azt fogadtatja vélek, hogy az Isten ígéje és az ő evangélioma szerint szentül akar élni. De mivelhogy őnéki nincsen arra szándéka, tehát a hívő prédikátornak tiszte olyannak láttatik, hogy valamely személyt hitszegésre vigyen, annak tettetését — képmutatását palástolja és az oly házasságot, amelyet a mindenható Isten megátkozott, akarja megáldani és a hívő félt az ördögnek törbe akarja akasztani. Mikor ez ily házások közül mindkettőnek külön az ön religiójához kiváltképen való buzgósága vagy, lehetetlen dolog, hogy közöttük az egyenesség és bátorságos jóakarát tökéletesen megmaradjon, mert nincsen erősebb kötele a barátságos egyenességnek a lelkiismeretnél. Semmi nincsen, ami a sziveket keményebben összekötözze, hogynem mint midőn egyszerűmint az Ursten előtt mindketten letérdepelnek és kezeiket, sziveiket őhozza együtt felemelik és egyenlő elmével az Isten ígéből magukat vigasztalják és gyámolítják. Az egyességnek erős kötele az a bizonyos hiedelem is, mely a házásokban egymás közt vagy, hogy minekutánna ők e földön együtt éltenek, az elválás nem fog soká

tartani, hanem hogy a mindenható Isten őket mennyekben ismét összebirja és szerkeszteti. Ennek nem lehet helye az oly házánál, holott a férfiú és az asszonyi állat különböző religión vannak és a szeretet az Isten tiszteletnek dolgaiban kétfelé oszol és vonson. Mely nagy szívbéli fájdmára vagyon az a hívő házasság személyné, midőn a bálványocskát az ő almáriumos asztalán látja?! Midőn házába jőni látja a barátokat, kik őtet disputálásokkal nyughatatlannítják, búsitják?! Holott az ő házánál nem meri az Istent bátran segítségül hívni. Mikor látni kell azt, hogy az ő férje szinte akkor, midőn a hiveknek serege bőjtől és imádkozik, az ő barátit szántszándékból bosszantásnak okáért vendégül hívja?! Hogyha titkon és félelemmel kell még alamizsnáját is adnia?! Midőn valamely babonás feleség a gyóntató pap előtt az ő házának minden titkait kibeszéli és onnan mintegv elfordult szörnyű színnel és vad elmével, kételkedéssel és oly gondolatokkal eltelve jön meg, mintha az Istent igen megbántaná azzal, hogy az ő különhitű férjével lakik?! Avagy, midőn ő alattomban pénzt és marhát viszen ki a házból a képeknek ruházatjára, templom ékesítésére és kalastrom segédlemére, midőn üldözések támadnak, amint hogy ez időben azok el nem mulattatnak, és Krisztus Urunk is arra készít az Ő evangéliumában, hogy ha az Isten ígéjéért számkivetésben kelljen menni: Mit kell akkor a hív utitársnének cselekedni? El kell-e férjét és gyermekeit hagyni és más tartományba futni? avagy vele hurcolják a gyermekeket és a férjétől annak akarata ellen is elszakasztja-é?

Midőn a házasságban a gyermekeknek taníttatására jutand a dolog, mily keservesen esik ez hívő keresztyén házasság személyné, ha őnéki azt kell szemeivel látni, hogy a molochnak áldoztatnak fel és bálványozásra szenteltetnek fel, amely gyermekeket nemzett és nevelt? Hogy az éretlen értelmű gyermekek tőle elragadtatnak és valamely kalastromba rejtetnek, hogy néki semmi alkalmatossága ne lehessen nem hogy azoknak taníttatására, de még csak meglátásukra is? Hogyha a nyavalyás anya, mikor az Isten ígéjének hallgatására az egyházba mégyen, csak egyedül kell menni és az ő leányi nem mennek el véle. Sőt még az ő fiai is az ő jelenvoltától úgy iszonyodnak, mintha valami elragadó fene nyavalya volna az édesanyjukon?! Annak felette az ellenkező religión való gyermekek azt tanulják, hogy anyjukat, atyjukat az ő vénségükben megutálják és magukat eszesebbeknek állítván, kezdenek kevélykedni, azoknak hűséges intéseket gyanusoknak és haszontalanoknak ítélik és őket nagy irtózással, mintegy kárhóztatott és veszedelemre rendelt embereket oly szörnyen tekintik és úgy látják.

Ha arra jutand a dolog, hogy az igaz hitű személy betegségbe esik és halálosnak láttatik nyavalyája, olyankor szokta az ördög az ő fortélyit, erejét felvidámitani; akkor zárnak be kapútajtót mindazoknak, akik azt a beteget imádságukkal és intésükkel vigasztalni és erősíteni akarják. Akkoron környülvétetik az ágy gonosz lelkekkel, akkor kell a szegény elfáradt és bágyadt léleknek és a sérelmes félelemmel bajlódó léleknek a legkeményeségsb kísér-

tetekkel viaskodni. Igen jól tudom bizonyára, hogy a Mindenható az ő választottait el nem hagyja és hogy az Istennek Lelke az olyan utolsó harcon az ő hatalmát és erejét kimutatja, mindazáltal ugyan nem kell embernek magát vakmerőül éféle kísértetésekre vetni, hanem az ő erőtlenségét meg kell ismerni, mert az Isten az ő jelen-voltát, segedelmét nem azoknak ígérte, akik kívánják őtet megbántani, hanem, akik megismervén az ő erőtlenségüket, őhöz folya-modnak és magukat az Ő akaratja szerint akarják alkalmaztatni. Ennek felette akár ám mint lett legyen, t. i., vagy állhatatosan meg-marad a meghaló személy, avagy elhajol az igazságtól, de mégis ugyan győzedelmes pompával és örömmel viszi az ellenség a testet a temető helybe. Mert csak a legkisebb jelenséget is, amelyet a beteg mutat, mindjárt hozzájuk esküvésnek; az ő vesztet hallgatását, midőn kérdezik, nyilvánvaló javallásnak költik és tartják.

Találtnak némelyek, akik egészségüknek idején az ellen-kező religión valónak és háznépének megígérnek és azt fogadják, hogy az ő hitében hagyják kimúlni és hogy az ő lelkiismeretét nem terhelik, keserítik. De maga ez egyik cikkelye a római hitnek, hogy az eretnek embernek hittel tett fogadást nem kell megállani. Hogyha a római religió volna az igaz religió, bizony az, hogy igen gonoszul mivelné az ember, hogyha az ilyen ígéretet bé akarná tölteni. Mivelhogy kétség nélkül igaz az, hogy az olyan ígéretek és fogadások, amelyek hamisak megtételre és megígérésre, sokkal gonoszabbak az elteljesítésre. Vagyon-é oly igen esztől eltávozott ember, aki ha oly fogadást tett, hogy magát az örök kárhozatra veti, azt állítaná, hogy tartoznék azt bétölteni büntetéstől való félelméből? Szinte azonképen az, ki azt fogadta, hogy az ő felebarátját a kárhozatra szabadon menni bocsátja, soha nem léssen oly értelemben (hogyha eszén megmarad), hogy ez ő fogadását megállani tartoznék attól való féltében, hogy talán az ő barátja őreá megharagudnék, hogyha ígéretét bé nem teljesítené? Mert ez ilyen hűség, kegyetlen és irgalmatlan hűség volna és a mindenható Isten is ezzel felette igen megharagíttatnék. Ezekhez szinte hasonló állapotja és mivolta a gyermekek taníttatásának is, holott az Isten ellen és az Ő ígéje ellen tett minden ígéretek és fogadások nem kötelezendők s nem megtartandók.

Azok pedig, akik oly okvetést iratnak, hogy az ő gyermekeiket úgy osztják meg, hogy a férfiakat az atya az ő religiójára, az anya a leányokat az övére taníttassa és tanítsa, semmiképen nem mentségesek! Mert ez nem különb mintha az ördöggel mennének osztózásra és e világon a legszerelmetesb jószágot közlenék övéle. Sokkal szörnyebb megosztás ez, hogynem mint ama tökéletlen hamis anya (1. Kir. 3, 10.) cselekedet, amely jóvá hagyta, hogy a gyermek kétfelé vágattassék; mert az a más gyermekének kettévágását javallotta. De ez emberek önnönmaguk osztják vágják el az önnön saját gyermeküket. Igen messze vagyon ez a jó pásztornak példájától, aki elhagy kilencvenkilencet egy elveszett juhót keresvén. Mert az ilyenek örömet a farkassal osztják meg. Az atyák és az anyák

ezaránt ne csalják meg magukat, hanem megtudják azt, hogy ők az Istennek minden gyermekikről, a legnagyobbtól fogva a legkisebbig, számot kell adniuk és mindazoknak lelkek úgy, mint őreájuk biztatnak és hogy ez ilyen osztozásnak nem lehet ereje. Mert a mindenható Istentől, akin leginkább áll a dolog, sőt ugyan mind övéi, nincs arra hivataluk, sőt gyakorta esik, hogy az a rész, melyet a hívő személy magának tartott, azt elszalasztja és hogy az ellenkező példának hathatóbb munkálkodása legyen, hogynem mint valamely atyának hidegült tanításának, aki a religiónak megkülömböztetése és megválasztása által azt a nyughatatlanságot és istentelenséget támasztotta az ő házában.

Ha ez ilyen elvegyes házasságok elvétve talán jól esnek is és néha léssen az is, hogy az igaz hiten való házastárs az ellenkezőt végre is az igaz religióra megtéríti, akkoron is azt kell mondani, hogy a jót az Isten cselekedte, mi pedig a gonoszt cselekedtük, hogy azt a mindenható Isten, mint szinte a teremtésben, hogy a setétséget a világosságtól elválasztotta, úgy cselekedett. És hogy nem akár-mely dolognak jó vége, vagy kimeneteli, hanem az Istennek parancsolatja az a regula, amely szerint a mi cselekedetünket és elmulatásunkat kelljen igazitanunk. És hogy a mindenható Isten soha azt meg nem ígérte, hogy a mi gonosz cselekedetünket megáldja, avagy, hogy a mi engedetlenségünk minékünk hasznot és gyümölcsöt hozzon. Nem kell gonoszt cselekedni, hogy abból jó következzen.

Annakutánna, ha mindent jól meggondolunk, az ilyen házasságból három annyi gonosz származik, semmint jó. Mert az ellenkező házasság személynek többire mindenkor sokkal nagyobb külső szabadoskodása legyen, hogynem az igaz hiten valónak, holott t. i. a tartomány a sok nagy sereg nép és a fejedelemség is az ő pártján legyen. *Egy summában:* ezek mind a hívő személy ellen vannak. Mivelhogy azért minden házunkon kívül való velünk ellenkezők, nem nagy meggondolatlanság-é mindenféle háborgás és a religióbéli visszavonást is házunkba hozni és magunkat nyögbe és békóba vetnünk? Mintha az ördög anélkül is nem szerezne elég aggodalmat és minket az ő mesterséges álnoksággal nem eléggépen ostromolna?! Szinte még azoknak is, akik isteni félelem szerint egybeszerkesztetvén a szent házasságban élnek, legyen min munkálkodniuk, legyen elég bajlódásuk, hogy az ütközeteket és ostromlásokat, melyeket az ördög e világ és a háborús idők őreájuk és ellenek indít és támaszt, megállhassák és elviselhessék. Annakokáért igen kevés láttatja legyen, hogy az olyanok állhatatosan mindvégig megmaradjanak, kik meg nem gondolván a kívülvaló kísérteteket még szinte az önnön várukban is egyenetlenséget és pártolódást ültetnek és a kísérteteknek ugyan utánafutnak, maguknak botránkozására és önnönmaguk verik magukat a kísértetnek vasbéklyóiba és czinczéríbe.

Végezetre szokás azt mondani, hogy a házasságok mennyekben szereztessenek, de ez ilyenek pokolban alkottatnak és ott bűntettetnek meg is. Az ördög, ha valamely embert az ő ábrázatjára formál, annak hozzá hasonló segítőtársat is ad.

Aki azért az Isten Anyaszentegyházának gyarapodását szereti, aki az Isten tisztességére fiakat-leányokat akar nevelni, aki azt akarja, hogy az Isten az ő házat szüntelenül gyámolítsa, a könyörgeésnek, imádságnak folyása s értéke legyen, az Isten ígéje olvastassék és az Ő dicsérete zengedezhessen, sőt, aki azt kívánja, hogy az ő háza mintegy kicsi Anyaszentegyházacska legyen (amely szép titulussal szent Pál a Filémon házat nevezi)

Egy summában: aki az Isten áldását az ő házára akarja vonni, a kísérteteket el akarja távoztatni és önnön magát vakbéklyókba és feloldozhatatlan kötélbe nem akarja rekeszteni, szorítani, ez ilyen, hogyha házasulni igyekezik, vegye tanácsadóul az Istennek ígéjét és kerülje el azt az utat, amelyre az ördög az ő töreit veti és azokba sokakat megfog. Igen nagy jó szerencse a más ember kárán tanulni, okulni és az Istenségnek reguláit az experienciával és meg tapasztalással egyesíteni.

(Vége.)

Chrysost. in Opere Imperf. super Matth. Cap. 23.

Si vestimenta empturus gyras unum negotiatorem et alterum, et ubi meliores vestes inveneris pretio, viliori, illic comparas. Et ideo oportet populum circumire omnes doctores, et inquirere, ubi sincera veritas venundatur, et ubi corrupta. Nam omnium confessiones cognoscere non est vetitum. Dicit enim Apostolus, Omnia probate, quod bonum est tenete.

Ambros. lib. 1. De vocat. Gent. Cap. 7.

Quae Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda: quae autem manifesta fecit, non sunt neganda: ne in illis illicite curiosi, et in istis damnabiliter inveniamur ingrati.

Tánc Jutalma

A XVII. század református magyar szószerke Isten színe elé vitte és ott tárgyalta meg az életnek legmesszebb szétágazó problémáit, mindenekelőtt azonban azokat a szokásokat, divatokat és bűnöket, melyek szemében és hitében leginkább mérgezték, pusztították a lelket-testet és a nemzetet. A tánc kérdése égető volt. „Tánc felboncolása“, „Tánc ferelmes pestise“ stb. című prédikációs kötetecskék jelennek meg és maradnak korunkra, mint beszédes emlékei annak, hogy a lekipásztor akkor még mert és tudott tiltakozni a táncmulatságok ellen. Nógrádi Mátyás püspök approbatiójával és commendációjával jelenik meg Debrecenben 1680-ban *Gyulai Pál* dobi lelkésznek munkája: *FERTELMESKEDŐ ES BÚJALKODÓ TÁNC JUTALMA, azaz olyan idvességes lelkitanítás, melyben a táncolás micsodás véték legyen Isten ellen, bőségesen megtanítottatik.* — Táncörületben vergődő korunkban, mikor az éjszakai mulatságokból élő érdekeltségek és a művészet, szórakozás, nemes élvezet, hazafias, egyháztársadalmi kötelesség hangoztatásának minden kifogást és ellenállást legyűrő hatalma nyilvánvaló, jól esik olvasnunk és talán fel is használnunk ezt a csaknem háromszáz esztendősz predikációt a „táncos magyarok“-ról.

II. Mózes 32: 6 és 28. Leüle a nép enni és inni, azután felkelének játszodni. És elhulla azon a napon a nép közül úgymint háromezer férfiú.

Kezdő beszéd.

Mikoron az ördög az embert ugyan valóban nagy bűnbe és veszedelembe akarja ejteni, csak kicsinyen kezdi el, de nagyra viszi azután. Lássunk erre egy, avagy két példát. Első *Kain*, aki (1) *megharagszik* (1. Móz. 4, 5.), (2) *elváltozik színe*, (3) *öl*, (4) *kétségbe esik*. Második példa *Judás Iskariotes*: (1) *Fősvény lopó* (Ján. 12, 5—6.), (2) *elárulja a Krisztust* (Máté 26: 15.), (3) *kétségbeesik* (Mt. 27, 4.), *felakasztja magát*, (5) *Bele kiomlik* (Csel. 1, 18.) Evégre kevesed magával nem is jár az ördög (Luk. 11: 26.) Harmadik példa az Izráel népe, kivel szintén így cselekedék az ördög a pusztában bujdosó izraelitákkal, amint e részből kitetszik: (1) a nagy bűnbe és veszélybe őket ejteni akaró ördög *borjúképet csináltat velük*, (2) *annak nevet adat*, (3) *annak oltárt csináltat*, (4) *néki áldoztat*, (5) *azt nagy örömmel étellel-itallal eltelvén táncolással tiszteltet*, (6) *emiá véletlen s váratlan nagy veszély*. Ládd-é azért, hogy igaz ez, t.

i. az ördög kicsinyen kezdi el a bűnben s nagy veszélyben való ejtést, de nagyra viszi aztán, amint megvilágosítám Kain, Judás és a bujdosó zsidók példájából, melyet a szentlecke meg is bizonyítja, amelyet Isten így irata le számunkra: *leüle a nép enni és inni* stb., mely felvett ígénkben *summa* szerint vagyon, nem egyéb, hanem a zsidók *táncának* alkalmatossága és annak *jutalma*.

Cikkelyenkint ezek vannak felvett ígénkben: (1) a népnek az áldozat után való cselekedete: *leüle*; (2) a személyek: *a nép*; (3) a leülésnek vége: *enni, inni*; (4) azoknak ott nem maradhatása: *felkelének*; (5) a felkelésnek vége: *játszodni*.

Lássuk immár rövideden való magyarázatját e szentigéknek, melyet csak szintén három kiváltképen való kérdésekben foglalok.

1. Vajjon nem kárhoztatja-e Isten az emberekben az ételt és az italt; mert ihén bánja itt, haragszik is érette, hogy a zsidók ettek és ittak?

2. Mit kell érteni a játszáson, melyre a jóllakás után felkeltenek vala?

3. Talán azok a háromezer férfiak csak a bálványozásért hullottanak el és nem a játszásért?

Felelet az első kérdésre: (1) *Tagadásképen*: nem kárhoztatja az ételt és italt magában, mely mértékletesen lészen hálaadással (V. Móz. 8, 10.) *Mikor ejendel és megelégendel, akkor dicsérjed a te Uradat, Istenedet!* (1. Kor. 10, 31.) (2) *Allításképen*: kárhoztatja a bálványoknak áldoztatott ételt enni, italt inni (1. Kor. 8, 7.) (3) A dőzsölést, ételben italban való mértéktelenséget (És. 5, 11; Róm. 13, 13.) (4) A rossz dologban való szorgalmatosságot. (5) A mód nélkül való ételből, italból származott bujálkodást s annak alkalmatosságát.

Felelet a második kérdésre: *A táncolást.* (1. Kor. 10, 7. 1. Sám. 30, 16.)

Tudomány.

A táncolás olyan rút és útálatos bujálkodás Isten előtt, hogy azt el nem szenvedheti, büntetlen sem hagyhatja, hanem az ellen lévő haragját idő jártában a táncolókra kiönti.

Fundamentomos okai a tudománynak.

Első oka: Mert Isten tiltja: *Ne paráználkodjál!* azaz távoztasd el a paráználkodásra való alkalmatosságot, jeleit és annak gyümölcseit; azok közül való a tánc. Második oka: Mert sok bűnnel van egybekötve, úgymint: (1) Bujálkodással (Péld. 7, 18.). (2) Szemtelen, orcátlan paráznai nézéssel (Mt. 5, 28.). (3) Fajtalan csókkal (Péld. 7, 13.) Hányszor ragadják, ölelik, csókolják egymást a táncolók? Nincs száma gonoszságuknak! (4) Tapogatással. (Ezek. 23, 8.), (5) Ölelgetéssel (Péld. 7, 13.), (6) Te-

nyérvakarással (mely paráznaságra való alkuvás: *qui vult cubare, pangit saltem suavium*), (7) Tisztátalanságra való alkalmatossággal (I. Móz. 34, 1—2.), (8) Kevélységgel (Ezek. 16, 49.) ugyanis kevélység nélkül nem lehet tánc. (9) Öltözetben való nyalkasággal (Péld. 7, 10.) Innen van már az, hogy a táncolónak tánca és magaviselete, öltözete paráznaságukat jelenti. (10) Hivalkodásnak bőségével (Ezek. 16, 49.), (11) Haraggal (I. Móz. 34, 25.), (12) Veszekedéssel. (13) Szitkozódással. (14) Átkozódással. (15) Káromkodással. (16) Hamis és szükségkívül való esküvéssel. (17) Verekedéssel. (18) Egymásra való irigységgel, mint ezeket a szemmel látott, füllel hallott már megesett példák és dolgok bizonyítják. (19) Gyilkossággal. A tánc ada alkalmatosságot Heródesnek arra, hogy Keresztelő Jánost megölesse (Mt. 14, 6.), (20) Öléssel való fenyvetőzéssel (I. Móz. 34, 13.) Ládd-e, mily nagy csomó gonoszság van benne! Ilyen temérdek és sokágú kötelekkel húzzák ám magukra a táncolók az Isten haragját (És. 5, 18.) Szállj magadba és íteld meg micsodás nagy bűn legyen a tánc. Ehhez képest elfeledkezhetnék-e róla Isten, vagy nem?!

Első haszna: Oktatás vagy tanítás.

Tanuld meg azért innen: (1) A táncolók akár mint hányják-vessék jámborságukat, jóságukat, de afelől paráznák mégis (És. 23, 16, Jákób 4, 4. Péld. 30, 20.) Mert a táncolók, bujálkodók, fajtalanok, ördögnek, paráznaságnak s e világi gyönyörűségnek kedvéért táncolnak. Mit gondoltok hát táncolók? Mert Istennek ellenségei vagytok. Nosza táncot javalló ember, mutass énnekem a Szentírásból olyan istenfélő ugyan valóban keresztyén asszonyt, aki valaha táncolt volna, de olyat ám, aki valóban istenfélő, mert emilyen-amolyan asszonyokat, kiknek nevei a Szentírásban vannak ugyan s táncoltanak bé sem vevék, mint a zsidóké. (És. 3, 17—18.) — Herodiásé, annak leányáé (Márk 6, 22.) s több rosszaké. Hanem, ha amolyan jót mutathatsz, legyen szabad táncolni, de nem, álljon meg az igazság.

Ellenvetések:

1. A jámbor férfi és asszony is járhatja?

A jámbor férfi és asszony nem parázna ügye? Úgy vagyon, bizony nem is szereti azt, de ha elmegyén a táncra, lehúzd ám róla a jámbor nevet (mint az Isten lehúzá a táncoló zsidókról), ugyanis a maga cselekedetivel nem jámbort mutat, hiszen a jó fa jó gyümölcsöt hoz (Mt. 7, 17.) Nem is illik a Sára leányihoz a tánc. (1. Pét. 3, 6.)

2. Dávid is táncolt (2. Sám. 6, 14.)

(1) Nem lehet a Dávid akkor való örömét táncolásnak mondani, mert csak olyan az, mint aki igen nagy kárt vall s az-

tán meglelvén, örömében ugrik, kezét összeütvé. Mint az evangéliumbeli drachmáját elvesztő, de aztán meglelő kegyes asszony cselekeszik vala. (2) Aztán, ha úgy volna is, nem vendégségben, vagy lakodalomban, hanem Istenhez való buzgóságában cselekedte ő azt, maga, asszony nélkül. Azért a ti táncotok ezzel nem erősítettik.

Ne csudáld azt, hogy az Isten megharagutt reánk eny-nyire mind országostól és hogy az ő haragjának tüze ma is lobog ellenünk, mert ez a sok bűnökkel teljes ocsmány vétek uralkodott, uralkodik is e máj nap köztünk, melyet mikor láttott volna egy keresztyén ember, azt mondja vala Magyarorszá-
g felől: Nunquam vidi, nec audivi regnum ullum, majori gaudio, ac tripudio periturum, qua Hungariam, azaz: Soha nem láttam, sem hallottam olyan országot, amely nagyobb örömmel és táncolással veszett volna el, mint Magyarország.
 Miért hát hogy panaszkodtok, mikor Isten méltán büntet? (Siralm. 3, 38.) s az a nagy Isten csudája, hogy mégis nem vészi észébe magát, hanem mindkét fülére bátran aluszik, örül, vigad, vendégeskedik, táncol, tombol, mintha semmi gondja nem volna. *Be is ivátok bizony zálogba Magyarországot, félé, hogy más váltja ki.* Addig táncolátok, ugrálátok ti *táncos magyarok*, dicsőségét országtoknak jaj! elhullattátok, de bizony felveszi más (úgy látom) tiutánnatok az ő dicsőségét. Oh Isten igalmasságának csudája! Oh Isten hosszutűrésének gazdagsága! Oh isteni nagy várakozás, hogy mind egyig minket eddig a feneketlen pokolba nem taszítottál! Bizonyára méltán cselekedte az Úr, hogy a mi boldog állapotunknak fényeskedő napját elnyugtatta délben (Ámos 8, 9.) Régenten is így szólottak mifelőlünk: *Hungariae, Regnum Orientis olim, Occidentisque spoliis opulens, tot victoriis tumidum, tot regna complexum, heu quo recidit! De tanto Imperio vix tot reliqua sunt oppidula quot olim regna!* Elesett hát a mi fejünknek koronája, jaj most nekünk, mert vétkeztünk! (Sir. 5, 16.) Így szólhatunk már mi....

Oh szegény utolsó veszedelmével küzködő magyar nemzetség, miért vagy hát ilyen lelki vak, ennyi világában az evangéliumnak, hogy nem tanulsz mások veszedelmével, már utoljára magad romlásával?

Lelkipásztorok ti is tanuljátok meg a tudományból, hogy szintén olyan lelkiismerettel tartóztok a táncolók ellen feddődni, amely lelkiismerettel a parának ellen dorgálódni, úgy-hogy, ha helye volna az *ecclesia disciplina*-nak, a táncolók szintén úgy megérdemlenék az *excommunicatiót*, mint a paráznak. Kételkedel benne? Ihol az Isten maga *excommunicáltat* három-ezer férfit, asszonyaikat is. (És. 3, 17. stb.)

Nem búsult azon a böles Salamon, mert ő nem olyan volt, mint a mostani magyarok közül némelyek, hogy korbáccsal, bottal, erővel hajtják az asszonyokat a táncra, mint ezt elégszer

láttam. Boldog Isten, *mily nagy lelki hálgyog van a magyarok szemén!*

Bizony hát lakodalmat se kellene soha is csinálni, ha olyan vétek táncolni?

Meg lehet a lakodalom és vendégség hegedű és tánc nélkül, ugyanis ebben cétkeznek ma az emberek, hogy a lakodalomnak végét ördögnek szentelik, részegeskedéssel, tombolással, táncolással és több hejje-hujjával. Iem különben, mint a zsidók, leülnek enni és inni, ha azt elúnják, felkelnek táncolni. Hát nem úgy van? Ez ám a rossz!

Vajjon mit kellene hát nekünk magistratusoknak cselekedniünk, hogy a táncolást megtilthatnók?

(1) Valamennyi hegedű találtatnék városonként, falunként, kétfelé vágván a fűzfákra kellene függesztetni (Zsolt. 137.) Bizony minket az Isten a mai napon nem örömrre s táncolásra hívott, hanem bánatra, siralomra, keserűsége juttatott. (2) A táncotvonó hegedűsöket lábuknál fogva felakasztani melléje, mint Saul háza népe közül valókat. (2. Sám. 21, 9.) (3) A táncolókat vassal a földhöz szegezni, mint a tisztátalanokat (Num. 25, 8.) Hol vagytok oh Isten bosszúját megálló Fineások! Mert *a lelkitanítóknak lakodalmak idején nincsen olyan becsülete, mint a hegedűsöknak*, őket beviszik a házba, a prédikátorokat ama rossz nyáladék ifjak bűdös füstöt támasztván, kifüstölik. Óh jólelkű prédikátorok beh rossz becsületek vagyon! De szenvedjétek a Jézus nevéért! Hiszen vagyon példátok: a Krisztus. (1. Pét. 2, 23.), ki midőn szidalmaztatnék senkit nem szidalmaz vala és mikor szenvedne senkit nem fenyeget vala, hanem annak hagyja vala a bosszúállást, aki igazán ítél.

Intetnek azért négyféle emberek:

I. Azok, akik a táncnak gyönyörűségében éltenek eddig. Féljenek az Istentől. Oh a nagy Istenért ne szerencsétlenségétek lelketeket ebben a bűnben! Ne játszatok az Istennel, mert a ti játéktok bizony siralomra fordul. (Jak. 4, 9.)

II. A magistratusok és bírák, hogy a bujálkodó táncnak kiirtásában munkálkodjanak igaz szívvel, mint Mózes amiképen munkálkodék. (II. Móz. 32, 26—27.)

III. A lekipásztorok, hogy ez ellen a rút vétek ellen szavukat felemeljék, mint a hangos trombita kiáltás ki a (táncoló) népnek bűnét, a Jákób házában hamisságát. (És. 58, 1.)

IV. Az atyák és anyák, hogy az ő fiúkat és leányukat (kik olyanok volnának, mint ékes oszlop a templomnak, Zsolt. 144, 12.). ne tanítsák a fajtalan és bujálkodó táncra, ne nyissanak nekik utat a paráználkodásra, hogy meg ne szégyenítsék őket (Péld. 29, 15.) Serkenjenek fel azért minden rendek e bűnnek álmából: lám megvilágosodott tinéktek a Krisztus (Ef. 5. 14.) Adjon azért Isten az őt keresőknek értelmet mindeneben. (Péld. 28, 5.) Ámen.

Házasság, lakodalom, vendégség

Az erdélyi fejedelmek híres udvari papja *Alvinczi Péter* halálának (1634) háromszázados évfordulóján mutatunk be egy prédikációt, *Postillá*-s kötetének Vízkereszt után második vasárnapra írott darabját, melyben a *kánai menyegzővel* (Ján. 2: 1–12.) kapcsolatban mélységes evangéliumi gyökeren táplálkozva mondja el bátor tanítását a római egyház és korának magyar szokásai, bűnei felett. Nyelve talán kissé archaikus számunkra, de megállapításai, gondolatfüzése olyan eleven és megragadó, hogy szinte változtatás nélkül használható beszéde a szószéken, vagy vallásos estélyeken ma is. Farsangoló és nyomorúsága mellett is mértéktelen módon „lakodalmazó” korunk számára orvosságot, féket jelent ez a prédikáció.

Előljáró szó.

Az emberi társaságnak három rendbéli állapotját, úgy mint a házasságot, özvegységet és szűzességet (mivelhogy e három rendből áll az egész emberi társaság), némelyek a régiek közül hasonlították az élőfához, mivelhogy az is három részből áll: egyik a gyökere, másik a tőkéje, avagy a derékfa, harmadik az ága-boga.

Igy alkalmaztatják pedig e hasonlóságot a valóságra, hogy a fának gyökere jelentse a házasságnak rendét, mert miképen gyökér nélkül semmi fa nem terjed, így a házasság nélkül az emberi társaság nem szaporodhatik, mivelhogy ezt rendelte Isten az emberi nemzetség szaporodására eszközül, mint írva vagyon: *Megáldá Isten az embert és monda: Ne vedekdjetek, szaporodjatok és töltsétek bé a földet!* (I. Móz. 1; 28.) A derékfa, ha galyak nélkül vagyon, jegyzi az özvegységet, mert az özvegyiség szomorú és ékesség nélkül való állapot, úgyannyira, hogy Salamon jajt kiált az illeténeknek, mondván: *Vae soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem se.* Azaz: Jaj annak, aki egyedül vagyon, mert ha el esendik, nincsen aki felemelje. (Préd. 4, 10.) Az ágai jegyzi az ő szűzességét, mert amint a fa az ő szép ágaival díszes, így az emberi társaság az ifjaknak és gyermekeknek segítségével ékes. Erre nézve boldogítja szent Dávid az istenfélő

házasokat, mondván: *Filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae*. Azaz: a te fiaid olyanok a te asztalod körül, mint olajfa vesszők. (Zsolt. 127, 4.)

E hasonlatosság úgy tetszik énnékem, hogy az emberi állapotnak rendében legméltóságosabbnak mutatja a házasságot, mivelhogy gyökere az emberi társaságnak. Noha a pápás uraim más hasonlatossággal élven legalábbvaló rendnek prononciálják a házasságot, melyet hasonlítanak önhoz, az özvegyiséget ezüsthöz, a szüzességet aranyhoz, de nyilván ezekkel a Gregorius Náziánzenus egyet nem értett, mert ő ilyen becsületesen szólott a házasság felől: *Conjugium est radix et fulcrum nobile vitae*. Azaz: a házasság gyökere és nemes oszlopa az életnek.

Mivelhogy pedig a szent házasságnak eleitől fogva voltak ellenségi, aminémű volt Saturninus az ötet követőkkel, kik a házasságot egyáltalában kárhoztaták, a montanisták, kik egyszer megengedték a házasságot, de a másodszor való házasságot paráznaságnak mondták, szent Pálnak nyilvánvaló tanítása ellen, aki így szól: *Az asszony a férfiúhoz köttetett mindaddig, míg az ő férje él, hogyha meghal az ő férje, megszabadult a törvénytől, akihez akarja férjhez mehet, csak legyen az Urban*. (I. Kor. 7, 39.) Másutt (I. Tim. 5, 14.) pedig tanácsul adja, hogy az ifjú özvegyek férjhez menjenek. Amit pedig az özvegyasszonyokról mond szent Pál, szintén azont kell az özvegy férfiakról is érteni. Ide járul a pápás atyafiak értelme is, kik a papi rendtől elfogják a házasságot, mint tisztátalanságot.

Summa és rend együtt.

Mivelhogy, mondom, voltak és vannak e szent rendnek ellenségi, minden egyéb dolgokat hátrahagyván, e szent evangéliumi alkalmatossággal megmutatom a szent házasságnak méltóságát, azután szölok a mennyegzői lakodalomról és a vendégekről.

Az elsőről.

Hogy a szent házasságnak becsületes méltósága fenn tartattassék, ilyen punktumokra kell számot tartanunk: 1.) Hogy a bölcс Űristen e rendet őmaga szerzette (I. Móz. 1, 28; I. Móz. 2, 22.) és szentelte meg abban az állapotban, melyben még semmi tisztátalanság nem volt, az Édennek gyönyörűséges kertében. 2.) Hogy ugyanezen szerzését a vízözön után ugyanezen szent Isten, mikor Noét a bárkából kiszállítá, megújítá, mondván: *Nevekedjetek, szaporodjatok!* (I. Móz. 8, 17.) 3.) Hogy a házasságban élő személyeket, akik isteni félelemmel adják e rendre magukat idő jártában is mindez ideig őmaga szokta a szent Isten egyberendelni, mint az Izsák és Rebeka históriája bizonyítja, mert midőn

Eleézer Ábrahám felől vélekednék, hogy Mezopotámiából nem hozhatna feleséget Izsáknak, mert együld nem akara eljönni idegen földre, így szóla a nagy Ábrahám: *A mennynek, földnek Ura, aki engemet az én atyámnak házából kihozott és az én születésemnek helyéről, aki szólott énnekem, mondván: A te magodnak adom ez földet, ő bocsátja el előtted az ő angyalát és onnan hozz feleséget az én fiamnak.* (I. Móz. 24, 7.) Ehhez képest a bölcs Salamon is azt tanítja, hogy ház, örökség és egyéb gazdagság maradhat emberre szüleitől, de a jó feleség tulajdon csak Istentől adatik. (Péld. 19, 14.) 4.) Hogy Krisztus Urunk, az a tiszta és makula nélkül való bárány, házasságra eljegyeztetett személytől akara testben születni. (Luk. 2, 5.) 5.) Hogy a házasságnak gyümölcséből épül a mennyei kar. 6.) Hogy Krisztus Urunk jelenlétével és csodatételével ékesíté a mennyegzői lakodalmat, melyről a szent evangélium tanít. 7.) Hogy a házasság az önön maga szövetségének, melyet kötött az ő ekkleziájával sacramentoma, titkos jegye. Mindezekre nézve szent Pál apostollal és ama régi jámbor Paphnutiussal e szent rendet megutáló és megmocskoló emberek ellen, bátorsággal mondhatjuk: *Honorabile est conjugium in omnibus et thorus immaculatus.* Azaz: Tiszteletes a házasság mindenekben és a fértelem nélkül való ágy. (Hebr. 13, 4.) A Toletum városbeli első gyűlésben erről ily kánont írtak volt: *Si quis dixerit, vel crediderit conjugia hominum, quae secundum legem divinam licet habere, execrabilia esse: Anathema sit.* Azaz: Aki mondandja, avagy hiendi az embereknek házasságát, melynek Isten törvénye szerint szabad lenni, utálatosnak lenni, átkozott legyen!

Tanuság.

A jámbor, tisztaság és szemérmetesség szerető embereknek ezekből ilyen tanuság származik, hogy tudniillik a szent házasságot, mint ilyen tiszteletes rendet meg ne utálják. Terhes voltát ne sajnálják, mert noha ez állapotban megfogytokzik a boruk és vizre jut ügyük, azaz: sokrendbeli házi keresztet kell megköstolniük, mindazonáltal olyan gondja vagyion Istennek erre az ő rendelkezésre, hogy vizük borrá változik, azaz: szomorú állapotjuk vidámságra fordul.

Továbbá regulát szab a szent házasságban élő személyeknek e tudomány ilyen formán: mivelhogy a házasság tiszta, szent és méltóságos rendnek bizonyosodék lenni, minden ember e rendben tisztán és szentül éljen: Egyenetlenséggel és fertelmességgel meg ne rútítsa, mert makula nélkül valónak kell a szent házasságnak lenni, amint im ezelébb mondám szent Pál értelméből. (Hebr. 13, 4.) Nagy egyességet és szeretetet oltott Isten és a természet az atyák, anyák és magzatok között és ugyan törvénnyel kötelezi Isten a

magzatokat szülejüknek szeretetére (II. Móz. 20, 12.), de nagyobbak kell lenni a jámbor házasok között, Adám értelme szerint, ki ezt mondá: *Az ember elhagyja atyját, anyját és ragaszkodik feleségéhez.* (I. Móz. 2, 24.) Konfirmálta Krisztus Urunk is ezen szentenciát és teljességgel elválhatatlan társaságnak mondja. (Máté 19, 5—6.) Meghallja ezt mind férfiú, mind asszony, azt mondja Chrysostomos doctor és házasságukat jóságos cselekedetekkel, szent szeretettel és tiszta erkölccsel ékesítsék, mert a házasságnak rende nem rekeszti el őket az Istennek szeretetétől. (Sup. Gen. 1. C. 5. Hom.)

Illetlen tehát e szent rendhez az éktelen szeretet, mely vagy hirtelenségből ered, mint a Sicheim szeretete Dinához (I. Móz. 34, 2.) vagy hizelkedésből, mint a Deliláé Sámsonhoz (Bir. 16, 6.), vagy méltóságért, mint az Adoniáé Abisághoz (I. Kir. 2, 17.), vagy termetre való gerjedezésből, minémű vala ama hét férfiak szeretete Sárához (Tóbit. 3, 8.), mert az ilyen indulatból származott házasságnak veszedelem a vége, amint a feljegyzett locusok bizonyítják. De most ezt csak ebbe hagyom.

A másodikról.

A szent házasságnak kezdete mennyegzői lakodalommal szokott lenni, itt is azt említi a szent história, hogy mennyegzői lakodalom volt Galileának Kána nevű városában, mely némelyeknek keresztülakad elméjekben, mivelhogy eféle lakodalmazás megszokta nehezíteni az embernek szívét, melyet Krisztus Urunk megtilt szent Lukácsnál. (Luk. 21, 34.) Jeremiásnál is ilyen tilalmat olvasunk erről: *Domum convivij non ingrediatur, ut sedeas cum eis, et comedas et bibas.* Azaz: A lakodalom házába be ne menj, hogy velük leülj és egyél és igyál. (Jer. 16, 8.) Ezek, mondom, némelyeknek okot adnak, hogy a lakodalomtól teljességgel el fogják magukat, sőt még az emberekkel való conservatiót is kárhozatos dolognak tartják, mint a remeteéletet üzők. De keresztyének, sohol az Irás a lakodalmat nem kárhóztatja, hanem ennek abususát tiltja. Sőt ellenben úgy találjuk mindakét testamentumban, hogy az Istennek szent emberi lakodalmaztak.

Három rendbéli lakodalmazást találunk pedig a Szentírásban. Némelyek voltak *convivia gratulatoria*, azaz örvendezésnek lakodalmi, midőn az atyják magzatjuknak, avagy atyafiak és barátságos emberek egymásnak örvendeztenek. Ilyen vala az Ábrahám lakodalma, melyet szerzett vala, midőn Izsákot a fiát a csecstől elválasztották volna, amint írván vagyon: *Crevit igitur puer et ablactatus est, fecitque Abraham convivium grande in die ablactationis.* Azaz: Nevekedék annakokáért a gyermek és elválasztaték a csecstől és szerze az Ábrahám igen nagy lakodalmat az elválasztás

nak napján. (I. Móz. 21: 8.) Hasonló a József vendégsége, mellyel excipióálta vala a bátyjait Egyiptomban (I. Móz. 43: 34.) Így lakodalmazott vala Ízsák is Abimélek királlyal, mikor frigyet kötöttek egymással (I. Móz. 26: 30.). Némelyek továbbá voltak *convivia natalitia*, azaz: a születés napjára emlékeztető lakodalmak. Ilyen vala a Jób pátriárka fiainak és leányinak lakodalma, midőn a gonosz Sátán a házat reájuk szakasztotta (Jób 1: 4.). Heródes is születésének napját celebrálta vala vendégséggel, mikor Keresztelő Jánosnak fejét vétette (Máté 14: 6.). Harmadrendbéli lakodalmazások voltak *convivia nuptialia*, azaz: menyegzői lakodalmak. Ilyen lakodalmat szerze Bethuél, midőn Rebekát Eleézer által Ízsáknak adá házastársul (I. Móz. 24: 54.). Hasonló a Lában vendégsége, melyet szerze akkor, midőn Jákóbnak leányit házastítá Leát és a Rákelt, mert így vagyon megírva: *Vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias*. Azaz: Hívá barátinak sok seregét lakodalomba és menyegzői lakodalmat szerze (I. Móz. 29: 22.). Ihon e szent evangélium is ilyen lakodalmat emleget, azért, amint mondám, a tiszteséges lakodalmazás nem tilalmas, sem kárhozatos.

Ez mindazonáltal nem arra való, hogy valaki tobzódásra való alkalmatosságot vegyen abból, hogy szabad lakodalmazni, mert amint a mértékletes étellel-itallal való vendégeskedés ékesíti a lakodalmat, ezenképen vannak bizonyos fogvatkozások, melyek ízetlenné tészik még a nagy lakodalmakat is. Ha a lakodalom avégre szereztetik, hogy a vendégek torkot mérjenek, mely miatt undokul megrészegülnek, úgyhogy nemcsak eszüket felejtik el, de még ábrázatjukban is megváltoznak, erejük elszakad, nyelvükkel nem bírnak, ha bírnak pedig, szitokra, átokra és ember rágalmazásra forgatják, mely Isten előtt utálatos, mert meg vagyon írva: *Remove a te os pravum et detrahentia labia sint procul a te*. Azaz: Vessd el tőled a szájnak gonoszságát és a rágalmazó ajkak legyenek távol tetőled (Péld. 4, 24.). A józan jámbor emberek előtt is gyalázatos, melyre nézve Ágoston doctor asztalára ilyen szentenciát íratott vala:

*Quisquis omat dictis absentum rodere famam,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.* Azaz:
Asztalom olyantól nagy tilalomba vagyon.
Hogy aki nyelvével titkon mást rág, szidogat, szól.

Maguknak is veszedelmes a felettébb való borital kétképen: 1.) Mert az illetén bor-emberek dühösségre, emberölésre, paráznaságra és egyéb Isten ellen való rosszaságra szoktak vetemedni, melyekre nézve a részegeseket szent Pál kirekeszti a mennyeknek országából (Gal. 5: 21.) 2.) Maguk életét gyalázzák és fogvatják. Innen való, hogy még nagy fejedelem embereket is, kik egyébképen virtuosusok voltak,

a részegeskedés miatt gyalázatosan emleget a história (Suetonius), úgymint Claudius, Tyberius, Caligulát, Nérót és többeket. Alexander tovább regnálhatott volna még, ha a bornak nem adta volna magát (Curtius). Ma is, merészen mondom, több idős és élemedett embereket láthatnánk az emberi társaságban, ha idő előtt a bor miatt életüket el nem fogyatnák, de hanyat-homlok kergetik ki e világból egymást a képtelen dőzsöléssel. Nem szükség ma jutalommal valakit ingerleni a boritalra, mint régenten Alexander Macedo egy vendégségben egy ezüst talentum jutalmat ígére, aki a Nestor poharát elköszönné. Nagy oktalán pohár volt az a pohár, melyet egy vérében való erős ifjú üresen is nehezen bírt el, amint a história tartja. Lysimachus király is, mikor a nagy Babylonnak királyát háromszázad magával megvendégelte volna, mindeniknek egy-egy nagy ezüst pohárt töltetett meg, úgyhogy aki megissza a borát, magának tartsa a poharát. De amint mondám, minden ingerlés nélkül oly készek most a boritalra, hogy sokan koldulásra jutnak miatta. 2.) Gonoszul élhet valaki a vendégeskedéssel, ha oly lakodalmat szerez, mely annak szerzőjének állapotját pompasággal, költséggel felülhaladja, mivelhogy a kevélységgel együttjáró tékozlás utálatos Isten előtt. Ez kárhoztatá ama pokolban kínlódó gazdagot, aki rendén kívül vendégeskedett és hozzá nem illendő ruházatban kevélykedett (Luk. 16: 19.). De még a nagy fejedelmekben is, minéműek voltak Héliogabalus, Lucullus, Antónius és az asszonyi rend között Cleopatra ez ideig is gonoszul hallanak az illetén tékozlással való lakodalmazásért. 3.) Ez is abusus, midőn valaki testi bujaságnak okáért szerez lakodalmat. Illetén vala a Tyberius vendégsége, melyben, hogy Sextus Claudius, ki immár vén ember vala, bujálkodásra gerjeszthesse, házát éktelenséggel rakott kárpitokkal vonatá bé és mezitelen leányzókkal udvaroltatott asztala előtt. 4.) Midőn alkalmatlan időben szerez valaki lakodalmat, úgymint főünnepnapokon és mikor Istennek haragja gerjedez a bűnért, ellenséget, dögghalált, szárazságot bocsátván a földre, mert ilyenkor bőjt kívántatnék inkább, hogysem lakodalmazás, poenitentia és embernek magamegsanyargatása. Akik különben cselekednek, ellenük szolgál Istennek im e panaszkodása: *Domine percussisti eos et non doluerunt, attrivisti et renuerunt accipere disciplinam.* Azaz: Uram megverted őket és nem fájt nekik, egyberontottad és nem akarták venni a fenytéket (Jer. 5: 3.). Vagyon végezetre mindezek felett ártalmas gonosz vendégség, midőn valaki olyvégre szerez vendégséget, hogy titkos bosszúját kitölthesse vendégén, amint cselekedett vala Absolon Amnonnal, kit lakodalmában megölete (2. Sám. 13: 28.).

után is teljes életükben a szent házasságbeli társuknak. Ez egy szóval, hogy Krisztus Urunkat, az apostolokat és a boldog szűz Máriát ki ne ejtsék társaságukból.

Azt mondom valaki szent házasságra szánja magát Krisztus Urunkat keresse meg mindenek előtt, Öszentfelségének imádkozzék, hogy jó házastárssal ajándékozza meg, mert, amint ezelébb mondtam, a jó házastárs Isten ajándéka (Péld. 19, 14.). A lakodalomkor is Krisztus Urunknak esedezzzék először, hogy megnyissa szentséges kezeit és készületit áldomásával szaporítsa, hogy meg ne fogyatkozzék. Másodszor, hogy megfenyítse a gonosz Asmodaeus ördögöt, ne árthasson önekiek (Tobit. 3: 8.), mint a ragesbéli Sára hét férjeinek ártott, megölvén mindegyiküket. Ezeken általmenvén, a szent házasságban is Krisztus Urunknak kell esedezni, hogy Szentlelkének általa bennük lakozzék, hogy az ő házasságbeli életük botránkozás nélkül legyen az Ő szent akaratja szerint, mert az Úr előtt kedves *Vir et mulier bene inter se consentientes*. Azaz: az egymást értő férfiú és asszony (Préd. 25: 2.). Továbbá a tanítványokról se feledkezzetek el, azaz az apostolok és evangélisták által megirattatott szent tudományra szünetlen figyelmezzetek, mert abban vagyón a ti örökéletetek, azaz minden napi kenyér, mellyel táplálódik a ti lelketek az örök életre (Ján. 5: 39., V. Móz. 8., Máté 4: 4.) Végezetre a boldog szűz Máriáról se feledkezzetek el, nem úgy mint régenten a collyridiánusok és ma a római szerzet, kik a szűz Máriát feljebb becsülik és imádják az Atya Istennél és a közbenjáró Krisztus Jézusnál, mivel az együgyü községgel tíz Ave Mariát mondatnak és egy Pater Nostert, és minden szükségükben szűz Máriához igazítják őket, nem az Atyához, sem a Fiúhoz.

Nem így mondom szükségesnek lenni a boldog szűz Máriáról való elmélkedést, hanem kétképen követendő: 1.) Az ő tiszta feddhetetlen életében, mert a tisztaéletű jámbor házásoknak életüket tisztának és makula nélkül valónak mondja szent Pál (Heb. 13: 4.) Ebben mondja Ágoston doctor a szent házasságnak főjavát *si servetur fides pudicitie*, azaz, ha a tiszta házasságbeli szemérmetességnek hite megtartattatik. (De pec. Orig. lib. 2. C. 39.) Fulgentius is azt mondja: *Retenta thori fides maculam diluvit*. (De Conjugio C. 1.) Azaz: Az ágyasház hűségének megtartása eltörli a tisztátalanságot, kell azért minden istenfelő házásoknak tiszta szemérmetességben a szűz Máriát követni. 2.) Követendő a boldog szűz abban, hogy az ő szent Fiának méltóságát és isteni hatalmas cselekedetét szemünk előtt viseljük és valamit parancsol, azt cselekedjük, amint monda a szolgáknak. Valamely házasuló, avagy házasságban élő emberek ezekhez tartják magukat, érje bár néminemű házi kereszt, fogyatkozzék meg bora, kenyere, nem tart sokáig, bő áldomásával megörvendezteti őket.

Tanuság.

E tudomány bátorságos utat nyit mindeneknek a kettő között, mint kellessék járni. Nem illik senkinek Kain módjára az embereknek nyájasságától elfogni magát, mert méltó a régi szent emberek példáját követnünk, sőt ugyan szükség a szent Jakab apostol parancsolatjából a régiekre vigyáznunk (Jak. 5: 10.). Úgy értők pedig sok szép példából, hogy a régi szent jámboroknak volt lakodalmozásuk, nekünk is lehet tehát. Továbbá vigyáznunk kell a lakodalmazásnak akadályira, hogy azokban meg ne ütközzünk, mert sokszor, ami jó magában gonoszul élhet ember azzal, amint a példák megmutaták.

A harmadikról.

Hogyha valaki valamely lakodalomnak nagy és méltóságos voltát hirdetni akarja, a több készület közt, a vendégeknek rendét és számát szokta előbeszélni, hogy azoknak méltósága öregbitse a lakodalomnak dicséretét. Az Ahasverus király nagy lakodalmát, melyet száznylevan napokon szerzett vala a király, megirván a szent história, elsőben is azt jelenti, hogy Indiától fogva Szerecsenországig százhuszonhét vármegyének fejedelmet és főemberit gyűjtötte volt be és azok voltak a vendégek (Eszk. 1.) Ugyanis dicséretesb lakodalom az, amelyben kevés értelmes emberek okos és épületre való beszélgetéssel töltik idejüket, mint régen a filozófusok, hogysen ahol sokszámúan egymást nem értvén kaja-bálnak.

E jelen való lakodalmat is úgy adá előnkbe a szent evangélium, hogy elsőben is a vendégekről emlékezzék. Ha azért a menyegzői lakodalomnak vendégtársait megtekintjük, ez oly szép és méltóságos korona volt, melyhez hasonlót alig találunk. Imé a férfiúi társaságban Krisztus Urunk személye szerint a tanítványokkal jelen vagyon. Az asszonyok seregének ékessége személye szerint a boldog szűz Mária Krisztus Urunknak szent anyja. Nagy méltóságos személyekből álló vendégség vala az Ábrahám vendégsége (I. Móz. 18.), mert az Istennek angyalit vendégelte meg, sőt nagyobbat angyalnál, mert az angyalt, aki Ábrahámval beszélgetett vala JEHOVÁNAK nevezi az Írás (I. Móz. 19: 24.), de akkor ott nem volt a boldog szűz Mária, sem az apostolok, kik között minemű szép és üdvösséges beszélgetés lehetett azonkívül is, melyet az evangélista itt feljegyzett, *conjecturaliter* hozzászólhatnék, de amit a Szentlélek eltitkolt, arról örömet hallgatok, titkos értelem szerint minemű tanuságunk származzék innen, inkább ahhoz szólok.

Tanuság.

Minden homály nélkül kijő e tudományból mi légyen tisztük a menyegzői lakodalszerző embereknek, sőt az-

A mi szegény nyomorult nemzetségünk

A XVI. és XVII. századbeli imádságoskönyvek, prédikációgyűjtemények, szertartás-előírások csaknem kivétel nélkül mind tartalmazznak, ha másutt nem, az előszóban, fontos adatokat és feljegyzéseket a nemzeti közállapotokra, történeti eseményekre vonatkozólag. Kitűnik az ajánlólevélből, vagy a kegyes olvasónoz írt előszóból a tudós prédikátor-írónak történelemszemlélete, mellyel magyarázza és megfejtí a nemzeten és az evangéliumi egyházakon emésztő kegyetlenségeket. Nem politikai okok, az akkori európai és ázsiai hatalmak terjeszkedési vágya a Duna völgye felé, hanem ezek mellett és ezek felett a nemzet Istenhez való viszonya adja a kulcsot a nemzeti szerenetsétlenség és az evangéliumi egyházak megpróbáltató állapotának a megértéséhez. Isten a legkézzelfoghatóbb hatalom, a leginkább érezhető valóság.

Alább adjuk *Deretskei Ambrus* Pál apostol római leveléhez írt magyarázatának ajánló-levelét (1603). A reformációra való emlékezés napjaiban ez az evangéliumi magyar történelemszemlélet igehirdetésünk és vallásos estélyen való előadásunk számára frissen és építő módon nyújtja a háromszáz esztendő, irodalom-történetileg is értékes adalékot.

Amit Szent Dávid az Izrael fiairól mond: *Nem cselekedett a Jehova így akármely nemzettel és az ő ítéletit nem jelentette meg nekik* (Zsolt. 147: 20.), mi is a mi szegény nyomorult nemzetségünkről, a Magyar Nemzetről, nagyrészről ugyanazt mondhatjuk, mert ha állapotunkat egybehasonlítjuk a zsidók sorsával és állapotjával, nem igen sok dologban találjuk egyiket a másiktól különbözni.

Először: mert miképen hogy az Isten az ő nagy jóvoltából és irgalmasságából az Izrael fiait a rabságnak hazájából Egyiptomból, mint egy sebesen lángoló vaskemencéből nagy hatalmas és erős karja által kihozá és nagy csudálatosan letelepíté ama tejjel-mézzel folyó szép zsíros földre, a Kanaán földre, amely árnyékozó példája vala az örökkévaló nyugalom helyének, hasonlóképen, mikoron a magyarok amaz iszonyú és hideg Scythiában a bálványozásnak és sok különféle tévelygésnek közepette a jó Istennek mikoron tetszék, hogy az Ő jókedvét és gazdag kegyelmét e nemzetséghez is megmutatná, őket nemcsak felindítá nagy erővel, hanem sok hegyeken, vizeken és országokon csudálatosan által hozván, beszállítá őket Pannoniába, amely föld nem sokkal vala alábbvaló Kanaán földénél.

Másodszor: mert miképen hogy az Izrael fiait az Isten

nemcsak letelepíté az Ő ígéreti szerint jóvoltából és irgalmas-ságából a szép zsíros és kövér földön, hanem önekik mind külső és belső, azaz mind testi és lelki hadnagyokat ada, hogy ők a lelki dolgokban is igazgattatnának az Isten ismeretire és az id-vességnek utára, külsőképen is a sokféle ellenségtől, akiktől körülvétettek vala, oltalmaztatnának, hogy így az Istennek áldása is mindenképen őrajtuk megtetszenék és az is, hogy ők volnának az Istennek saját népei, hasonlóképen az Isten a Ma-gyarokat nemcsak leszállította a szép zsíros és ékes földön, hanem önekik mind testi és lelki hadnagyokat ada és mikoron Őfelségének jótetszése lön, az Evangélium szövétnekét ököztük felgerjeszté és az Ő szent igéjét nyilván és tisztán prédikáltatá, úgyannyira, hogy ez a nép az igaz evangéliumnak lámpásával majd ugyan láttatnék a több nemzetségek között úgy tündö-kölni, mintha ez volna egyedül Istennek választott népe.

Harmadszor: mert miképen hogy az Isten az Izrael fiait az ő sok különféle vétkekért és háládatlanságukért, legfeljebb pedig a Krisztusnak és az Ő evangéliumának megvetéséért és megútálásáért nemcsak külsőképen veré és sanyargatá meg, elvevén tőlük szép városukat ama drágalátos templommal együtt, amely az Isten lakóhelyének mondatik vala, hogy mind-addig a sötétségben és kárhozatban lennének, míglen a pogá-nyoknak teljessége betelnék. Így a Magyar Nemzet, noha elő-szőr nagy örömmel és nagy szeretettel vevé az evangéliomnak tudományát, úgyannyira, hogy nagy sokan fáradságokat, költ-ségeket nem szántak, sőt némelyek a tömlöcöt és a halált is el-viselték érette, de minekutánna az evangélium kiejbb-kiejbb terjede és bővebben kezdé az Isten prédikáltatni, nemhogy ezt az Istennek nagy sokan megköszönték volna, de sőt inkább so-kaknál unásba méne.

Az Isten is úgy, mint igaz ítélő bíró, ezért a hálátlansá-gért ezt a nyomorult országot igen megsanyargatá. Mert ez a Nemzet a kegyelem tudományának színe alatt igen elvetemedék és magát oly igen belekeveré a sok különféle fertelmes és ék-telen vétkekbe, amelyekből még a pogányok között is nagy so-kan iszonyodtanak és mostan is irtóznak, hogy alábbvalónak és iszonyatosbnak ítéltetnek mindenféle nemzetségeknél. An-nakokáért közülük némelyeket testükben igen megbüntete, né-melyektől pedig nemcsak a külső jókat vevé el, hanem a lel-kiektől is megfosztotta őket és innen lön, hogy közöttük nagy sokféle tévelygések és eretnekségek támadtanak, amint pedig szemeinkkel jól látjuk, nemcsak ezekkel vert meg az Isten ben-nünket, hanem majd mind az ő lelki és mind testi országát el-veszi tőlünk, ha jó idején a bűnnek álmából fel nem serkenünk. Emellett minden népektől megvettettünk és megutáltattunk. Jóllehet pedig mindezek a mi bűneinknek zsoldjai, de mind-azáltal, hogy az Isten megmutatná, milyen jó Ő és milyen igen nem gyönyörködik az emberek veszedelmében, mégis az Ő szent

Igájától nem minőenestől fogva fosztott meg minket, hanem hol együtt, hol másutt, az Ő szent Igéjének magvát az igaz tanítók által hintegetteti, hogy lassan-lassan a választottak úgy, mint jó gabonák az Isten majorjában begyűjtessenek, sőt amely dolog énnekem ugyan csudának tetszik, az Isten ebben is megmutatta jóvoltát, hogy nemcsak az urakat indítá arra, hogy az ekklezsiában különböző oszlopokat állítanak, hanem még az alsóbb renden valókat is, kik az ő költségüket nagy szeretettel kiadták jámbor tudós ifjaknak avégre, hogy az Úrnak házában hasznosan szolgálnának és építenének. Emellé járul még az is, hogy a tanítók e sok romlások és veszedelmek között nemcsak szorgalmasan való tanításokkal építik a lelki Siont és Jeruzsálem templomának megrepedezett kőfalait, hanem még holtuk után is legeltetik a Krisztus Jézusnak megfáradott és megepedett juhocskáit. Itt is nyilvánssággal az élő Istennek az irgalmassága és bölcs tanácsa tetszik meg abban, hogy noha az ő igaz ítéletéből a nagy háládatlanságért és sokféle bűnökért kelletnék a számkivetésbe küldeni az ő házanépét, de hogy mindenestől fogva kétségbe ne esnének és el ne vesznének, meghagyná és megtartaná öközöttük az írás által való tanítást, szintén úgy, mint Jeremiást Jeruzsálemben (Jer. 29., 39., 40. fej.), hogy írás által tanítaná és vigasztalná azt a népet, amely elvitetett vala a babyloniai fogságba. Nem szidalmazhatjuk tehát a mi atyánkfiait sem, akik ezekről gondolkozván, hogy t. i. a Magyar Nemzetnek még holtuk után is szolgálhatnának, nagy szép írásokat hagytanak, ki egy formában, ki másban. Jó eleve meglátták, hogy e Nemzetben nem sokára megfogyatkoznék a szó által való igaz tanítás, amely helyett írást hagytanak, hogy az maradékoknak lenne miből tanulniuk. Eféle írások hasznos eszközök az evangélium tudományának előgyámolítására és kiterjesztésére.

Agenda

azaz szent egyházi cselekedeteknek, avagy szentségeknek és egyéb egyházi szolgálatok kiszolgáltatásának módja, egyházi Canoninkkal együtt címen jelent meg Somorján 1650-ben Musay György superintendens, Lethenyei István, Schemptci Benedek, Sz. Miklósi János seniorok aláírásával a soproni és zalai evangélikus egyházak számára egy száznégy oldalas könyvecske, mely különösen a „Calvinus veszedelmes tudományának hintegetői”-vel szemben akarja az egyházi szolgálatokban levő „sok zűrzavart, visszavonást, egyenlenséget” megszüntetni, „Istenünket buzgó lélekkel segítségül híván, irtuk közakarattal ezt az AGENDÁT, mert nem akartuk, hogy a gondviséletlenségünk miatt az erőtlenség e dologban való különbözőséből megbotránkozzanak; végezett akaratunk pedig minékünk e könyvecske felől imez, t. i. hogy a mi gyülekezetünkben ez időtől fogva immár ennek-utánna minden egyházi szolgálatokat ígéről-igére e szerint szolgáltatassunk ki mindenféle változás nélkül, hogy így is jelentessék meg a mi keresztyén tudományunkban való egységünk és egymás között lelki békességből származó atyafiúi szeretetünk.”

Most, mikor hazánkban és világszerte mindenütt az evangélikus egyházban nagy liturgikus reform-hullámok dagadó gondolatai foglalkoztatják a lelkeket, úgy a kegyeletes visszaemlékezés, mint az előszó alapvető elve: „ne vélje senki, hogy valami új dolgot hoznánk be az Istennek anyaszentegyházába e cselekedetünkkel”, szükségessé tesz az egyházi jórendtartásoknak történeti vizsgálatát, az ágendáknak ismertetését.

A XVII. század magyarnyelvű ágendái közül ennek a legnevezetesebbnek tartalma: 1. A keresztség kiszolgáltatásának módja. 2. A gyermekágybeli asszonyiállatnak a keresztyén gyülekezetben való ajánlásának módja. 3. Az új házasságok Isten törvénye szerint való összeszentelésének módja. 4. A menyasszonynak elhálás után a keresztyén gyülekezetbe való beajánlásának módja. 5. A közönséges gyónásnak, oldozatnak és az Úr vacsorája kiszolgáltatásának rövid módja. 6. A beteg ember vigasztalásának és kommunikálásának módja. — Az agenda után következnek a „Sopron vár megyebéli Ecclesiák Senioritúl” iratolt „Canones, azaz az egyházi szolgák életének, tisztinek és tisztességes magok tartásának Regulái”; végül latin nyelven a havonként megüendő ünnepeknek felsorolása.

A könyv első részéből a sok érdekes részletet és tanuságos kortörténeti anyagot nyújtó harmadik fejezetet mutatjuk be.

AZ ÚJ HÁZASOKNAK ISTEN TÖRVÉNYE SZERINT VALÓ ÖSSZESZENTELÉSÉNEK MÓDJA.

A minister állassa elő a házasságra menendő személyeket és a szerzőktől kérje meg, ha felelnek-e a házasságra menendő személyek felől, hogy másnak maguk kívül hitüket nem adták. Mikor arról megfelelnek azután így szóljon közönségesen:

Szerelmes Atyámfiak, kik ez új házásoknak összeszentelésére ide gyülekeztetek, hogy ezeknek törvény szerint való házasságukról bizonyosságok lennétek, tudván azt, hogy az embernek semminémű igyekezetében Isten segítsége nélkül előmente nem lehet, könyörögjünk e jámbor és törvény szerint való házasságra menendő személyekért, elmondván az Úrtól tanult imádságot, ilyenképen.

Itt térdre állván mondja el a Miatyánkot.

Ezután tértetvén beszédét a házasságra menendő személyekhez, ilyenképen szóljon:

Ti szerető Atyámfiak, kik e mostani órán a házasság rendire akartok szenteltetni, tanuljátok meg mi legyen a házasság, ki szerette azt és mi végre szerette. Emellett azt is eszetekbe vegyétek, micsoda kereszt alá legyen vettetvén a házasságnak rende és minémű vigasztalástok lehet a ti házasságtokban való nyomorúságtokban.

A házasság azért semmi nem egyéb, hanem illendő, avagy törvény szerint való elválhatatlan kötele egy férfiúnak és egy asszonyiállatnak, mely szereztetett az emberi nemzetnek rendszerint való szaporodásáért és azért is, hogy a förtelmes élet távoztatassék és az Istennek tisztaságban szolgáltattassék.

Ez a házasság pedig szereztetett önnönmagától a mennynek, földnek teremő Istenétől, ki a teremtés után látván az embernek egyedülvalóságát ilyenképen szól: Nem jó, hogy az ember egyedül legyen, segítőt teremtek öneki, ki környüle legyen. És álmot bocsáta az Úristen Ádámra és elaluvék. És kivéve egyik oldala csontját és hussal rekeszté be annak a helyét. És az Úristen asszonyiállattá építé az oldalcsontot, melyet kivett vala Ádamból és vive Ádámhoz és monda az Ádám: Ez a csont nyilván az én csontomból való és e test az én testemből való. Ezért férfiúnak neveztetik, mivelhogy férfiúból vétetett. Ezért a férfiú elhagyja atyját s anyját és ragaszkodik az ő feleségéhez és egy testté lesznek.

Értitek mi legyen a házasság és ki szerezte azt, t. i. önnönmaga a nagy Úristen, mely megtetszik az önnönmaga szavából, melyből intettek ti arra, hogy ez ígérről soha el ne feledkezzetek, hanem aszerint megbecsüljétek a ti házasságtokat, tudván, hogy Isten az, aki egyé tett immár titeket.

Mivége szerezte legyen pedig a fölséges Isten ezt a sz. házasságnak rendét, azt is tanuljátok meg:

I. T. i. *legelőször* azért, hogy Krisztussal való társalkodásunknak és hozzánk való szerelmének példázatja lenne. Erről szt. Pál (Efézusi levél) azt mondja: Ti férjek, szeressétek a ti feleségeket, miképen a Krisztus is szerette a szent gyülekezetet. Mely mondból a férfiak tanulják tisztelni és szeretni a Krisztust, az ő örökös Urukat és egyetemben tisztelni és szeretni feleségüket is, az ő örökös társukat. Az asszony népeket is így inti szt. Pál: Ti feleségek, a ti tulajdon férjeteknek birtoka alatt legyetek, mint az Úrnak, mert a férfiú feje az asszonyállatnak, miképen a Krisztus feje a szent gyülekezetnek. Az asszonyok is innen kettőt tanuljanak:

Először: szeretni, tisztelni és szolgálni az ő idvezítő Krisztusukat.

Másodszor: az ő jámbor urukat és férjüket. Ez az első oka a házasság szerzésének, t. i. amint mondtam, hogy a Krisztussal való társalkodásunknak példázatja lenne.

II. *Másodszor* szereztetett egymásnak segítségéért, hogy e világon való keresztviselésben és nyomorúság szenvedésben egymásnak segítséggel legyenek. Erről szól ő maga az Úristen, mikor azt mondja: Nem jó az embernek egyedül lenni, segítőt teremtsünk öneki, ki könyörülő legyen. Erre inti szt. Péter is a házasságokat s azt mondja: Annakfölötte mindnyájan egyesek legyetek, egyiteknek fájjon a másiknak nyavalyája. (I. Pét. 3.)

Ti is azért jó Atyámfiai a házasságnak reátok jövő keresztit ugymint a szegénységet, háborúságot, betegséget, gyermektek és cselédtek nehézségét együtt viseljétek és együtt szenvedjétek.

III. *Harmadszor* szereztetett a szent házasság a tiszta életnek követéséért, a förtelmes és gyalázatos életnek pedig eltávoztatásáért. Erről így tanít szt. Pál is: (I. Kor. 7.) A parázsnaságnak eltávoztatásáért mindennek tulajdon felesége legyen és minden asszonyállatnak tulajdon férje. Tartóztok azért jó Atyámfiai azzal, hogy egymásért könyörögjétek, hogy mindenitek magát megőrizhesse tisztességesen és se szivét, se elméjét, se testét meg ne fertőztesse, mert így lesztek ám a Szentlélek Istennek lakóhelyei és templomi.

IV. *Negyedszer* szereztetett a szent házasság istenfélő fiaknak és leányoknak szaporodásáért és fölneveléséért. Ha pedig nem mindennek adja az Úristen ezt a szent házasságnak gyümölcsét, tehát mégis árvákat és nyomorultakat neveljenek afélék azok helyett, kiket gyermekük helyett fogad Ő szent Felsége. Erre legyen azért is néktek nagy gondotok, hogy gyermekteket és minden házatoknépét szépen isteni ismeretben és tiszteletben neveljétek; megtanítsátok egész házatoknépét a tizparancsolatra, a hitnek ágazatjára, az Úr imádságára, a keresztségre és az Úr vacsorájának hasznaira, reggeli és esteli imádságra, asztaláldásra és minden szent jámbor és istenes maguktartására. Amely cselekedetre int a szt. Pál apostol is

benneteket (Ef. 6.) s mondja: Ti Atyák haragra ne ingereljétek a ti gyermekteket. hanem neveljétek fel őket isteni félelemben és oktatásban.

Ezek a házasság szerzésének okai, melyekből tisztetek felől is bőséges értelemmel tanulhattatok.

De mindezeknek fölötte ne aiétsátok azt jó Atyámfiai, hogy ti a ti házasságtokban mindenképen kedvetek szerint éltek immár, vagy, hogy mindenféle gondoktól és nyomorúságoktól megmenekedtetek. mert tinéktek is ugyan fel kell vennetek azt az átkot, mellyel a mi első szüleinket a fölséges Isten az Ótőle való elszakadásért megátkozá. Szintén úgy higgyed pedig azt jó Atyámfia, N. Asszony, mintha tenéked szólana a fölséges Isten, mikor Évának szóla s azt mondá: Megsokasítom a te nyavalyáidat, mikor terhes léssesz, fájdalommal szüled a te gyermekidet és a te kívánságod a te uradnak birtokában legyen és ő uralkodik terajtad. Hasonlatosképen te is jó Atyámfia, N. Uram, szintén úgy higgyed, hogy köteles vagy az átok alá és mintha tenéked mondaná azt az élő Isten, amit Ádámnak mondott, mikor így szólott: Miért, hogy engedté a te feleséged szavának és ettél a fáról, melyről parancsoltam vala, hogy ne ennél, ezt mondván: Erről a fáról ne egyél! Átkozott legyen a föld temiattad, nyomorúsággal élj rajta egész életedben. Töviset és bojtorjánt teremjen tenéked, és a mezei parajt egyed, orcádnak veritékével egyed kenyeredet mindaddig, míg nem ismét földdé léssz, amelyből vétettél, mert föld vagy és földdé köll lenned.

De mindazonáltal ezekben a nyomorúságokban vigasztaljátok ezzel magatokat, hogy a házasság rendének a fölséges Isten legyen szerzője, ki az Ő szerzését meg is tartja, oltalmazza és védelmezi, amiképen megtartotta ezt az ő szerzését az eset után is. Sőt még emellett meg is áldja a házasokat, miképen megáldá Ádámot és Évát, így szólván: Gyümölcsözzetek és szaporodjatok és töltsétek be e földet és vegyétek birodalmatok alá és uralkodjatok a tengerben való halakon, az égi madarakon és minden élő állatokon, melyek csúsznak-másznak a földön. Vigasztaljátok annakkfölötte ezzel is magatokat, hogy vélek vagyon az Úristen az istenfő házásokkal és az ő házasság-béli nyavalyájukat enyhíti és könnyebbíti, amint cselekedék Galileának Kána-nevű városában való mennyegzőben is. Végezetre ez is vigasztalástokra lehet, hogy a ti házasságtokban való engedelmességtek, békességgel való tűréstek, munkálkodástok, kereszti- és nyomorúságviseléstek Isten előtt szent és igen kedves, amint Dávid bizonyítja. (Psal. 127.)

Megértettétek jó Atyámfiai mi legyen a házasság, ki szerzette és mi végre szerzette azt, ahol egyetembe tiszteteket is megtanulhattátok s azt is micsoda keresztet köllésék néktek a ti házasságtokban viselnetek és a kereszt alatt mint köllésék magatokat vigasztalnotok. Immár annakokáért feleljetek meg

föl-szóval az én kérdésimre, hogy ebben legyenek bizonyságink mindezek a jelenvaló jámbor és tisztességbeli személyek.

Itt a minister megszólítván a férfiat, így kérdje meg őtet:

Jó Atyámfia, N. Uram! Akarod-e e jámbor személyt, az N. Asszonyt Istennek törvénye szerint örök házastársul hozzád vened?

Feleljen a Völegény:

Akarom.

Ismét kérdje meg a minister a férfiat:

Emlékezel-e róla, hogy ha valakinek e jámbor személyen kívül adtad hitedet?

Feleljen a férfiú:

Nem adtam.

Ezenre kérdezze meg a minister a másik személyt is és minekutánna az is megfelel, mondja nékiek: Fogjátok egymás kezét és mondd utánam az esküvést te férfiú:

Isten téged úgy segítsen, ki Atya, Fiú, Szentlélek, egy bizony Isten, hogy e jámbor személyt, az N. Asszonyt szereted és Isten parancsolatja szerint jámbor házastársul hozzád vessed, holtodig-holtáig el nem hagyod sem szegénységében, sem betegségében, sem semmiféle nyomorúságában. Isten téged úgy segéljen!

Ezután szólítsa a másik személyt is, mondván: Mondjad te is Atyámfia, N. Asszony!

Isten téged úgy segéljen, ki Atya, Fiú és Szentlélek egy bizony Isten, hogy e jámbor személyt az N. uradat szereted és Isten parancsolatja szerint jámbor házastársul hozzámégy, holtodig el nem hagyod, sem szegénységében, sem betegségében, sem semmiféle nyavalyájában. Isten téged úgy segéljen!

Itt, ha gyűrűváltás lesz, a minister ezt mondhatja: Mily tiszták és böcsületesek a gyűrűk és amint azoknak sohol végek nincs, azonképen a ti szeretetek is vég nélkül való legyen, tiszták és böcsületesek legyetek mind Isten előtt s mind e világi emberek előtt. Ha pedig gyűrűváltás nem lesz, így szóljon a minister a jelenvaló község előtt.

Mivelhogy e két tisztességes személy Isten törvénye szerint örök házasságban akar egymással élni és lakni és azt kezüknek összefogásukban és hitükkel (ha gyűrűváltás lesz, ezt is hozzá adhatja: És ennek jelével a gyűrűvel) jelentetik és vallják mind Isten előtt s mind az Ő anyaszentegyháza előtt és azt senki sem ellenzette, azért én is Istennek akaratjából, az Ő képében, az Ő szent áldomásával összekötöm őket Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében, hogy akiket Isten összeszerez, azokat ember el ne válassza!

Itt bocsássák el egymás kezét a házasok s a minister ilyenképen szóljon:

Ennek pedig az Isten szerzésének köztünk való megmara-

dásáért könyörögjünk jó Atyámfiai alázatossággal a mi kegyelmes Istenünknek s mondjuk el ezt a könyörgő imádságot.

Térdre állván a minister e következő imádságot mondja el és a Miatyánkot is.

Mindenható Úristen, ki férfiat és asszonyállatot teremtél és őket a házasságnak rendére választottad és abban a Te szent Fiaddal való társalkodásukat is példáztnak akartad; egymással oltalmat és segítséget rendeltél, a tiszta és fedhetetlen életnek is orvosságot szerzettél; a Te szent nevednek tisztességére való népeknek szaporodását is ezáltal rendelted, kérünk Tégedet a Te megmondhatatlan és véghetetlen jóvoltodért, hogy ne hagyjad a Te ily bölcsességes és drága szerződésedet se megromlani, se elveszni, se az Ördögnek csalárdságától megrúttatni, hanem azon rendben, ami fejében szereztetted, tartsd meg miközöttünk is, hogy ezáltal is tiszteltessék a Te nagy jóvoltod és atyai irgalmasságod mitőlünk is a Te szent Fiaddal, a mi Urunk Jézus Krisztussal egyetemben, ki Teveled és a Szentlélekkel él és uralkodik mindörökkön örökké. Ámen.

Mi Atyánk, ki vagy a mennyekben etc.

Tédről fölkelvén a minister így áldja meg az újházasokat:

Áldjon meg titeket az Atya Úristen, megőrizzen a Fiú Úristen és megvilágosítson a Szentlélek Isten, maradjon meg rajtatok mindvégig az irgalmassága és mennyei áldomása! Adjon közitekbe békességet, egymáshoz való igaz szeretetet, tiszta és feddhetetlen életet, istenfélő fiakat és leányokat, adjon tisztességet és idvességes előmenetelt, idvességes kimúlást és örökéletet! Ámen.

Ördögi kísértetekről

avagy rőtlenetes utálatosságáról ez megfertéztetett világnak... címen jelent meg 1578-ban Bornemisza Péternek az a munkája, melyből alább közöljük a negyedik prédikációt. A magyar theológiai irodalomnak ez a legbátrabb terméke. Szinte maga Bornemisza is irtózik a tartalmától, melyet már régóta hordoz magában, de sok munkája egyikében sem tud megírni: „Nem találtunk oly alkalmas helyet, hová írhatnók ezeket.” A részséggel, paráznasággal, szerzetesek, apácák és remeték, királyok és magyar nemes urak bűneivel, ördögi kísértetivel kapcsolatokban sok olyan dolgot, jelenséget kell megírnia, melyeknek valódi nevükön nevezését nehezen bírta el még akkor is a fül és a papíros. A könyv végén mentegelőzik is: „Istenért kérek mindeneket, megbocsássanak, hogy e lator és undok szókkal írtam. Mert Isten látja az én szívemet, hogy én is szeretem a tisztaságot és kívánnám, hogy csak ingyen sem említettnek semmi tisztatlanság gonosz végre, de miért, hogy ördögi dolgokról írtam most, azokat az ő szörnyűségekből kellett kineveznem.”

A paráznasággal és nemi kicsapongással kapcsolatban, melyek az ördögnek főkísértetei, sok olyan adatot nyújt, melyek nemcsak kortörténeti, erkölcstörténeti fontosságúak, hanem psychoanalitikai szempontból is értékesek.

Éjjeljáró boszorkányokról tudósít, az ördög különféle formában való megjelenését tapasztalja magán és háznépén is, ugyanakkor erősen kikel mégis a babonáskodás ellen: „A község csupa kába és okatlan most is sok ezer bűbáj és babona miatt és ördögi bizodalom miatt.” Ezeknek a kifogásolt babonáknak és szokásoknak leírása: a kigyóból ételt főzés és az ezáltal tápláltak tudománya, hogy minden állatnak a nyelvét megértik, a férjfogásnak paraszti művészete, az ördögnek rengeteg neve és foglalkozása, szinte megbecsülhetetlen forrásmunkává teszik ezt a prédikációs könyvet a folklóre számára is.

Trégár Balázsról, Orlandoról, Markalról, Eulenspiegelről, a korszak irodalma hőseiről éppolyan elítélőleg szól, mint a virágénekekről, vagy bájoló imádságokról, melyek közül nyolcat feljegyeztetett magának és közöl is. Ezek a szemelvények Jézus szent szamarának lába megbotlásáról, Boldog Anya szent fejének fene füst csúz, fene füst kelevény által való megbetegedéséről a magyar regélőszerű verseles pompás ritmusáról számolnak be.

Víziók, hallucinációk, csalások és becsapódások valláspsychológiába tartozó jelenségei mellett temérdek történeti adatot is szolgáltat önmagáról, nagy ellenlábasáról Telegdiről, bécsi tanulódiákoskodásáról, a császárról, Kálmáncsei Sánta Mártonról, Batiziról, Lethenyeiről stb.

A könyv két részre oszlik. Első részében négy prédikáció van, másodikkban „következnek az ördögi kísértetekről való tanuságink, históriák és lött dolgok régi és új kísértetekről.”

Nagy értékeink, egyháztörténeti és irodalomtörténeti nagyságaink között Bornemiszának ez a munkája, ha egész terjedelmében megjelenhetne, nemcsak az egyház emberekét érdekelné, hanem a szennáció erejével hatna a nagyközönség szélesebb rétegeire is épúgy, mint ahogyan hatott pár éve Bornemisza Elektra fordításának napfényre hozatala.

E negyedik prédikációnkban szólok a mi vigyázásunknak módjáról. Minden bűn és minden gonosz testi vágyódás ellen mint kellessék magunk oltalmaznunk. Erről szép dolgokat hallunk a mi gondolatinknak és a mi öt érzékenységeknek magabírájáról, azokat mint óvjuk gonosztól és mint szoktassuk jóra.

MINT KELL OLTALMAZNUNK MAGUNK MINDEN GONOSZ VÁGYÓDÁS ELLEN ÉS A TESTNEK KISÉRTETE ELLEN?

Mindenféle kísértetünkben fősegítség az Úristen, kinek ha szüntelen könyörgünk, Ő is szüntelen minden ügyünkben velünk léssen Szent Fiáért Szentlelkének általa.

De amellet Ő maga kíván oly vigyázást is, kiben gyakoroljuk magunkat és szoktassuk jó épületre.

Ezek között első vigyázásunk a jó gondolkodás legyen, azaz mihent akárminemű gonosz gondolat eszedbe jut is, ottan igyekezzél kiütni fejedből könyörgéssel, olvasással, jóról való tanulással, annak gondolkodásával, ha a gondolatot kiűzheted fejedből, azzal immár ugyan megtapodtad az ördög kísértetét. Mert minden bűn mentül először a gondolatból indul. Akármely bűnre gyakran gondolsz, hogy megszerezed, azután ugyan neki nódít az ördög, mint Ádámot, mint Judást. De mint a mérget is, ha hamar érteted orvossággal, megfojtatik, így az ördögnek mérges gondolatját is, ha kiűzöd fejedből, vitézül jártál. Ádám is, Judás is az ördög izgató gondolatit, ha meg nem szerzették volna, úgy nem jártak volna, amint járanak. Azért mondja szent Jakab, hogy a bűn először csak fogantatik a gondolatban, azután, ha születik a cselekedetben, az szerez halált. Salamon is ezt jelenti, mondván: A kis rókácskákat fogjátok meg minékünk, kik a szőlőt leverik és úgy megvirágoznak a mi szőlőink. (Énekek éneke 2.) A mi gondolatink, mint a kis rókák, ha felnevekednek és meggyarapodnak, több-több kárt tesznek, de idején vegyük eleit, addig öljük meg őket, míg kicsinykék.

Ha a mi gondolatinkat és elmélkedésinket jóba foglaljuk az Isten parancsolatinak és akaratjának, a tizparancsolatnak és az evangéliomnak tanulásában és értelmében, abban való nemes jószágok fognak épülni is bennünk. Erre valók ama nagy sok szép nemes intések: Boldog az ember, ki éjjel-nappal az Úrnak törvényében elmélkedik. (Zsolt. 1.) Ismét: Aki Istentől vagy, Istennek Igéjét hallgatja. Ismét: Ez az én atyám és anyám, ki az Istennek Igéjét hallgatja. Mond szent Pál is: A Krisztus beszéde nagy bőven lakozzék tibennetek, értelmesen pedig.

Mind eféle sok szép ajánlási Istennek arra valók, hogy mi legelőször elménket, eszünket építsük és szoktassuk szüntelen igaz értelemre és annak gyakran való gondolatiban és azután annak cselekedetire, amint az Úr mindakettőt megkívánja mondván: Boldogok, kik az Isten Igéjét hallgatják és megőrzik. Hallgatni is kell és meg is őrzeni és aszerint egész életünket rendelni.

De a pokolbeli ördög sokképen mesterkedik ezen is, hogy vagy ingyen se hallgassuk, vagy resten hallgassuk, vagy hamisan hallgassuk az Isten Igéjét, amint Ádámnak is hazuda az Isten szava ellen való: Így minden szempillantásban ezerszer hazudoz és csélcsap minden embernek, kit a nagy megsült kábaság miatt csak eszünkbe sem vehetünk. De jó aki ugyan reáfigyelmez erre is, hogy eszét el ne hagyja idegeníteni jó gondolatoktól, azaz az Istennek Igéje és tanítása szerint való jó elmélkedésektől, hogy abból lassan-lassan szoktassa magát jóerkölcsű életre is.

De néha ugyan akarattunk ellen is, hol egy és hol más külömb-külobb gondolatok jönnek eszünkbe, mert az elme szabad állat, ötet sem láncsal, sem kötéllel meg nem köthetted, hanem mindenkor éjjel és nappal, mikor aluszunk álmunkban és emettünk csak elforog, mindazáltal martalékot talalsz neki, kin rágódjék. Isten is sokszor miveli ezt, hogy egy nap tíz, husz, száz gondot ád elődbe, hogy míg azon törődöl és aggódol, addig te is tartózkodjál, hogy ne futhasd azt a bűnt, amelyre leginkább futna nyálad.

Ezt azért ugyan temagad is keresd, hogy így is eleit vedd annak, amire vonatol az ördögtől. Ez pedig meglehet a te öt érzékenységednek jó birásával.

Az öt érzékenységről.

A mi öt érzékenységünk im ezek: Látás, hallás, kóstolás, szaglás és illetés. Ha szemeddel jóra nézsz, füleddel jót hallgatsz, kóstoló száddal nem nyalakodol, hanem szükségest eszel, iszol mértékletesen, ha orroddal nem szaglalsz gyengéltetésre valókat és tested édesgetésére valókat, hanem csak ami egészségedre és szükségedre való és minden testednek érzékenységét nem kényesgeted ágyheverésben, sok alvásban, bujaságban és sokféle kényességben és lágyságban, hanem mind kezedet, lábodat, gyomrodat szoktatod szükségedre való munkára, így az elme is csak ezekben lesz figyelmes, mert ő is egyszersmind nem érkezik sokfelé gondolkodni.

De miért hogy ezeket nem akarja fogadni a megromlott természet, Isten ezzel vette eleit, hogy mindennap minden rendnek tisztet és munkát adott. A királyoknak, kapitányoknak sokféle tanácskodást és nagy sok ezer bajlódást, a szántónak szántást, a szabónak varrást, a mesternek, deáknak tanulást, a prédikátornak tanítást. Mindezek arra valók is, hogy ne hagyjanak gonosz gondolatokban foglalatossáknak lenni, ünnepnap pedig, midőn nyugalommal parancsol Ófelsége, amellet az Ő igéjének hallgatását kívánja, hogy a nyugalom alatt a mi elménk gonoszra ne vonatnék az ördögtől, hanem az Isten Igéjére figyelmezvén épülne azokban.

Tehát minden ember vagy jó gondolatokban, vagy jó munkában legyen mindenkor foglaltos, hogy az ördög soha he-

nyélve ne találja és amint odafent mondtam a te öt érzékenységedet: nézésedet, hallásodat, kóstolásodat, szaglásodat, illetésedet igen vigyázva tartóztasd, mert azok által mint egy kinyílt ajtón sokféle gondolatok mennek a fejedbe. A szemről mondja az Úr: Elfordítsd szemedet, hogy ne nézzenek hitságot. (Máté 5.) A fülről mondja Salamon: Sövénnel és tövissel bekerteld füledet, hogy álnoknyelvű beszédet ne halljon. (Sirák 28, 24.) A szájról mondja: Vess zabolát a te szádra, hogy beszédedben el ne sikamlálj. Torkodnak se keresd az ő kívánsága szerint kedvét, (Péld. 17. fej.) arról mondja Salamon: Aki szereti a zsírost, megszegényül. Orrodtól is elvonj kényeskedő szaglást, kezedet megtartóztasd, hogy senkit meg ne bántson és fertelmesen semmit ne illessen, helyen és okkal tapogasson.

Ezekről mondja az Úr: Ha a te szád, kezéd, lábad megbotránkoztat, vágd el őket, mert jobb félszájjal, kézzel, lábbal mennyországba menned, hogynem mint két kezéd lévén pokolra. (Máté 5.) Mózes is int, hogy belső körülmétkedés legyen bennünk.

Szépen birjad azért a külső érzékenységedet: szemedet, füledet, szádát, orrodát, kezedet-lábadat, mert ezek utai és ajtai odabe mind a jónak, mind a gonosznak. De midőn erős őrizettel megállják az utakat, nem jöhet reá az ellenség és midőn erős zárral erősítik a kaput, mindaddig sem jöhetnek be, míg meg nem nyitják, avagy le nem vágják. Őrizd azért, hogy rajtuk be ne menjen semmi tisztátalan gondolat a te elmédbe, se kívánság a te szívedbe. Legyen mindenkor előtted a törvény és az evangéliom. Olvasd, hallgasd, szóljad gyakran őket! Ha azokat gyakran hallgatod, arra nézsz, arról gondolkodol, onnét erőt vesznek a te érzékenységed az ördögnek minden kísértetei ellen és meglesz rajtad az Istennek amaz ígérete, mondván: Megkergetik a ti ellenségeteket és elhullanak előttetek, öte tiközületek százát űz és száz tizezert. (3. Móz. 26, 8.) Mert midőn a mi elménk, szívünk, szemünk, fülünk, szánk meg fog erősíteni az Isten Igéjével és abban való nemes jószágokkal, azoknak az után nem árthat a gonoszságnak sokasága. Aki azokat szüntelen jóra szoktatja, akármely bünt lásson, halljon is, nem-hogy megkedvelné, sőt inkább utálja és iszonyodik tőle. Annak azért balkeze felől ezer, jobbkeze felől tizezer ellenség hull el, azaz mindennap egynéhány ezer ördögi kísértet győzi meg. Ha szemével valami fertelmest és tisztátalan és oktalan dolgot, játékot, mulatságot vagy cselekedetet látna, megutálja és haragszik ellene. Sem aranylánccal, násfával, piros és fehér orcájával, sem bitor, bársony köntösével nem gondol.

Ha valami kényes és feslett éneklést, trágár, fajtalan és penészes szót hallana, megémelyszik bele és megutálja. Sem gögös és friss tekintetekkel, drága pézsma és egyéb szagoló szerszámmal, sem torkos és zabáló étellel-itallal, sem imitt-amott való tapogatással semmit nem gondol, hanem az ő jóra

szoktatott szemét, fülét, nyelvét, orrát, ízit, illetésit megint jó dolgokra szabja.

Lucretia asszony nemes példa a jó és tisztaságszerető asszonyoknak, ki mindenkor dolgozódt és meg is hala tisztasága mellett.

Egy jámbort, midőn bűnbe akarna ejteni egy gonosz király és meztelen bocsáttatott volna hozzá egy széptermetű asszonyt, hogy vele játszódnék, amaz elharapja a nyelvét magának és annak a vérét pöki az asszonyra és magát is mind elrutítja a vérről és eliszonyodik tőle a gonosz nő.

Sokrates pogány bölcs mondta, hogy természet szerint igen buja volna, de erős szoktatással annyira megóvta magát, hogy midőn egy asszonnyal nagy fogadásban fogadtak volna az ő tanítványi, hogy bár szinte vele hálna is, megóvhatná magát tőle, megnyerte az asszonyt, hogy éjjel csak meg sem mozdult semmi fogdosására az asszonynak. És azt mondta az asszony: Nem ember ez, hanem tőke.

Milo Crotoniata, midőn magát mindennap erre szoktatá, hogy egy borjút ölében hordozna, végre mikor nagy ökör volna, felemelte. Ily dolog a gyakorlás akár jóban, akár gonoszban.

Azért immár im szólok renddel, mind az öt érzékenységinről.

A látásról.

A szem az Úristennek igen szép, drága és csudálatos világosító teremtetett állatja, hogy azzal néznők Őfelségének minden égi, földi, vízi teremtetett állatit és néznők az Ő drága kijelentett akaratjának írásit és azokból is vennénk ismeretet az Ő mindenható, bölcs és jó voltáról. De ezt is immár meghomályosította a pokolbeli ördög, hogy a setéségből ne tessék olynak az Isten teremtetett állatja, amint Ő teremtetete, hanem mint a veres, zöld, szederjes üveg által minden veresnek, zöldnek és szederjesnek tetszik, maga nem olyak. Így mindenről mi is hamis ítéleteket teszünk és mint a csipás elfedi szemét a nap fénye előtt, mi is ugyan behunyjuk szemeinket, hogy igaz ítéletet ne tehessünk semmiről és amely írás tanítana az ő igaz ismeretire, tiszteletire, arra ingyen sem nézhessünk jó kedvvel. A széptermetű embert és friss öltözetet, a szép és jóillatú virágot, a drágaköveket és aranyakat inkább csudáljuk önmagukban, hogynem azt, aki alkotta azokat és őket inkább szeretjük, hogynem az Istent, aki őket minekünk szolgálatunkra rendelte a fejébe, hogy jól élénk vele. Sokan az ő szemük tekintetével sokképen bosszantják az Istent, midőn más fiát, leányát, marháját, jószágát megtekintvén gonoszul maguknak kívánják, mint Dávid Uriás feleségét, Acháb Nábot szőlőjét.

Jó volna a szemnek nézése, de mi gonosz végre élünk vele, hogy azt elcsaljuk azután, vagy azzal gonoszul, kevélyül, tisztátalanul élünk.

De mi ez ellen megemlékezünk az Úristennek sok szép intéséről, hogy midőn gonosz végre nézetne velünk a mi gonosz kívánságunk, az ellen tusakodjunk és vissza rántsuk a szemét, amint az Írás mondja: Fordítsd el a te szemedet, ne nézzenek hiábavalóra. (Zsolt. 119, 37.) Sőt, ha más nézne is tereád, ne hunyoríts neki, mert aki reáint a szemével, álnokságot szerez, azt mondja a Bölcs. (Sirák 27, 22.) Az Úr is így int: Minden ember elvesse az ő szemének ártalmát. (Ezék. 20, 7.) Mond Salamon is: Valamit kíván vala az én szemem, megszereztem vala neki és megtekintém azután és látám tehát minden (Préd. 2.) hitság vala. Krisztus Urunk mond: A testnek világa a te szemed, ha te szemed tiszta lesz, tiszta lészen mind az egész tested. Ha pedig a te szemed setétes lesz, setétes lészen mind az egész tested. Ismét: Ha a te szemed megbotránkoztat téged, vájd ki őtet. (Máté 6.) A szent Jób pedig mond: Megszerzettem az én szememmel, hogy csak ingyen se tekintsen a leányzóra. (Jób 31, 1.) Esaiás is mond: Aki bezárja az ő szemét, hogy ne lásson gonoszt, az lakozik a magasságban.

Tehát mi is óvjuk oly helyektől magunkat, ahol a mi szemeink megbotránkoztatnának minket. Méltó volna mind mennyegzőházban, mind udvarban, mind és kiváltképen a szent gyülekezetben igen mértékletes öltözettel mennünk és mindenképen eltávoztatnunk, hogy bűnre okot se adnánk, se vennénk. De oh ki sokan nézni is mennek, nézetni is! Szép példa Eszter, kit a király inkább megszerete az ő alázatos öltözetiben nagyon sok friss leányzók előtt. De jaj, ki kemény számat adnak, akik az Istentől vett ékességek felett is festett orcát, fodor haját és egyéb szemfényvesztéseket szereznek. De mi a mi szemünkről adunk számat.

Kérjük tehát az Úristent, azt is vezérelje úgy, hogy tiszták legyenek és semmi bűnre ne nézzenek örömet, mert gyakran csak hirtelen való tekintetben is nagyokat vétkezünk és olyakat esünk, hogy ha az Úr fel nem emelne, fel sem kelhetnénk és el kellene vesznünk. Oh, oh és jaj; jaj, ki nagy a mi romlottságunk és ki sok a mi bűneink, hogy csak a szemünkből is temény ezer bűnök néznek ki! De jaj nem látjuk azokat a setét homály miatt, azért kérjük Őszentfelségét, hogy nyissa meg, mint a vén Tóbiásnak és Simeonnak és világosítsa meg, mint a két Emmausba menőknek és tartóztassa ne forduljanak a gonoszra, avagy hamar visszafordulhassanak a gonoszról.

A hallásról.

A hallás is megbecsülhetetlen drága csengő teremtettt állítja Őfelségének, hogy azzal minden épületünkre való szókat tanulásunkra, vigasztalásunkra, bátorításunkra, Isten ismeretire és tiszteletire valókat hallgassunk ömagától Istentől, angyaltól és jó emberektől, mely hallás az emberi testben mennyi sokféleképpen használjon, senki azt előszámlálni nem tudná, sem győzné,

kiből a felséges Úristennek az Ő nagy mindenható, bölcs és jó volta kitetszik.

Ki szemünk nézésére is temény ezer teremtetett állatit, temény ezer külömb-külobb szép színnel ékesítette meg. Éget, napot, holdat, csillagokat, égi madarakat, földi virágokat, vadakat, embereket, halakat, aranyat, ezüstöt, drágaköveket, öltözeteket, építéseket, mestercsinálásokat, akiknek csináltatására az embernek nagy bölcseséget adott. Sehol semmi teremtetett állatja sincs pedig, melybe valami külömbséget nem vetett volna. Elég nagy csuda az emberekben, hogy noha számlálhatatlan mind ez egész világszerte, de mindennek orcája különböz egymástól és kinek imez, kinek amaz ékességet osztott, szép termetet, köpcös és vastag derekat, gyenge orcát, erős természetet, vitézséget, bölcsességet, hogy mindezek szemünk láttára segítenének az Ő felséges voltának ismeretire és im magunk is vigasztaltatnánk és édesíttetnénk általuk.

Azonképen hallásunkra is sok szép értelmes szókat, ékesen szóló embereket, oratorokat, poetákat, prédikátorokat, énekeseket, lant, cimbalom, orgona, hegedű, trombita, dob, síp szókat, külömb-külobb csengő fülemile, publikán, rigó, fűrj, szajkó, szarka, csóka, cinege csattogásokat adott, hogy ebből is megbecsülnők a mi teremtető Istenünknek mind felségét, mint jóvoltát és magunkat is örvendeztetnők nemannyira ezekben való gyönyörűségekben, mint Őbenne úgy mint kiből származtanak mindazok.

De jaj, mióta hazugságot suga ama ravasz kígyó és sárkány a mi első szüleink fülébe és annak helyt adának, azóta immár csak mind hazugságnak hallgatására és hitságos mulatságra vágyódnak mindenek fülei. Tisztátalan és fajtalan beszédnek hallgatására, hazug és álnok tanácsra, hamis és eretnek tanításra, rágalmazók, gyalázók, fondorlók sugárlására, trágár és penészes csúfságra, bába beszédre, álnokul költött fabulákra, királyfia kis Miklósról, poeták óriásiról, Appoloniusról és egyéb hitságról, virág és szerelem énekek hallgatására. lant, síp, dob, trombita szóbeli hajahujára és temény ezer csácsogásokra!

Mindezek ellen sokképen intetünk, hogy sövénnel és tövissel bekerteljük füleinket (Sirák 28, 24.) és álnok nyelveknek szólására ne figyelmezzünk. (I. Kor. 15.) Mert a jó erkölcsöket elvesztik a gonosz beszédek és aki Istentől vagyon, Isten Igéjét hallgatja (Ján. 8.), aki ördögtől ördögét. Ésaiás ugyan felkiáltván monda: Halld meg menny és vedd füledbe föld. (És. 1, 2.) Jakab pedig mond: Ne legyetek csak hallgatói az Isten Igéjének, magatokat megcsalván, hanem megszerzői, mert aki csak hallgatja és nem cselekedti, hasonlatos ahhoz, aki magát megtekintti a tükörben és azután elfelejti orcájának képét, de aki úgy hallgatja az Isten Igéjét, hogy annak meg is szerzője, ez boldog lesz az ő téteménye szerint.

Idvezítőnk is afélét, ki csak hallgatja és meg nem tartja az Isten Igéjét, hasonlítja a fővényen csinált házhoz, melyre mikor a szélvészek támadnak, lerohannak.

Az Úr pedig megnyitja a hallásra a te füledet, csak te ellene ne szólj és előtte hátra ne mássz és valamit kérsz, megadatik néked. De ha a te füledet elfordítod a törvénytől, imádságod is átkozott lesz, mert álnok vagy, hogy a te nyavalyádban is nem bűnödöt, hanem károdat siratod, sem kérted jobbúlásodat, hanem károd eltávoztatását. De erre nem figyelmeztet az Úr, mert a te füled körülmetéletlen volt (Jer. 6, 10.) és nem hallhattad a te Urad intését, mire viszkett a te füled és azt szidalmaztad és azért az immár néked gyalázatokra fordult. Sőt most is nincs kedved, hogy arra megtérnél, azt szeretettel tanulnád, megfogadnád, hanem csak torkod és hasad hasznát keresed, mondván: Míg a mennyei seregeknek, a sok szenteknek miséjét hallgattuk, addig békességben és bőségben voltunk. (Jerem. 44.) Akkor is nem Isten tiszteletét, hanem testi bujálkodásodat nézted, most is arra vágyódsz, azt óhajtod, azon könyörgesz, nem a te vakságodon, nem a te bűnöd bocsánatján. Azért eféle te imádságodra Isten is nem akar figyelmeztetni, mint te nem akartad az Ő Igéjét hallani.

Mindezekből ezt tanuljuk, hogy mi a mi füleinkkel jól éljünk arra, ami fejébe adta Isten, hogy Ő is az Ő füleit minden könyörgésünkre oly készen tartsa, amint mi is a mi füleinket mindenkor készen tartottuk az Ő szavának hallgatására és megőrzésére és így okot se adjunk az ördög kísértetinek, kit sok hamis és hitság hallgatása által is szokott szerzeni, abból felindítván hol egy és hol más bűnre. De jaj, mi erőtlenség vagyunk ebben is, hogy csak egy kicsiny sugarlására is a Sátánnak és az ő szolgálóinak ottan elhajlanánk, ha az Úr nem őrzene. Akármely trágár és síp szóra kész megfutamodni az, aki megszokta a bujaságot, a torkosságot, akármely kicsiny uzsora említésére is kész a telhetetlen. De kérjük az Urat, bírja füleinket is az Ő Szentlelke által mindenkoron csak jóra.

A szaglásról.

A szagolásnak is az ő sok nemes hasznai számlálhatatlanok, kivel sok szép virágoknak, rózsának, szekfűnek, sáfránnak, majoránnának, balzsamunknak, spichanardnak, levendulának, izsópnak és sok több drága fűveknek, virágoknak, gyökereknek, fáknak, gyümölcsöknek, ételnek, italnak és egyébféle teremtetett állatoknak hasznait beszívjuk a mi testünknek könnyebbségére, enyhítésére, egészségére, erősítésére, tengetésére, hogy abból is megismerjük a mi teremtető Istenünknek nagy hatalmát is, jóvoltát is, ki mindeneiket belül is elrejtett jó szagokkal megékesített és mindazokat miértünk a mi hasznunkért és éltetésünkért szerzett, hogy abból is felindulnánk szüntelen való hálaadásra és istentiszteletre.

De a pokolbeli ördög orrunkat is kényességre, bujálkodó szaglásra, gögös és akaratos fitogatásra rendelteti velünk, hogy szükségünk felett is, mint ama bordélyban lakozó nőtények megtöltik sok szagoló szerszámmal házukat, ágyukat, asztalukat, hogy aki bemegyen, annak testét felindítsa bujálkodásra és kényességre. E fejébe való fő szagoló szerszámok az ördögnek bűnre való hálói és izgató kísértetei. De mi éljünk a jó állatokkal is, csak úgy amint Ófelségétől teremtett isteni becsületből pedig és félelemből, nem kényességből, sem testi gyengéltetésből, sem kevélységből, hanem egészségünknek tengetésére és betegségnek eltávoztatására az Úristennek nevének dicséretére.

Mindezek felett pedig erre igen nagy gondot viseljünk, hogy mint mi gyönyörködünk a jó illatban és utálunk bűdös szagot, mi is magunkat gyönyörködtessük az Úristenben, hogy Őelőtte mindenkor gyönyörűséges illatok legyünk (2. Kor. 2.), szép virágokkal megékesítettek, igaz hittel, jó reménységgel, tűréssel, szeretettel, tiszta és igaz étellel, szemérmességgel, szelidséggel, adakozással, békességgel, mértékletességgel, tökéletességgel és egyéb nemes erkölcsökkel, hogy mint mi a mi virágos kerteinkben jókedvvel mulatunk, így Ófelsége is mulasson gyönyörűséges illatozásával köztünk. És meg ne szomorítsuk boldogságunkkal, hogy orrát eldugja, mint egy bűdös dög előtt előlünk. Ezt tanuljuk a szaglásról: Hogy abból is okot ne adjunk az ördögnek bűnre való alkalmatosságára, ki akárminémű dolgunkban ottan alkalmatosságot keres, hogy azokkal Istenünket megbántanók és vele magunkat megutáltatnók. Csuda mester ő ebben is, hogy oly álnokul kényesgetteti magát sokkal: jó illatozó kenettel, pézsmával és egyéb illatokkal, hogy mihelyt valaki mellé megyen abból is felinduljon hozzá való szeretetre, amint a vargalegényről is mondják, hogy mátkájához sok jó illattal ment, de a más szeretője a szaho nem akaratjával elszalasztja mellette és a leány midőn orrát tekergetné, véli a varga, hogy az ő jó szagát érzi és kezdi mondani, hogy tőle vannak ezek a szagok. És amiatt megutálja mátkája. Noha paraszt tréfaszó és talán úgy is volt, de azért más módon is megesik sokszor, hogy amivel magát szeretetteté, azzal utálják meg. Rövideden csak azt akarom itt is mondani, hogy a jó illatozó szagokkal is sokan bujaságra és kényességre élnek, hogy így is öregbedjék bennük a gonoszság, mi pedig azon igyekezzünk, hogy ezek által is kisebbedjék minden gonosz bennünk.

A kóstolásról.

Nagy néven kellene az Úristentől vennünk, hogy ennyire kereste Öszentfelsége kedvünket, hogy minden élető teremtett állatit a szájunk ízéhez szabott és mindenikhez külömb-külobb ízt adott. Kenyért, bort, vizet, hust, vadat, madarat, kappant,

ludat, gyümölcsöt, mézet, borsot, sáfránt, fahajat ezerképen elváltoztatott és mindenik eledelbe, ételbe-italba, fácánba, huros madárba, mazsolába, ramsolba, zsemlyébe, buza, árpa, rozs kenyérbe, cseresznyébe, meggybe, barackba, fűgében, narancsba, pomagranátba, citromba, lemoniába, kertvelybe, szilvába, berekenyébe, nyospolyába és minden egyéb éltető állatokba külömbkülömb ízeket teremtett, a mi szánkhoz illendőket, hogy a kóstolása is, a megrágása és elnyelése gyönyörűséggel elegy lenne azoknak, akik által tengetni akarta életünket e földön. Ezért, hogy azokból is felindulnánk isteni szeretetre és tiszteletre.

De szánk izit is ottan elveszté a pokolbeli ördög, mihelyt a mi első szüleink megharapák a tiltott fának gyümölcsét, kiket nyaláncságuk miatt kiűzete paradicsomból. E nyaláncság Noé részegsége miatt megcsúfoltatta fiával, Lóttal két leányát fertőztette meg részegségében. Ézsau étele miatt veszté el az ő első szülöttségét. Jób fiai a lakás közt veszének el. Az Izraelben is sokan lakások miatt veszének a pusztában, Éli pap fiai torkosságuk miatt veszének el. Élám királyt Izraelben asztala felett veré által az ő szolgája. Absolon Dávid fia étel közt ölé meg öccsét. Holophernesnek részegségében vevé fejét Judit asszony. Sodoma és Gomora is torkossága miatt vesze el. Jeremiásnál panaszkodik az Úr az ő népére, hogy minekutána megtöltötte (Jer. 5, 7.) őket eledellel, azután adták magukat paráznaságra. Mózes is panaszkodik (Deut. 32, 15.), hogy meghiztak és az Úrhoz felrugtak, szent Pál nyilván mondja (1. Kor. 6, 9—10.), hogy a lágyak, búják, torkosok Istennek országát nem veszik. Az Úr a részeges szolgát négygyé vágatja (Máté 24, 51.). És inti az ő híveit, hogy megóvják magukat, hogy az ő szíveket meg ne terhelnék tobzódással és e világra való szorgalmatosságokkal (Luk. 21, 34.) Ómaga az Úr, János és János tanítványi, azután az apostolok, azelőtt a régi szent atyák és próféták sokat bőjtöltek, ki egy nap, ki két nap és ki három nap, némely mint Esdrás egy hélig sem evett, hanem bőjttel és imádsággal szolgáltak az Úristennek, hogy enyhítenék az ő testüknek sokféle gonosz kívánságát és azt zabolán hordoznák, hogy az Isten Lelke meg ne szomorodnék bennük. Szent Pál is így szól: Megenyhítem az én testemet és rabotaság alá hajtom, munka és fáradság alá adom, hogy midőn másnak prédikálok, valamiképen én magam ne lennék semmirekellő (1. Kor. 9, 18.) Sokan életben egy csepp bort sem ittak, mint a nazarénusok, mint Sámson, Keresztelő János. Sokan még a kenyeret is nem ették, hanem valami asszú morzsalékot rágtak és böcsöt, borsot, babot áztattak és azzal csak tengették életüket. Szent János vad gyümölcsöt és gyökért szedegetett ételére, kiket nem maguk mutogatásából műveltek, mint némely bolondok, hanem az őbennük lakozó Szentlélek megvilágosítván az ő szemüket, látták az egész világnak hitságos torkos és nyaláncságos dolgait, azoknak elmulandóságát és a testnek kényességét a jó

lakás között. Azért ettől elrettenvén és iszonyodván, gondolták, hogy jobb volna a léleknek kedvét keresni az örökéletre, hogy nem mint a testnek, kit hová inkább hizlal az ember, annyival több férgeket étet magából, halála után.

Most is szükség minden igaz keresztyénnek mind étele, itala, ruházatja, munka, fáradság, veríték, építés és akármilyen egyéb dolgaiban magát csak úgy tartani, hogy szívük meg ne nehezüljön miattuk (Luk. 21, 34.), hanem mindenkor minden nyájasságuk mennyben legyen és e világgal úgy éljenek, mintha ingyen itt sem élnének, hanem mennyekben (Fil. 3, 20.), ahonnan várják a Krisztust, ki eljövén elválasztatja az ő halandó testüket és az Ő dicsőséges testéhez hasonlóvá teszi.

Egyél azért és igyál és magad meg ne öld, de, ha lehet, mindenkor légy józan és mértékletes és sokszor, amit szemed, szád kíván, ne add néki, mert azzal is lassan lassan az ördög arra vondogál, hogy a nyalakodás és torkosság után bujálkodjál, ágyban heverj, lelked, eszed, elméd megszejtjeledjék, elbolonduljon, hiábavalót, hazugot szólj és egyéb gonosztságot cselekedjél. Ezt azért, mihelyt eszedbe vennéd, jól miveled, ha egy, vagy két nap megéheztetted is testedet, mindaddig míg érzed rajtad az ő kényességét, de semmit ne bizakodjál a te józanságidban és erődben, hanem könyörögi az Úristennek a bűjtöléssel egyetemben, mert akik magukban bizakodnak, azoknak mind bűjtölését, mind egyéb vigyázását még több bűnre fordítja a Sátán. De Isten az ötet félőket és benne reménylőket nem hagyja az ő vigyázások, bűjtölések, józanságok, mértékletességek és imádságok mellett.

Az illetésről.

A testnek érzékenységét is jó végre szerezte az Úristen, hogy a hévség ellen nedvességet vegyünk, a hidegség ellen melegséget, az éhségben eleséget, szomjúságban nem szomjúhozást, betegségben egészséget, amit tapasztalunk, megismerjük, ha lágy-é, kemény-é, jó-é, gonosz-é.

De a Sátán sokképen vétkeztet ebben is, hogy szemeddel hunyorgass, lábaddal más lábát tapogasd, markát szorítsd, megcsipjed, táncba hozd, szorítsd, néha meg is csókold, ruháját, haját, pártáját, fővegét elrejtse és százféle tapogatással mind azt, mind magad több-több bűnre izgasd. Éva is először megtekinté az almát és látta, hogy szép, azután hozzá nyula, végre megharapá és miatta mind e világot halálba ejté. A cigány először nézegeti a másét, azután tapogatja, végre el is lopja. Minden bűnben először az alkalmatosságtól kell magunkat óvni és úgy óvhatjuk meg magunk a büntételtől. Mint midőn valaki sok pénzt, vagy aranyat hagyott nálad vagy tartani, vagy testamentomban, hogy gyermekének tartsad, ha ismered, hogy ragadozó természetű vagy, el se vedd, mert netalán kezedhez ragad. Avagy, ha ismered, hogy a szemed igen sze-

reti az aranyat, ne nézegesd, mert talán rajta kap a szemed. Ha ismered buja természetedet, ne menj oly helyre, ahol felgerjesztő személyek vannak. Avagy, ha mégy is, ne szemléld, avagy közel ne ülj mellé, mert gyakorta egy kis illetés nagyra terjed, mint egy kis szikrából nagy tűz támad. Aki csak illeti is a fenyő fekete viaszt, megmocskolódik tőle, — mond Salamon. Ismét mond: Messze elkerüld a gonosz személyű aszszonyt és az ő háza felé ne közelgess! (Péld. 5, 8.) Ismét: A hevített tüzes vasat, ha illeted, nem árt annyit, mintha a buja személyt ujaddal megéred, mert a tűz testedet égeti meg, de a gonosz személy lelkedet. Aki haragossal lakik, haragossá válik, a hazuggal hazuggá, a morgóval morgóvá, a csalárdal csalárdná, a csácsogóval csácsogóvá, a csélcsapóval csélcsapóvá kell lenned, viszont angyallal angyallá leszel.

Summa az öt érzékenységről.

Tehát aki magát a bűntől akarja óvni és azt akarja, hogy az ördög kísérteti ne fogjanak rajta, ez öt érzékenységének jó hordozásában jól vitézkedjék.

A te több vigyázásod mellett pedig és könyörgésed mellett, vedd például elődbe ömagát is a mi Urunk Jézus Krisztust, ki az ő édes és drága szemeivel minden jóra nézett és ha valami veszedelmet látott, keservesen sírt, mint Lázár halálán és Jeruzsálem veszedelmén.

Füleivel mindenkor jóra hallgatott és ha valami szidalmas, gyalázatos szókat hallott, fohászkodva türtelmedesen. Orrával és szája kóstolásával epével elegyített ecetet szaglott és kóstolt. Minden testének érzékenységi kínlódtak, midőn a megveretett és tövissel megkoronáztatott teste kezeit, lábait által szegezvén függene, állana. Teneked is jobb szemeddel most sírnod, füleddel, orroddal, száddal, testeddel szenvedned, hogy nem azután testestől és lelkestől a külső setétségre vettetned. Jobb itt most félszemmel, avagy vakon, fél kézzel, avagy csónkán, sántán Istennek kedveskedned, hogy nem mindkét kézzel, lábbal az örök tűzre vettetned.

Az Úr Krisztus inkább akart kínlódni mindenik érzékenységiben, hogy nem mint bűnt mivelni valamelyikével. Így ha te is inkább akarsz fájdalmat szenvedni mind szemedben, mind füledben, mind orrodban, mind szádban és minden tagjaidban, megoltalmaz az Úr bűntől és reásegít, hogy körülmetéld szemed, füled, szádd, orrod és egyéb tagjaid legyenek.

Kiknek testi fájdalmuk nem egyenlők nemcsak az ő örökévaló gyönyörűségekhez, de még e világi csendességhez is (Róm. 8. fej.) Amint Krisztus Urunk az Ő igáját gyönyörűségnek (Máté 11, 30.) és az Ő terhét könnyűnek mondja. Amint ezt magadban is eszedbe vehedd, hogy a parázñaságban nincs csak ezeredre szerint való öröm is annyi, mint a tisztaság szerető csendes és nyugodalmas szívben. A lopásban és kóbor-

lásban nincs ezerednyi nyugalom, mint aki igazán keresett marhájával él. A torkosságban nincs annyi vigasság, mint mennyi nyugalom a mértékletes ételben, italban. A kevélységben és akaratos szóban, járásban nincs annyi békesség, mint az alázatos és szeretettel szóló emberben, a békesség edesb a háborúnál, hadnál, irigységnél, gyűlölségnél. Így minden egyéb istenes élet hasznos mind e jelen való világi életre, mind az örökkévalóra.

Hasznai mind ez intéseknek.

Ezeket az öt érzékenységek tartásáról és birásáról azért beszélem, hogy ezek által hamar-hamar az eleiben vegyük eleit az ördögi kísérteteknek, amint mondják: *Principiis obsta, sero medicina paratur*. A betegségnek hamar vedd eleit, még a kezdetén. Mert, ha megéri, késő az orvosság. Így minden bűn ellen óltalmazó módot szabott Őszentfelsege, azzal hamar éljünk, míg a bűn meg nem ért. Mond szent Pál is: Ne adjatok helyt az ördögnek (Ef. 4, 27.) Amint Judásról és Saulról azt mondja az Írás: Hogy végre a Sátán beléjük ment (Ján. 13, 2.) és midőn elein az Úr sok szép szóval és fenyegetéssel is szólott volna Judásnak, végre hon a Sántát látta, hogy belebujt, monda neki: Menj el, szerezd meg, amit akarsz idején! Jaj mi rettenetes az, kit azután így hagy el az Isten és Őmaga elküldi előle. Efelett minden szörnyűsége reáviszen azután a Sátán és végre felakasztatja magával, mint Judást. Amint afélékről is csuda históriákat hallunk ezután. Azért, ha ma hallod az Úr szavát, ottan engedj annak és azt napról-napról ne halogasd, hanem ma fogadd meg! Ha pedig ismered erőtlenségedet és amellet az ördögnek ezer és százezer leleskedésit utánnad, te is kiálton kiálts az Úrnak, megemlékezvén az Ő nagy sok szép ígéretiről. Sőt ugyan fenyegetéssel is parancsolja, hogy őtet, mondom csak őtet, nem mást, segítségül hívjuk a mi nyavalyáinkban. És fogadta, hogy kiránt és megszabadít abból. Amint példák Ábrahám, midőn kísértetett, hogy fiát megölné; Dávid, midőn Saul, Absolon, Semei és sok ellenség kergetnék és még felesége is Michol csúfolná. Példa Jób, Zsuzsánna, Sára, Tóbiásné. Példa Jónás próféta, Dániel és az ő társai, kiket a tűzben is megtartott. Példák az apostolok, sok régi szent remeték, kik csudadolgokat szenvedtek az ördög miatt, amint ezután csuda históriákat hallunk, mind a régiekről, mind a mi időnkbeliekről. Mind azokról, kik vigyázván megtartattak, mind azokról, kik tunyaságuk miatt elvesztek.

Serkentések.

Erre, hogy valóban felserkenjünk, im most is csuda lött dolgokat mondok, mint bünteté meg Isten azokat, kik az ő érzékenységüket kényességre ereszték. De most csak rövideden kevésről emlékezem, azután sok históriát értünk mindenikről.

Innét azért vedd eszedbe ezt, hogy ha te e jó tanácsát a Szentírásnak nem fogadod, mindkét helyen, itt e földön százezer kínját, a pokolban számlálhatatlan örökké való kínját vallod. Mert itt is mindenik érzékenységnek egynehány száz büntetése szereztetett. Hogy aki szemével gonoszra vágyódik és attól nem akarja megtartóztatni, egy kicsinyben nem akarja kedvét szegni. Isten arra hályogot, csipázást, penyészezést és sok külömbkülömb nehézséget és fájdalmat ereszt. És így is akarated ellen is behunyta szemedet. Hogy ne nézhess arra, amire vágyódnál. Beicsi Ambrus csuda álnok prókátor vala, ki addig forgatá éjjel-nappal az ő álnokságára a dekretumokat vissza, hogy végre tiszta vakká lőn, de a vakságban is nem tuda Istenhez térni. Mondotta egy inas deákja, hogy vele is csuda patvaros dolgokat iratott és néha házából kiküldötte volna. de ő az ajtó megett megvonta magát és az kést kezébe vévén gyakdosott kétfelé és hányta magát mintha valakivel pörlődött volna, az szörnyű gondolatit beszélte a vak prókátornak. Efélék, kik semmi ostonnal nem tanulnak, pokolban is örök setétségben és nagy kínokban lesznek. Így aki száját, torkát, hasát, orrát annak szaglását nem akarja megzabolázni, hanem mindenben édesgetteti, finyalkodtatja, tölti, zabosodtatja, úgy járnak, mint az Izrael fiai, kik elunván a mannát, húst és sokféle nyaláncságot kívánnak, azért annyi fürjhúst ada Isten nekik, hogy végre émelygetni kezdenek minden elegeket és az orrokon kiméne a büze az émelygetésnek. Láttam, kik friss étkeket kívántak és végre, gazdagok lévén, frissen lakoztak, de azután annyira megveszett szájuk ize, orruk, torkuk, gyomruk, hasuk annyira émelygett a jó ételtől, italtól, hogy rozskenyeret, penyészes túrot, kökényt, csipkét, vadalmát ettek őmaguk és csigert, vagy sert, vagy főtt vizet ittak. És csak néztek szolgálókra mily jóízűn ették a jó ételeket. Láttam ki végre asszonyember tejével tengette magát öreg ember korában. Láttam, ki bár harminckét tál ételben sem ehetett egy falatot szája izint valót. De megtanított volt Mátyás király egy efféle papurat egy hétig való éheztetéssel egy boltba rekesztelvén, ki doktorokhoz készült volna, de ő megvette az árát doktorosságának. Láttam imez szörnyű dolgot is Huszt várában szálláskor, hogy a régi részeseges katonák, darabontok annyira megveszték a bűdös hústól és feketenyuló bortól, hogy mind kezek-lábuk lecsüggedett s minden foguk megindult és mikor pökni akartak, a fogukat kipökték a nyállal együtt. Hallottam oly éhséget, melyben a fa haját ették és sokan megholtak. Láttam bűdösszájú prókátorokat és kiknek a nyelvek, torkuk megveszett és kik elharapták nyelvüket. Akik eféle büntetéssel is nem tanulnak, azok pokolban mindörökké csikorgatják fogukat és sokképen kínozzák szájukat, torkukat, orrukat, gyomrukat, hasukat, amint sok irás bizonyítja, azonképen akik az ő szemérmes testüket, akár férfiú, akár asszony eresztli szüntelen való latorságra, soknak megrothad,

elszakad és megbüdösül, megfrancosul és sok számtalan kínját vallja. Minden teste belül és kívül megfekélyesül. Azért az undok kivánság ugyan rajta lesz, de abban kedve szerint semmit nem érezhet. Sokan szörnyű kínokat nagy sikoltással szenvednek kő miatt is, kik nem vizelhetnek, kolika miatt is, kik nem kakálhatnak, kik miatt rínak, sírnak éjjel és nappal. Láttam olyakat is, kik a más ember feleségének lábait nyomdosták és a férjek előtt is, mikor csak gyöngyöt fűztek is, egy szemet felvett és hogy már neki nyújtotta és akkor csipte az ujját, úgyhogy az ura eszébe nem vehette, de a felesége értette, mire való aféle csipés, és végre oly kolikássá vált, hogy az ételt, italt és kést sem vehetné kezébe, hanem csak felemelhette volna is kezét lábát. Ki hinné, hogy Isten reánéz csak eféle csintalanságra is? És hogy csak ezekért is megbüntetne? Azonképen láttam, ki midőn máson nem tudna könyörölni, jobbágyának, szolgájának panaszát, bánatját csak mosolyogta, végre szomszédja, szolgálja, avagy az ő maga gyermeke reátámadott, várából, városából kirekesztette. E méltatlanságon, midőn ő is panaszolkodnék királynak, barátinak, nagynak, kicsinynek, csak fülük mellől bocsátták. Őh pedig annyira elkeseredett, hogy elszáradott bele, sem ehetett, sem ihatott, mikor szólt is. szája megcserepezett és vízzel lágyította torkát. Láttam, kik fősvénységükben nem akartak Isten tisztességére csak keveset is költeni, de a doktorok nagy álnokul akarátja ellen számtalan sokra sarcoltatták, a pogány törökök pedig tíz annyira. Hallottam törökök miatt tengeren, tömlőben, sok szörnyű kínzásokat, tüzes fogóval fogvonásukat, oly kalodázásokat, melyben összezugorodott a főember, aki régen szitkozódott, hogy a lepedőt is nem egyenesen terítették az ágyra, de azután, mikor a kalodából kivették egy néhány hónap múlva, a török a hátának vetelte a térdét és úgy egyenesítette meg. Így tudja Isten a testi gyengéltetőket megtanítani. Láttam nagyságos asszonyt, ki drága aranyos szekérben, friss öltözetiben bársony és aranyos párnáin, szép nyerítő lovakon nagy kevélyül járt, míg végre mikor bűdosnék fejedelme előtt, parasztszekéren szűrben, hordóban, pór lovakon szaladott hol imide, hol amoda. Végre ő maga főzött, tálakat mosott. Ez midőn egy nyomorult nemes szolgáló asszonyt dagályában kiűzött volna várából, azon várból ötet is kiűzte.

Hallom, hogy némelyt a törökök megkötöznek istránggal és megöntözik vízzel és annyira elhal, hogy nem érzi magát, azután felébresztik és ismét másképen kínozzák, kinek a talpát verik, megfosszák és kecskével nyalatják, kit hegedővasban tartnak es ott sír, rí, kit vízbe borongatnak. A gályákon is kemény ostromozásokat mívelnek, de mégis, midőn kihozza Isten őket, sokan elfelejtik. Talán, ha a pokol tűzéből hozna is ki eféléket, azt is elfelejtenék. De annak soha mindörökké nem leszen vége.

Eféle büntetéseknek históriáit ezutánra halasztjuk. Most e keveset summa szerint azért számlálom, hogy ebből is felserkenjél a te őt érzékenységednek jó magahordozására, mint im érted, hogy aki szemét, fülét, orrát, száját, szívét és egyéb érzékenységit istenes dolgokban foglalni nem akarja, hanem szabadságra ereszti az ő gonosz kívánsága szerint. Isten meg tudja őket zabolázni itt is. De ha úgy sem tanulsz, azután mindörökké mindeniket százezzerképen kínoztatja pokolban az ördögökkel, mert ő engedelmet kíván az ő teremtetett állatjától és azt akarja, hogy akit mire teremtetett, arra éljünk vele. És úgy mi is aszerint százezer hasznát és örömét vesszük itt is, a másvilágon is, hogy mind szemed, füled, orrod, szád, torkod, gyomrod, szíved, tested, lelked és minden külső és belső érzékenységed ékeskedjék és gyönyörködjék. Őbenne mindörökkön örökké. Hogy soha se éhezze, se szomjuhozzál, se beteg, se mezítelen ne légy, se fogoly, semmi bűbánat szívedbe se szálljon mindörökkön örökké is.

De miért hogy még a hívek is az ő nagy romlottságuk miatt, az ördög csalárdsága miatt, e világnak gonosz példája miatt és a testnek az ő nagy kényes nyughatatlansága miatt magukat ezekben meg nem bírhatják, úgy, hogy épek és fogyatkozás nélkül valók lehetnének, hanem hétszer és hetvenhétszer vétkeznek mind látásukkal, hallásukkal, szaglásukkal, kóstolásukkal és minden külső és belső érzékenységükkel és amiatt ők is mindennap mindenikben sokképen szenvednek, azért szükség gyakran könyörögnünk Őszentfelségének, hogy a mi érzékenys? ! a bírassa az Ő mennyei Szentlelkének által óránként, mit gint edvvaesam enkz Ő atyai jó voltából, az íl drágalátos áldott szent Fiának állunk ozatjának fizetéseiert. Ői Immár érezzük meg mit tanulnánk ez ideig való négy prédikációknban.

Négy prédikációknak summája.

Első prédikációknban szólánk az ördögökről, mi állatok és mely gonosz természetük legyenek. És ellene való vigyázásinkra mint intessünk a Szentírásban. És Isten is miért most teljességgel nem veszi el rólunk minden hatalmát.

Másodikknban szólánk sokféle nevezetiről, hogy az ő ártalmas voltát azokból is megértvén, óvnánk magunkat, amint egyéb ártalomtól is óltalmazzuk mimagunkat. Ugyan ottan egynehány rendbeli kísértetet is számlálék, hogy kit egy bűnre, kit másra izgasson. És a Krisztusnak őellene való óltalmazásáról is szólánk.

Harmadikknban két embernek röttenetes kísértetit beszélém, csak az egy vétek, a paráznaság miatt is mint lött és azoknak drága nemes harcokat ellene.

Negyedikknben szép tanuságink lőnek minden kísértet ellen való vigyázásinkról akár ördög, akár test, akár a világ hábor-

gasson. Erről erős dolog a mi gondolatink és a mi érzékenységinknek jó magahordozása, kiket mint kellessék jóba gyakorolnunk, megértettük.

Ezekután a következő prédikációkban csuda történeteket hallunk az ördögnek sokféle külömb-külobb kísértetiről szép tanúságokkal egyetemben elegy.

Most hívjuk segítségül a mi Urunk Jézus Krisztust, kit az Atya ada az ördög ellen egyedül oltalmul minékünk.

IMÁDSÁG.

Oh Jézus Krisztus, mi Urunk és mi Istenünk, Tehozzád kiáltunk, mert a pokolbeli ellenség reánk úgy rohan, mint az éh oroszlán. Ha Te meg nem segítesz pedig, könnyen minket álnokságával is megcsalhat, erejével el is ejthet, kegyetlenségével is elszaggathat. De ha Te hozzánk közelgetsz, bárcsak távol lásson is, elrettentvén elfutamatod. Kérünk azért Tégedet, méltóztassál minket oltalmad alá venni, mert erőtlén gyermekcsék és gyenge gyarlók vagyunk őellene, oltalmazz azért, hogy e kegyetlen vad el ne szaggasson minket. Ha egyebet nem akarsz, hanem hogy mi is szembeszálljunk ővele, légy tehát mellettünk és a te erődd tessék meg a mi erőtlenségünk mellett, amiből mindörökké tisztelheessünk Tégedet és a Te mennyei atyádat és a vigasztaló Szentlelket. Úgy legyen, Uram!

Zvonarics Mihály és a prédikációs könyve.

Dunántúlra jó magyarnevű evang. papjai mellett a reformáció korában Zvonarics, Thokoics, Klaszekovics, Fisztróvics, Szedenics stb. nevű lelkészeket is találunk. Ezek a török elől menekült horvát bevándorlók fiai voltak. Különösen a Nádasdyak birtokaira jöttek 1533 óta Velike és Stenyicsnyak vidékéről ilyen horvátok számosan s a vendégszerető magyarok iránt való hála-ból hamarosan és teljesen meg is magyarosodtak. A fentebbi horvátnevű lelkészek már igen jó magyarsággal írták kiadott műveiket.

Ilyen horvát menekült volt Sárvárótt Zvonarics Bálint varga, akinek felesége Nádasdy Ferencnének, a hírhedt nevű Báthory Erzsébetnek kastélyába is bejáratos volt s mint tanú szerepelt beteglelkű úrnőjének perében. Bálint vargának idősebb fia volt Mihály, a későbbi püspök, ifjabb fia pedig Imre esperes, a csepregi vérengzés áldozata. Az apa foglalkozásáról Beythe István és a sárváriak Varga Mihálynak is nevezték Zvonaricsot. Pázmány Péter pedig a horvát szó magyar jelentésével Harangozó-nak gúnyolta.

Zvonarics Mihály 1570-ben született Sárvárótt. Szülőhelyén, Csepregen, Komáromban és a szepességi Nagyörön Horváth Stan-sith Gergely híres iskolájában tanult. Sopronkeresztúron volt 1596 óta tanító, már itt is kiváló theológus, azután pedig lelkész Szakonyban, Nagycenken és végül Sárvárótt. Szegedi Máté, Beythe, Reczés, Thokoich, Muraközy, Magyarai István, Lethenyei és Kis István voltak a kor- és munkatársai. Magyarai halála után (1605) őt választották helyébe főesperesnek. Már Magyarai is nagy bizalmával tüntette ki. Tőle kért tanácsot, hogy Darvolya Anna asszonyt, akinek főrése volt Báthory Erzsébet kegyetlenségeiben, eltilthatja-e az úrvacsorától? Mint sárvári lelkésznek igen nehéz helyzete volt súlyos lelkibeteg úrnője mellett, akit szintén bűnbánatra hívott fel. Már esperes korában is ő volt tanácsadója és helyettese az öreg Klaszekovics István püspöknek. A theológusok ügyében Hutter Lénárd wittenbergi tanárral levelezett s 1620—25. ő volt a dunántúli evangélikusok püspöke. Mint ilyen érte meg (1621) az evang. Csepreg feldulatását és öccsének vértanui halálát.

Mint cenki lelkész fordította le Osiander András nürnbergi lelkész polemikus művét „Pápa nem pápa” címen (Keresztúr 1603. 4. r. 240 l.). Ennek a bizonyítási módja igen hatásos: „az mi igaz hitünknek az ellenség szájából vétetött bizonyításait rakom szököd eleibe”. Bonifatius pápa panaszát is idézi ebben: „Régente az arany papok fakelyhekkel élének, most viszont az a fapapok arany kelyhekkel élnek”. — Pápai barátja, Egerszegi István számára (1613) úrvacsorai kátét írt, melyet halála után Farkas Imre csepregi nyomdász adott ki (Csepreg 1643). E káté miatt a reformátusokkal is heves vitája támadt. Magyar nyelven

levél formában írt védelme (*Apologia M. Zvonaricii* 1616.) a M. Prot. Ehtört. Adattár VII. évfolyamában jelent meg. Zvonarics tanítását Pathay István ref. püspök (1617) a köveskúti zsinaton nyilvánosan a szószekekről kárhoztalta.

Zvonarics mint igehirdető is kiváló volt. Egyházi beszédeit két kötetben *Magyar Postilla* címen (Csepreg 1627. és 1628. 4. r. 434 és 697 l.) már csak halála után a veje, Lethenyi István csepregi, majd kőszegi lelkész és két fia, István cenki majd kassai lelkész és György, gr. Batthyány Ádám tanítója, majd tiszttartója adta ki. A költséget gr. Nádasdy Pál és neje Révay Erzsébet, Thurzó Gy. nádor özvegye, Czobor Erzsébet, Révay Péterné Forgách Mária, Batthyány Ferencné Lobkovics Poppel Éva s több kisebb nemes fedezte. Még a csepregi polgármesterek is hozzájárultak. Elég kelendő volt a munka. Zvonarics fiai több példányt megvétel céljából a soproni tanácsnak is küldtek. Zvonarics István, midőn, mint helyettes lelkész (1646) Sopron városát elhagyta, azt kérte, hogy hét hordót, melyek még atyjának postilláival vannak tele, a városházára vihessen megőrzés végett.

Buzgó igehirdetéséről veje és fiai mondják: „Az egész Szentírást, elkezdvén Mózes könyvén minden nap egész hetedszaka által predikállotta a Mennyei látásról írt könyv utolsó részéig a sárvári hívek szent gyülekezete helyén”. Megfelelő a hosszú cím jelzése is: „az evangéliomoknak világos és értelmes magyarázata” s bevallja a szerző, hogy forrásokat is használt: „az főtudós és nevezetes szentírásmagyarázó doktoroknak és professzoroknak írásukból írt és szerzett”. Értékes, kiváló egyházi beszédek. A szerkesztésben Zvonarics is szigorúan kimért egyetemes módszert követ, mely azonban eltér Bornemiszaétól. A textus (a szokott evang. perikópák) után következik „Az magyarázatja” s e cím alatt többnyire 3 részben magyarázza az evangéliomot. Összefoglaló egységes főtétele ritkán van, hanem magát a perikópa szövegét osztja részekre s ezeknek a tárgyát mondja meg külön-külön. Mindegyik részt azután külön magyarázza s mindegyik után „Tanuságok” következnek 3, 5, 8, sőt 10 is. Ezekben hitigazságokat közöl, de van benne erkölcsstani rész is. Int, fedd, buzdit, szóval az akaratra is hatni akar. Végül ismét a részek tartalmát közli röviden, hogy jobban az emlékezetbe vésse s egy utolsó rövid intés után mondja az áment.

Tömören, világosan, igen jó logikával beszél. Tudatosan törekszik a rövidsége. A barokk izlésre valló cikornyákat őnála még nem találunk. Nyelve biblikus, még nem Károlyi Gáspár fordítását használja, hanem Sylvesterét javításokkal. Igen jó magyarsággal ír, beszéde élénk, de nem oly színes, mint Magyarie. Történeti példák, művelődéstörténeti adatok tömörsége miatt csak kisebb számmal fordulnak elő benne. Megérdemli, hogy lelkészeink mai nap is tanulmányozzák. Igen épületes, biblikus, logikus, magyaros beszédek.

D. Payr Sándor.

KRISZTUS JÉZUS TESTI SZENT SZÜLETÉSE NAPJÁRA
RENDELTEGETT DÉLESTI PRÉDIKÁCIÓ azon születés histo-
riájának utolsó részéből, melyet *a pásztorok örvendezéséről* így
írt meg szent Lukács evangélista könyvének második részében:*

És lőn, hogy mikor elmentek volna az angyalok őtőlük
a mennybe, mondának a pásztorok egymásnak: Menjünk el
mind Bethlehemiig és lássuk meg e dolgot, melyet az Ur meg-
jelentett minékünk! Elmenének azért sietséggel és megtalálák
Máriát és Józsefet és a kisgyermeket, ki a jászolban fekszik vala.
Mikoron pedig látták volna, elhirdették azt, ami őnékik a gyer-
mek felől mondatott vala. És mindenek, akik hallák, csudálko-
zának azokon, amelyeket a pásztorok nékik mondottnak vala.
A Mária pedig mindezeket magában tartja vala és azokat az ő
szívében forgatja vala, Mertérének pedig a pásztorok dicsőítvén
és dicsérvén az Istent mindazok felől, melyeket hallottak és láttak
vala, amint nékik mondatott vala.

A mennyei dicsőségnek angyali seregi örvendező éneklé-
sükben a többi közt azt mondták, mint szent Lukács írja, hogy
a Jézus Krisztus Messiás születése meglévén, embereknek is-
jóakarattuk s kedvük léssen azon, mely ugyanakkor mindjárat
az angyalok eltávoztása után, hogy beteljesedett legyen, ez a
pásztorok felől való írása az evangélistának bizonyítja. Mert
megírja szent Lukács a Bethlehemben született Messiás Jézus
Krisztusnak keresésében, annak megtalálásában való örvende-
zésükben egymást nógatván mily serények voltak a pásztorok
és még a gondviselésükre bízott nyájnak ideig lött elhagyá-
sával is nem gondolván, mint kívánták szemükkel látni azt, aki
felől nékik az angyalok örömhírt mondottnak vala s mikor azután
megtalálták, látták s afelől lött angyali jelentést kihirdették,
hivataluk mellé mint tértek meg örömmel, dicsőítvén Istent.
Mely pásztoroknak ebbéli cselekedete bizonyítja nyilván, hogy
a Krisztus születésén, mikor meglőtt az, nemcsak angyalok,
hanem emberek is örvendeztenek, kik ilyen örvendezésekkel
tanítanak, hogy mi is szent Pálnak azon intését szemünk előtt
viseljük és kövessük, ki így szól: *Örüljete az Urban mindenkor
és isméglen mondom örüljete!* (Fil. 4, 4.) Mert *megjelent az
Istennek idvességes szerelme minden embereknek*, — amint ezt
is szent Pál írja (Tit. 3, 4. és 2, 11.) s örömmel hálaakat adjunk
nekünk született Messiásért Istennek, a pásztorok dicséretes.

* Zvonarich: Postillái-ból.

példája szerint. Kik felől való megolvastatott írásából a szent evangélistának, hogy bővebb értelemmel tanulhassunk, bizonyos részekben foglalván a megolvastatott evangéliumot, renddel magyarázzuk azt meg. Része azért kettő lehet a megolvastatott ígéknek:

I. Az első részében szól az evangélista a pásztoroknak Bethlehembe való menetelektől azoknak látására, melyek nékik mondattnak vala a Messiás születése felől az angyaloktól.

II. Második részében azoknak megtéréséről és megtérésében lött magukviseléséről ír az evangélista.

Az elsőről.

Ami az első részét illeti a megolvastatott evangéliumnak, mondám, hogy abban az evangélista ír a pásztoroknak Bethlehembe meneteléről azoknak látására, melyek nékik mondattnak vala a Messiás születése felől az angyaloktól, mely aránt emlékezetre méltó, hogy még csak ez alázatos és nyomorék emberek felől ír az evangélista, mert jelenti ezzel, hogy vagy az ő cselekedetük példája alatt nem kevés dolog, akit lelki épületre bátran megjegyyezhet a kegyes és istenfélő ember. Irja pedig felőlük ezeket, hogy tudniillik mikoron az angyalok mind elvégezték volna dolgukat, melyekért voltak a mennyei udvarból küldetettvén a szegény pásztorokhoz, késedelem nélkül ismét mindjára visszatértenek az ő mennyei Urukhoz várván annak újabb szolgálatra való parancsolatját. Mikoron pedig azok eltávoztanak s a szegény pásztorok is az angyali látásból lett félelemből megtenészténének, azt mondja az evangélista, hogy egymással beszélgetének mondván: Menjünk által Bethlehemig, lássuk meg ezt a dolgot, amely lött!

Mely egymáson való nógatás nem kételkedésből lett, mert nem mondják, hogy lássuk e dolgot, amelyet beszél az angyal, hanem ugyan azt mondják: lássuk a dolgot, amely lött. S miért mentenek hát látni azt, ami már meglött és akit ők hittének? Mentenek azért, hogy a meglött dolognak szemükkel való látása által efelől való hitükben szintén megerősödjenek és hogy örvendezzenek a világ Messiásának. sőt kihirdessék azokat, melyeket az angyaloktól a született gyermek felől hallottanak vala. Minthogy ez útra még az angyal is adott vala szavaival alkalmatosságot nékik, mondván: találtok gyermeket pólya condorába takargatván és jászolba fektetvén. Mert ennek az angyali mondanak ilyen értelme lehet, mintha ezt mondaná: Menjetek el csak s így találjátok születésében ezt a Messiást, amint megmondottam tinéktek. Elmentenek azért nem gondolván, mint marad addig meg az ő nyájuk, míg Bethlehembben járnának s úgy hisznek az angyali szónak, mintha maga Isten szólott volna velük, melyért mondják is azt: Lássuk, amit cselekedett az Úr és mutatott nekünk. Jártanak továbbá sietséggel, úgymond az

evangélista, s mind úgy találták a dolgot, amint meg volt nékik mondattatván. Megtalálták Máriát és Józsefet, megtalálták a gyermeket is a jászolban. Így találván pedig mindezeket, teljességgel megerősödének mindazokban, melyeket a gyermek felől az angyalok nékik szólottanak vala és kétség nélkül megbeszéltek minden látásokat, hallásokat, mert mondatnak csodálni azokat némelyek, akiket a pásztoroktól hallanak vala. Mária pedig csak hallgat és szívébe foglalja a pásztorok beszédit. Akikkel a meglőtt dolgokat hihető, hogy az örök Ursten beszéltette meg azért is, hogy József és Mária a gyermek születésének alázatos és fogyatkozott állapotjában meg ne botránkozzanak, mint kinek noha ilyen a születése, de dicsőséges kihirdetése.

Tanúságok.

1. Itt legelőször az angyalok példája, kik a pásztorokkal elvégezvén dolgukat, melyért küldettenek vala Teremtőjüktől, mondattatnak visszamenni mennyégbe, mutatja az igaz és hív szolgák tulajdonságát, ki ez, hogy elvégezvén Uruknek egy dolgát, kire küldettenek, ismét helyükre álljanak, uruk új parancsolatját jó kedvvel várják és híven cselekedjék, szemük előtt viselvén szent Pál apostolnak ama mondását: *Szolgák engedjete a ti testi uraitoknak félelemmel és rettegéssel, szíveteknek együgyűségében, mint a Krisztusnak: Jó akarattal szolgálván, mint az Úrnak és nem embereknek, tudván, hogy minden aki mit cselekszik, vagy jót, vagy gonoszt, azt veszi is el, akár szolgál, akár szabados.* (Eféz. 6, 5. és 7—8.) Mert álnok szolgák dolga az, mikor uruk szeme elől ottan-ottan elrejtik magukat és a szolgálattól vonogálódznak, kiket int szent Pál mondván: *Valamit cselekesztek szívből cselekedjétek, mint az Úrnak. Mert valamit álnokul cselekeszik valaki, úgy vészi jutalmát is* (Kol. 3, 23—25.), mint mindezeket szent Péter apostol is írja. (1. Pét. 2, 18) és bizonyos az is, hogy átkozott, aki az Úrnak munkáját álnokul cselekeszi Jeremiás fenekedése szerint. (Jer. 48, 10.)

2. Másodszor, a pásztorok egymást nógatván és mondván: Menjünk által Bethlehemig, tanítanak arra, hogy az oly dolgokat, kikkel hitében erősödik ember, nem illik elmúlatni, hanem mint a legszükségeseb dolgot hívsséggel kell munkálni. Így cselekednek ezek a jámbor pásztorok, felkeresvén Bethlehembben a született Krisztust. Ma is ezent cselekszik, akik a lelki Bethlehembe az Anyaszentegyház társaságában, melyben őriztetik az élő kenyér, a Jézus Krisztus, ki mennyekből jött le (Ján. 6, 35.), vagyon letétetvén a számarok jászlában és le vagyon pólyáltatva a próféták és az apostolok írásiban, bemennek és ezt a jó részt Máriával Márta atyjafiával választván maguknak (Luk. 10, 42.), híven keresik, ahol kerestetni magát maga is Krisztus Urunk parancsolja szent Jánosnál (Ján. 5, 39.) mert az az eszköz, ki által rendelte Isten az Ő országába való jutásunkat, s nem akar senkit üstökénél fogva felragadni. Csak kép-

mutató keresztyénség azért azok dolga, akik a szent gyülekezeteknek helyeit akármi okból elkerülik, a szent sakramentumokkal egész életükben sem élnek, avagy ha élnek is, de igen ritkán élnek. Ezek így, hittől magukat megfosztván, örökké elvesznek. Mert *hogyhogy hihetnek annak, akit nem hallanak*, úgymond szent Pál (Róm. 10, 24). Ővük hát magunkat lelkünk károsító tunyaságtól, keressük a Krisztust szorgalmasan az Ő igéjében *kit ha hallgatunk, jól cselekeszünk*, — úgy mond szent Péter (2. Pét. 1, 19.).

3. Harmadszor, hogy felnógatván egymást ezek a pásztorok, mindnyájan elmennek Krisztust keresni, tanítanak arra ilyen példájukkal, hogy mi is ne elégedjünk meg azzal, hogy csak magunk hallgassuk Isten igéjét, hanem másokat is, s kiváltképen pedig házunk népét, annak hallgatására intsük és kényszerítsük. Így igaz keresztyéni szeretetből másoknak is idvességét szomjúhozván, fáradjunk más lelkek megtérésében is Istennek szent Jakab intése szerint és mutassuk hitünket (Jak. 5, 20.) ki az atyafiúi szeretet által munkálkodik (Gal. 5, 6.). Ezt nem cselekeszik és azért igen vétkeznek akik nem elég, hogy maguk nem mennek az Urat keresni, hanem még akik mennek azokat is akadályoztatják, sétálni, kockázni, korcsomán heverni hívják. s gyakran a jóra való kisdedeket botránkoztatják, mondván: „Mit járok a templomba, ki győz mind ennyi prédikációt hallgatni, nem telik ott bé a hasam, menjen el az, aki el akar menni, nekem a templomban sem szántnak, sem kapálnak”. Eféle botránkoztatók ellen az utolsó napon bizonyságok lesznek ezek a jámbor pásztorok és így a botránkoztatók el is vészik jutalmukat a hitetlenekkel.

Melyért jobb volna, ha malomkő kötetnék nyakukra és a tengernek mélységére vettetnének — Krisztus mondása szerint (Máté 18, 6.) Mi azért mások kárával tanulván, mondjuk azt inkább egymásnak Ésaiásból: *Jerünk el és járjunk a mi Istenünknek világosságában!* Avagy amazt: *Jerünk el és menjünk fel az Úrnak hegyére és a Jákób Istenének házához. Ő megtanít minket az Ő utaira!* (2, 5 és 2, 3.) Így boldogságot vészünk. Mert *boldogok akik hallgatják Istennek igéjét és megtartják azt*, — Krisztus bizonyásgtétele szerint. (Luk. 11, 28.)

4. Negyedszer a pásztorok egymásnak szólván: Lássuk meg a dolgot, melyet az Úr megjelentett minekünk, — tanítanak azzal, hogy, noha az angyalok mondották vala ezt, a Krisztus születése felől való meglőtt dolgot, mindazáltal tulajdonítják azt a mennyei Úrtól mondatott dolognak lenni, azonképen ma is, mikor és valahányszor az egyházi szolgák és prédikátorok az Istennek drága szentigéjét az evangéliumi tudományt prédikálják és hirdetik nekünk bűnösöknek, szintén úgy tartjuk és annyira becsüljük, mintha őmagát az Istent szólani hallanánk. Azért mondja Krisztus is tanítványainak: *Aki titeket hallgat, engemet*

hallgat és aki titeket vet meg, engemet vet meg és aki engemet vet meg, azt veti meg. aki elbocsátott engemet. (Luk. 10, 16). Dicséri szent Pál a thessalonikabelieket, hogy az Istennek ígését ők is nagy figyelmetességgel hallgatták a maguk tanítóiktól, így szólván az apostol: *Mi hálákat adunk az Istennek szüntelen, hogy az Isten felől való beszédet, melyet hallottatok mitőtünk, bévévén fogadtátok azt, nem úgy mint embernek beszédét, ki cselekedik tibennetek, kik hisztek. (1. Thess. 2. 13.)* Ugyanezen szent Pál így szól: *Mi a Krisztus képében járunk e követségben, mintha Isten kérne titeket miáltalunk, kérünk a Krisztus képében, hogy békéljete meg Istennel! (2. Kor. 5, 20.)*

Oly nagy böcsületes és méltóságos hivatal ez, az egyházi szolgáknak tiszte, hogy még a bűnök megbocsátására és azoknak megtartására való hatalom is adatott önégik Krisztus Urunktól, amint szent Máté és szent János írják. (Máté 16, 19 etc. Ján. 20, 23.) Hallgassuk azért mi is a lelkitanítóktól az Istennek drága szentigjét és azoknak prédikálásának higyjünk szintén úgy, mintha az angyal, avagy Ómaga szólana minékünk és őket úgy, mint Istennek köveit és az Ő titkos dolgainak sáfárit tiszteljük és becsüljük.

A másodikról.

Második részét ami illeti a megolvastatott evangélista históriának, mondám, hogy abban az evangélista szól és ír a pásztoroknak Bethlehemből való megtéréséről és megtérésében lött magukviseléséről. Minekutánna azért ezek a pásztorok hallották és látták volna mindazokat, amelyek Bethlehemben löttenek, visszatérének onnét, azaz az ő nyájukhoz menének ismét, legeltetik és őrizték azokat, megmaradván az ő hivataljukban, melyben tudták azt, hogy ők Istennek szolgálnak és abban hívsággal eljárván, idvezülnek is. Mivelhogy még a patriárák is, Dávid és sokak egyebek is, juhokat őriztenek, amint József bátyjai szólának az egyiptomi fáraókirálynak mondván: *Juhpásztorok a te szolgáid, mind mi, mind a mi atyáink. (I. Móz. 47, 3.)*

Mindezeknek utánna, amint az evangélista írja, ezek a jámbor pásztorok dicsőítették és dicsérték az Istent mindenekben, melyeket hallottak és láttak vala, amint nékiek mondatott vala, azaz mikor ezek a pásztorok az ő idvezítő és megváltó Krisztusukat látták volna testi szemükkal, aszerint amint az angyal nekik megmondotta vala, hálákat adnak az örök Istennek az Ő véghetetlen jóvoltáért és kegyelmességéért, dicsérik, áldják és magasztalják Őtet, hogy mindenek fölött nékik, nyomorék és együgyű pásztoroknak jelentette meg legelőször is az Ő Fiának testbéli szent születését, nékik nagy szabadításukra és idvességükre, mindezekben, mondom, nagy hálaadással és lelkiörömmel vigadának és örvendeztenek.

Tanúságok.

1. Legelőször azért, ezeknek a pásztoroknak megtérésükben való magukviselése, az ő gondviselésük alá bízott nyájukhoz viszont megtérvén, tanít bennünket arra, hogy minekutánna az emberek az Istenek igaz ismeretire jutottanak, szabad mindennek az ő reábizatott tisztében és hivataljában megmaradni. — E világi életben való tiszte és hivatalja azért embernek ömagában nincsen senkinek sem ártalmára, sem lelke idvességének akadályára. Bizonyítja ezt szent Pál mondván: *Minden ember, amely hivatalba hivatott, abban megmaradjon.* (1. Kor. 7, 20.) Ismét így int: *Kérlek azért titeket én, ki fogoly vagyok az Urban, hogy járjatok úgy, mint illik a ti hivataltokhoz, mellyel hivatattatok.* (Efez. 4, 1.) A magistratus azért az ő e világi tisztében járjon el, melyben ő Istenének szolgálhat is és abban ő hiven megmaradván, idvezülhet is. Keresztelő szent János a tisztviselő publikánusoknak azt mondá: *Semmit többet ne vegyetek, hanem a mi elrendeltetett.* A vitélő népeknek is így szólt: *Senkit meg ne rontsatok, senki ellen ne patvarkodjatok és megelégedjete a ti zsoldotokkal.* (Luk. 3, 13—14.) Ne hivalkodjék azért senki az Úrnak szőlőjében (Máté 20.), hanem kiki mind éljen tisztességes és istenes hivatalban munkálkodván serényen, mert a hivalkodók felől szent Pál ilyen parancsolatot hagyott: *Ha valaki nem akar munkálkodni, ne is egyék!* (2. Thess. 3, 10.)

2. Másodszor visszatértükben pedig, hogy ezek a pásztorok az uton dicsérik és magasztalják az Istent, tanítanak azzal: hogy ma is a kegyes és istenfélő keresztyén ember, akárhol dicsérje, áldja és imádja Istenét, csak az ő dicséretmondásai származzanak buzgó és áhítatos szívből, kedvesek azok Istennek mindenütt és minden időben, Mert az *Úré a föld és minden ő teljessége, a földnek kereksege és annak minden lakosa,* — amint Dávid énekli. (Zsolt. 24, 1.) Szent Pál is azt mondja: *Imádkozzatok akármely helyen, felemelvén tiszta kezeteket minden harag nélkül és kételkedés nélkül!* (1. Tim. 2, 8.) Követvén azért a pásztoroknak ebbéli cselekedeteknek dicséretes példáját, dicsérjük, áldjuk, magasztaljuk és dicsőítsük mi is a mi jó Istenünket az Ő áldott szent Fiának érettünk való elküldtetéséért és minden egyéb Óáltala nekünk szereztetett megszámlálhatatlan drága és használatos jótéteményeiért. Mert Őneki igen kedves dicséretnek áldozatja az Ő nevéől való vallástévő ajakinknak gyümölcse (Zsid. 13, 15.) Szent Dávid is az ő Istenének sok jótéteményiben részes lévén, zsoltáriban sok helyen dicséri, áldja és magasztalja az ő véle jótevő Istenét, kiváltképen a száz és harmadik zsoltári énekében így dicséri Istenét: *Áldjad én lelkem az Urat és minden belső részeim az Ő szent nevét! Áldjad én lelkem az Urat és el ne feledkezzél semmi jótéteményéről!* (Zsolt. 103, 1.) Így részesülhetünk azért mi is erős

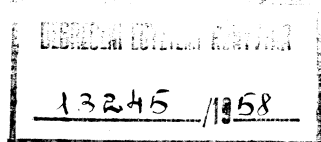
és állhatatos hitünk által testbéli érettünk lőtt szent születésének drága és használatos gyümölcseiben.

Ez azért a mostani órára rendeltetett és megolvastatott evangéliumnak rövid magyarázatja, melynek két része vala:

I. Első részében lőn szó a pásztoroknak Bethlehembe való meneteléről azoknak látására, melyek nekik mondattanak vala a Messiás születése felől az angyaloktól.

II. Másodikban ugyanazon pásztoroknak Bethlehemből való megtéréséről és megtérésében lőtt magukviseléséről. Mikenek példájából a több tanuságok között tanultuk azt, hogy miképen ők dicsérték és dicsőítették az ő Istenüket szent Fiának e világra való születetéséért, azonképen mi is tanulnánk Őszentfelségét dicsérni, áldani és magasztalni. Ennek azért az újonnan született gyermek Jézusnak mitőlünk is adassék dicséret, dicsőség és hálaadás mindörökkön és örökké. Amen.

=====

A REFORMÁCIÓ ÉS ELLENREFORMÁCIÓ KORSZAKÁNAK
EVANGÉLIUMI KERESZTYÉN (REFORMÁTUS ÉS EVAN-
GÉLIKUS) EGYHÁZI IRÓI sorozatnak

második köteteként jelent meg
halálának háromezázados évfordulójára
a tíz ív terjedelmű munka

ALVINCZI PÉTER

amely politikai röpiratán (*Querela Hungariae*) és a szintén teljes
szövegében közölt unikumpéldányban fennmaradt úrvacsorai
tanításán kívül, polemikus munkáiból, prédikációiból közöl
nagyobb részleteket.

Ara: három pengő.

A REFORMÁCIÓ ÉS ELLENREFORMÁCIÓ KORSZAKÁNAK
ÁHITATIRODALMÁT

öleli fel a 200 nagy lexikonoldal terjedelmű munka

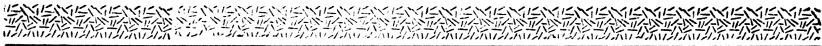
A MAGYAR REFORMÁTUS IMÁDSÁG A XVI. ÉS XVII. SZÁZADBAN

Ara: három pengő.

Mindkét munka megrendelhető:

Incze Gábornál Budapest, II., Margit-körút 54.

N ||
SYLVESTER
-O- ||
M ||
D || **BUDAPEST**
A || **VI., Hermina-út 37**